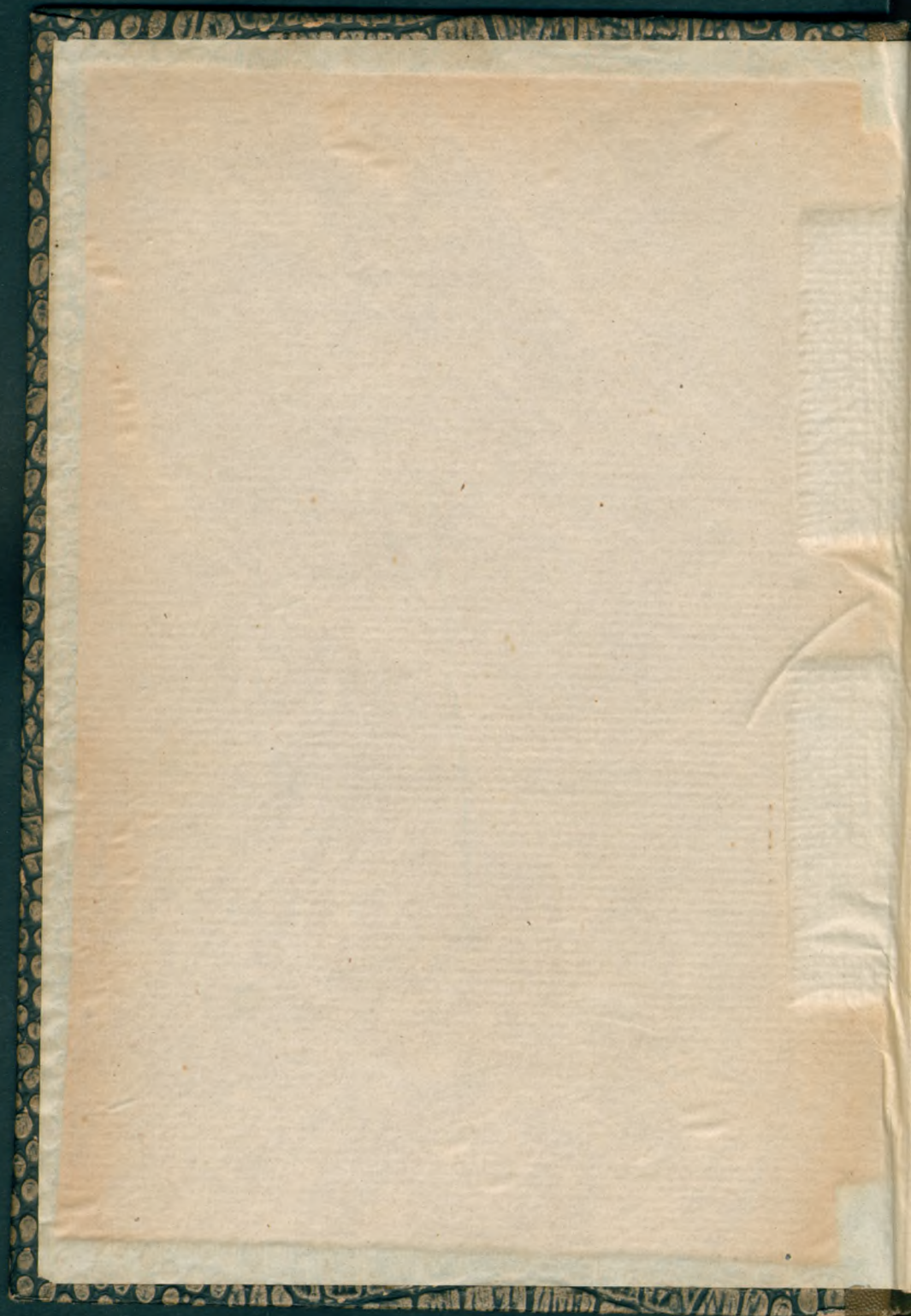

281569

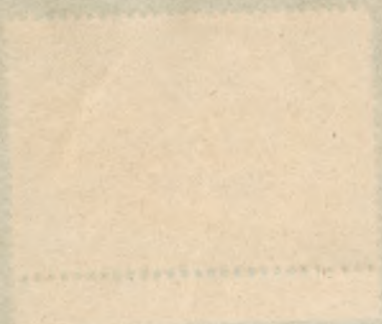

6

HERCZEG FERENC
A FEKETE LOVAS

SZINMŰ HÁROM FELVONÁSBAN

BÁNÁTI SVÁB HŰSÉG

HERCZEG FERENC ÜNNEPLÉSE
A BUDAPESTI NEMZETI SZINHÁZBAN

EMLÉKLAP

HERCZEG FERENC EPILOGUSÁVAL

KIADTA

A DÉLVIDÉKI LIGA

— BUDAPEST 1920 —

(R
2)

291569

ORSZ. SZÉCHENYI-KÖNYVTÁR	
B	Növedéknapló
1956 évi	3428 SZ.

Pallas részvénytársaság nyomdája Budapesten.

Tollunk hegyén könnyé áznak a betűk, amikor leírjuk ezt a szót: «Bánát».

Tartsuk fülünkhöz ezt a szót egy pillanatra, mint egy drága kagylót, melyben benne zúg egy több száz éves közös történelem minden öröme és büszkesége, minden bánata és szenvedése.

Megalázóink ezt a drága kagylót akarják széjjelzúzni. Széjjelszakítani akarják azokat a becses arany szálakat, melyek a Bánát mindig hű népét az ezer éves magyar államhoz fűzték ....

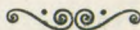
Ott messze tőlünk a Bánát gazdag televényén kétségbeeséssel és sötétséggel szívében sok ezer család rója most a végtelen napok egymásutánját. Sokan, nagyon sokan rongyokban dideregve néznek fel a csillagos égre, vagy forró homlokukat a börtön falának támasztva hallgatóznak. Hallgatják, mit üzenünk mi nekik, mi, elszakadt testvéreik és mit üzen a régi Magyarország, melyet munkájuk verejtékével és ragaszkodásuk melegével segítettek nagyra növelni a multban és hűséges kitartásuk pallosával igyekeznek majd visszakapcsolni a jövőben. Ezt az üzenetet hallgatják szelek és erdők zúgásában, ezt az üzenetet, mely a rabszolgaságból való szabadulás himnuszát viszi hozzájuk. S míg ezt hallgatják, tudják, hogy nincs még elveszve a Bánát és nincs elveszve Magyarország.

Érzik, hogy lesz még egyszer ünnep a világon ....

1919. évi december hó 9-én hatalmas és megrázó tüntetésnek volt tanúja a budapesti Nemzeti Színház. Herczeg Ferencnek, a nagynevű írónak, a bánáti svábnak, a «Fekete lovas» című darabját adták elő.

Ezt az alkalmat ragadták meg a Bánátnak Budapesten időző fiai és leányai, hogy földijüknek, Magyarországon ez idő szerint legnagyobb írójának hódolatukat nyilvánítsák és ugyanezen alkalommal kifejezésre juttassák a bánáti földhöz való törhetetlen ragaszkodásukat, a sváb nemzethez való kitörülhetetlen hűségüket és tüntessenek a Bánátnak az anyaországtól való elszakítása ellen. Felejthetetlen ünnep fog maradni ez a nap mindazoknak, akik azon részt vettek. A színház nézőterén százan és százan ültek szívükben a gyász, a hűség, az elszántság és reménység érzésével és azzal a tudattal, hogy ugyanakkor a messzi temesi és torontáli rónákon sok százezer szem tapad bele a sötét éjszakába, mely a felülről jövő világosság megcsillanását keresi és sok millió szív dobban meg annak a melódiának hallatára, mely Herczeg Ferencnek darabjából orkánszerűen zúg mind a négy világtáj felé.

Amikor a függöny felgördült, ott állott a szinpadon — a Hoffer-család szobájában — hét frakkos délvidéki magyar-sváb és egy fehérruhás délvidéki sváb leányka, velük szemben Herczeg Ferenc, Versec nagynevű szülöttje, akit az összes bánáti svábok nevében dr. Marschall Ferenc miniszteri titkár mély érzéstől, sváb hűségtől és elszántságtól áthatott történelmi távlatú beszédben üdvözölt.

Dr. Marschall Ferenc beszéde.

Kedves Földink!

A megalázott, széjjeldarabolt, végigtaposott Bánát fiai és leányai templommá avatják ma ezt a hajlékot. Egyrészt, hogy hódoljunk *Neked*, aki vér vagy a mi vérünkéből, hús vagy a mi húsunkból, másrészt, hogy meggyújtsuk a hazaszeretetnek és a magyarsághoz az utolsó csepp vérig való ragaszkodásnak azt az oltártűzét, melynek lobogó lángja világítsa meg azt a sötét árnyékú francia kastélyt is, ahol ezekben a válságos napokban Magyarország halálos ítéletét kovácsolják. Könny ül a szemünkben, bánat zokog a szívünkben, amikor arra a «Fekete lovas»-ra gondolunk, aki a messze nyugatról egy virágzó országrész megsemmisülését hozza nekünk hírül, aki elszakítja majd a testvért a testvértől, a gyermeket anyjától, egy nagy, hatalmas népet attól az országtól, amelyhez eddig a hűség, a hála és a szeretet hármaspillérű kőhidja kötötte.

A könny, mely szemünket fátyolozza, a fájdalom, melynek halk melódiája szívünket tölti be, máig csupán az önmagát marcangoló néma szenvedésnek volt a hirdetője. Mától kezdve azonban, mikor az elszakított Bánát fiainak és leányainak ez a sok szertefoszló, hangtalan sóhaja művészetednek aranyhegedűjén egy egyetlen hatalmas, orkánszerű gyászhalkkordban csendül fel: a híres sváb dac és elszántság viharával fogunk szembenézni azoknak, akik bennünket az ezeréves Magyarországtól bűnös kézzel elszakítani akarnak.

Hálások vagyunk *Neked*, hogy fájdalomknak hangot, olyan beethovenszerűen megrázó hangot adtál. Köszönjük

Neked, mi szomorú fiai és leányai a hajdan tejjel, mézzel folyó Bánátnak, hogy ezerhangú hangszered orgonazúgásán át Versailles urai oly megrázó akcentusát hallják *egy millió* ember, *egy millió* máról-holnapra hontalanná vált ember a haza elvesztésén érzett végtelen fájdalmanak.

Mert amit új uraink ígérnek, az nekünk sohasem lesz *«hazánk»*. Hazánk abban az értelemben, mely jelenti az uralkodó faj multjának, tradíciójának, nyelvének tisztelétét és szeretetét, jelenti azt a belső lelki kapcsolatot, mely mindenha éltető napja volt és fog maradni a népek előrehaladásának és kulturájának.

Azt mondom édes Barátunk, hogy erről a mi drága bánáti földünkről soha senki másként ne beszéljen, mint a szív legmélyéig őszinte gyásznak azon a hangján, ahogy édes anyánkról beszélünk, ha ravatalon fekszik . . . Igen, édes anyánk volt nekünk az a föld, az az őseink véréből megszentelt rög! Szerettük, becéztük. Másfél évszázad nehéz kemény munkája nyomán a mocsarak helyén csodás kulturák virágágyai terülnek ma ott el, a sás és nád fészken buzatenger lágy aranya ömlik, eltűntek a viskók, kunyhók és helyükön tiszta muskátlis ablakú falusi házak emelkednek, ahol a megelégedés, jólét és a boldogság virágai nőnek. Testvéreink a magyar közélet minden terén érvényesültek, hirt és dicsőséget szerezve a magyar névnek és becsületnek, dokumentálva egyszersmind a bánáti svábság hagyományszerű hazaszeretetét és hűségét. Behatoltunk a magyar nyelv csodás zenéjébe, teli s teli lett vérünk, minden idegszálunk ennek a nyelvnek drága zamatjával és megértük azt a napot is, hogy *Te benned, Versec szülőttjében tiszteljük ma Magyarországot legnagyobb, legnépszerűbb és legmagyarabb költőjét.*

Csodálatos fordulata a sorsnak, hogy a magyar nemzet e szomorú napjaiban ép *Neked*, a bánáti svábság egyik nagynevű fiának jutott feladatul a magyar nemzeti

lélek ébresztése, fejlesztése és erősítése. Végtelen büszkeséggel tölt el bennünket, hogy amiként a Te költészeted volt vigasztalónk az elmúlt négy hónap vak éjszakájában, ma a Te költészeted verőfénye világítja meg a feltámadás mámorában a nemzeti jövő új útjait. Impozáns erővel beszél ez a tény az egész világnak arról, hogy ebben az országban nincs elnyomatás, nincs üldözés. Itt semmi és senki sem gátolja meg, hogy bárki is őseinek hagyományai szerint éljen, hogy a faji erények és sajátosságok virágait ápolja, hogy Istenét azon a nyelven dicsérje, melyet bölcsőjében anyja ajkáról lesett el. Itt mindenki megtalálja a boldogulás lehetőségét, aki megértéssel, szeretettel és hűséggel áll az ezeréves magyar nemzet oldalára.

A bánáti nép is ennek a magyar nagylelkűségnek és lovagiasságnak verőfényében lett gazdaggá és hatalmassá s a szabadságnak ebben az éltető levegőjében bontakoztak ki idegenből hozott nagyszerű erényei és tulajdonságai. Csodálhatja-e valaki, hogy ezt az áldott magyar kezet, melyet a negyvennyolcas idők fergetegében ragadott meg, ma is görcsösen szorítja, amikor a történelmi Magyarország lélekharangját kongatják.

Drága Barátunk! «Fekete lovas»-odban a sváb hűségnek, gyermekkori emlékeidnek, annak a földnek, ahol bölcsőd ringott, állítasz örök emléket. S mi szemünket behunyva lessük szavadat, lélekzetünket visszafojtva szívjuk magunkba a vigasztalás evangéliumi ígét, amiket elsősorban nekünk szántál, akik nem akarjuk megérni titáni összeomlását annak a földnek, ahol apáink sírjai domborulnak, testvéreink és fiaink bölcsőt ringatják. Ha pedig keményszívű bíránk odakint — amitől az Isten mentsen meg minket — mégis darabokra törnék a magyar népnek ezt az ezer év verejtékével átitott szent örökséget és véle porba hullana *Bánát* is,

a mi reményünk, szerelmünk és büszkeségünk, — általad. Veled kiáltjuk oda az egész világnak: A viszontlátásra! A viszontlátásra!

* * *

Tapsvihar szakította meg a szónokot megható beszéde közben, tapsvihar, mely valóságos orkánná emelkedett, amikor a szónok a Bánátnak, a mi kedves szülőföldünknek Magyarországtól való erőszakos elszakítása ellen a hagyományos sváb dacot állította porondra.

Ezután Bleyer Cecilia kisasszony, a nemzeti kisebbségek ministerének dr. Bleyer Jakabnak bájos leánya lépett az ünnepelt elé és a délmagyarországi asszonyok és leányok nevében babérkoszorút nyújtott át neki hálából azért, hogy e sötét órákban az ő népük lelkét megszólaltatta.

Csengőn és tisztán, miként a rétre kihalló estéli harangszó, hangzott a bájos leányhang előbb magyar, majd német nyelven. Idézzük Bleyer kisasszony szavait:

«Délmagyarország asszonyai és leányai nevében nyújtom át Önnek ezt a babérkoszorút. Legyen jelképe tántoríthatatlan hűségünknek és hazafias fájdalomunknak. Egyúttal azonban legyen jele hálás hódolatunknak, hogy Ön ezekben a sötét órákban a mi népünk lelkét megszólaltatta.»

Azután német nyelven folytatta:

«Auch in unserer unsagbaren Trauer fühlen wir mit Stolz: Sie gehören uns, wie wir alle lebend und sterbend unserem ungarischen Vaterlande gehören. Gott segne, Gott erhalte Sie!»

(«Még a kimondhatatlan gyászunkban is büszkén érezzük: Ön a miénk, mint ahogy mi valamennyien

élve és halva magyar hazánké vagyunk. Isten áldja, Isten tartsa meg!»))

Ezek után Herczeg Ferenc beszélt. Mélyen meghatva és reszkető hanggal a következő szavakat merítette erősen dobogó szívéből:

«Igen tisztelt bánáti Barátaim, kedves sváb földieim!

Önök odalenn a Bánátban nem szeretik az ünnepelést, Önök nem barátai a sok szóbeszédnek. Ha ezúttal mégis erre a szokatlan lépésre határozták el magukat és ma este idejöttek, úgy ennek halálosan komoly oka kell, hogy legyen. Önök üzenetet hoztak nekem a Bánátból, de ez az üzenet nem nekem, a magyar írónak szól, hanem szól Magyarországnak. Önök elhozták szülőföldjük szeretetének örök mécsesét. És ezt a mécseset táplálja a tűz, mely a Bánát férfaiiban és asszonyaiban izzik. Ezt a tüzet pedig földi hatalom eloltani nem tudja, ez előtt Európa fiai hiába húnyják be szemeiket.»

És kék szemében könny csillant meg, amikor így fejezte be:

«Önök ma este nekem babérokat hoztak; én Önöknek ezért szép tavaszt kívánok, amikor a Bánát minden dombján és völgyében az öröm virágai viruljanak!»

* * *

Szűnni nem akaró, viharos lelkesedés töltötte be az egész színházat. Megújulása volt ez a magyarok és a svábok testvéri összetartozásának. Így végződött e szép ünnepély magasztosan és méltóságteljesen. Hisszük, hogy azok az érzések, melyeket az ünnepély kiváltott, bő gyümölcsöt hoznak magyar hazánk javára és boldogulására!

Az előadást az ünnepelt költő tiszteletére ünnepi lakoma követte. Ennek lefolyásáról a «*Neue Post*» című fővárosi napilap a következőket hozta:

Az előadás után a magyarországi németiség összes képviselői a Hungária szállóban ünnepi lakomára jöttek össze. Közel 200 német férfi és asszony volt együtt. *Herczeg Ferencet* őszinte szeretet és tisztelet övezte.

Dr. *Bleyer Jakab* miniszter a nagy író, mint az alkotó tehetségekben gazdag német-magyarságnak büszkeségét ünnepelte. Dr. *Steuer György* államtitkár, mint Torontál vármegye volt főispánja és mint az első sváb származású főispán a bánáti sváb nép nevében, Dr. *Hoffman Frigyes* tanár a bácskai svábok nevében, *Bónitz Ferenc* min. tanácsos pedig a temesmegyei svábok nevében üdvözölte *Herczeg Ferencet*. Dr. *Landgraf Lőrinc* Lenauval, a Bánát másik nagy fiával hasonlította őt össze. *Seltenreich Kornél* a szepesiek nevében üdvözölte és így szólott: «Mi szepesiek ép úgy gondolkozunk mint Ti svábok és a magyar hazához való szeretetben nyújtunk testvéri jobbot a svábságnak.»

Dr. *Huber János* Nyugatmagyarország németjei nevében beszélt, akik ezer év óta hű fiai a magyar hazának s akik nem nyugszanak bele, hogy elszakítsák őket attól a néptől, mellyel ezer év óta minden örömet és bánatot megosztottak. *Szentgyörgyi István* sváb származású szobrász és Dr. *Marschall Ferenc* miniszteri titkár a magyar-sváb fegyverbarátságról beszéltek, majd *Schön Tamás* szólalt fel a sváb diákság nevében. Közkívánatra *Haller István* közoktatásügyi miniszter, a szatmárvidéki svábságnak a fia is szót emelt és fényes beszédben méltatta *Herczeg* költészetének jelentőségét. Végül Dr. *Sziller Péter* min. titkár beszélt a keresztény Magyarországról, melynek nagy feladatai közül igen sokat a német községekben helyes irányban már megoldottak.

A sajtó megemlékezése az ünnepélyről.

A budapesti sajtó nagy melegséggel emlékezett meg a szép ünnepélyről, mint a magyarság és svábság testvéri egyesülésének felejthetetlen emléknapjáról.

A főbb napilapok idevonatkozó feljegyzéseit a következőkben hozzuk:

Pesti Hirlap (december 10.)

A Bánát hűsége. (*Herczeg-ünnep a Nemzeti Színházban.*) Olyan volt az ma este a Nemzeti Színház színpadán, mintha fönt lettünk volna a verseci hegytetőn, a verőfényes szellős magaslaton, amely fölött olyan mélységesen és vakítóan kék a bánsági ég, hogy szinte bele lehet kábulni... Es az a hét frakkos magyar délvidéki, aki könnyes sváb hűséggel hozta el a Bánát babérkoszorúját Herczeg Ferencnek, mintha ugyanaz a hét lett volna, akik hét lapohárból ittak egykor az eperfák városában. A hegyről tekintve, úgy látszik, mintha minden ember és minden felhő másféle volna, de azért mégis mind egyforma. És abban a hódoló félkörben, mely *A fekete lovas* mai előadása előtt Délmagyarország nagy fiát üdvözölte, egészen jól fölismertük Gráf Janit, Holky doktort, Lutz hadnagyot, Heim Poldit, a fehértemplomi Hallert, Hoffer Tónit és a Szalvátor-patikust. Gsak az arcok mások, de a szívek, a hű bánáti szívek ugyanazok. És ugyanaz a kép kerete is. A kimerült nemzet alélta fekszik a földön. Szörnyű és förtelmes álmot látott: azt álmodta, hogy egy dúlt arcú, tétova tekintetű őrült térdepel a mellén...

Marschall Ferenc miniszteri titkár az ünnepi szónok, aki tartalmas, lendületes beszédben köszönti a szerzőt az ország első színpadáról, melyet «a megalázott, széttaposott Bánát fia templommá avatnak ma este». Köszönti, mint vért a bánátiak véréből, aki oltártűzet gyújtott a sváb honszerelemnek akkor, amikor egy sötétárnyékú francia kastélyból elindult a «fekete lovas» Magyarország végzetével. Meleg szavakkal ecseteli a svábok háláját és büszkeségét, hogy benne, Versec fiában, ünnepelhetik Magyarország legnépszerűbb, legnagyobb és legmagyarabb költőjét. A szép beszédet gyakran szakította félbe a közönség tapsa mely vihar-szerűen zúgott fel akkor, amikor arról szólt, hogy a Bánát elszakításával a sváb dac néz farkasszemét, mely sohasem fog bele-

törődni, hogy ezt a szép darab földet letépjék az anyaország testéről.

Ezután *Bleyer Cilike*, a nemzetiségi minister leánya, adta át a hatalmas babérkoszorút remekbekészült néhány szó kíséretében.

— *Délvidék német asszonyai és leányai nevében adom át —* úgymond — *e koszorút. Jelképezze tántoríthatatlan hűségünket és honleányi fájdalunkat. Egyúttal hálás hódolatunkat is azért, hogy ön e fekete órákban népünk lelkét megszólaltatta. Auch in unserer unsagbaren Trauer fühlen wir mit Stolz, wie wir alle lebend und sterbend unserem ungarischen Vaterlande gehören. Isten áldja, Isten tartsa!*

Most a «nagy sváb» lett a soros. Felelnie kellett, szólnia kellett, de bizony-bizony remegett egy kicsit az ajka, amikor beszélni kezdett:

— *Tisztelt bánáti barátaim, kedves sváb atyámfiai! Önök ott lenn a Bánátban nem szeretik az ünneplést, nem barátai a szószkolgatásnak. Ha tehát mégis erre a szokatlan lépésre szánták magukat és idejöttek ma este, annak halálosan komoly oka lehet. Önök egy üzenetet hoztak a Bánátból, nem nekem, a magyar írónak. hanem Magyarországnak. Honszerelmüket hozták el, mint égő méceszt. E méceszt az a tűz táplálja, mely a bánáti férfiakban és asszonyokban ég. Ezt a tüzet semmiféle földi hatalom el nem oltja, ez előtt hiába hunyják be szemüket Európa fiai.*

És bizony egy könnyecseppet is kilestünk kék szemében, amikor így fejezte be szavait:

— *Önök babért hoztak nekem ma este. Én viszonzásul kívánok önöknek egy szép tavaszt, amikor a Bánát minden dombján és völgyében az öröm virágai nyílnak.*

Hosszantartó éljenzés, zúgó tapsorkán köszöntötte beszéde után *A fekete lovas szerzőjét*, akit a hét frakkos svábok — akik között ott volt *Bónitz Ferenc*, a miniszterelnöki sajtóosztály főnöke is — előadás után banketten ünnepeltek a Hungáriában.

Budapesti Hirlap (december 10.)

Herczeg Ferenc ünneplése a Nemzeti Színházban.
Az ünnepség, amelyet *Herczeg Ferenc* tiszteletére a bánáti svábok rendeztek ma este a *Nemzeti Színházban*, több volt a kiváltságos

talentumot megillető hódolatnál, ez a *szülőföld üdvözte* volt legkiválóbb fiának, a *testvérek közönsége* a körükből szárnyra kell és a magasság kulturájának egén magasra tört sasnak. *Herczeg Ferenc* ünneplésén megjelent *Haszár Károly* miniszterelnök, *Haller István* és *Bleyer Jakab* miniszter, *Steuer* államtitkár és még sokan a főváros politikai és társadalmi előkelőségei közül és ott volt a bánáti és bácskai svábság minden számottevő képviselője. Az ünneplés, amely a *Fekete lovas* előadását megelőzően nyílt színpadon folyt le, a megbecsülés és tisztelet legőszintébb megnyilatkozása volt. A színpadon fősorakozott bánáti küldöttség szónoka *Marschall Ferenc dr.* miniszteri titkár volt, akinek a sváb hűségét, a svábságnak a Bánsághoz mint magyar területhez való ragaszkodását hangoztató beszédét minduntalan megszakította a közönség dörgő tapsvihara. A lelkesedés akkor érte el a tetőfokát, amikor *Herczeg Ferencet* mint Versec szülöttjét, a svábság gyermekét, a *legmagyarabb* költőként üdvözölte. A nagy hatást keltett beszéd után *Bleyer* miniszter leánya a sváb asszonyok és leányok üdvözlését és köszönetét tolmácsolta az írónak és nevükben nemzeti-színű szalaggal átfont hatalmas babérkoszorút adott át. *Herczeg Ferenc* meghatottan köszönte meg az ünneplést és hangoztatta, hogy *Fekete lovas*-ában emléket akart emelni a sváb hűségnek és kifejezést akart adni a testvéri együttérzésben rejlő nemzeti erőnek. Az előadás, amely szünni nem akaró sorozata volt a nyílt színi tapsoknak, a szereplőket és a szerzőt honoráló vastapsoknak, az ünnepi kedvhez méltóan, lelkes és stílusos volt.

Az Ujság (december 10.)

Bánáti ünnep a Nemzeti Színházban. A *fekete lovas* ma esti előadásán tömegesen jelentek meg a kiváló szerző, *Herczeg Ferenc* szűkebb honfitársai, az idegen járom alá hajtott Bánát gyermekei, hogy ünnepeljék testvérüket, aki oly megrázó szavakkal talált a bánáti svábok történeti hűségének kifejezésére. Az ünneplés, melynek tanúi voltak a többi között *Haszár Károly* miniszterelnök, *Haller István* és *Bleyer Jakab* miniszterek, az előadás előtt nyílt színpadon folyt le. A küldöttség nevében *Marschall Ferenc dr.* miniszteri titkár beszélt, hangoztatva a bánáti svábok hűségét. A nagyhatású beszéd után *Bleyer* miniszter leánya átnyújtotta a sváb asszonyok és leányok nemzeti színű szalaggal díszített koszorúját. *Herczeg Ferenc* meghatottan köszönte meg az ünneplést, amely az előadás alatt folytatódott.

Szózat (december 10.)

Herczeg Ferenc ünneplése a Nemzeti Színházban.
 Ünneplő közönség töltötte meg kedden este a Nemzeti Színházat. A Budapesten tartózkodó bánáti svábok a Bánság különböző vidékeiről származó német testvéreikkel ünnepelték a Bánság szülöttjét, *Herczeg Ferencet* abból az alkalomból, hogy *A fekete lovas* című darabjában a hazafias sváb népnek a szabadságharc idejében tanúsított magatartását és a magyarsággal együttérző lelkületét a színpadra vitte. A keddi előadáson megjelent *Bleyer Jakab* kisebbségi miniszter és a magyarsághoz az idegen megszállás alatt is hűséges németiség lelkes fiai. Előadás előtt a színpadon, nyílt színen üdvözölte dr. *Marschall Ferenc* lelkes, igaz érzésből fakadó szavakkal a szerzőt, aki meghatottan fogadta a Bleyer Jakab miniszter bájos leánykája által neki átnyújtott babérkoszorút. Az üdvözlőbeszédre adott válaszában Herczeg Ferenc elmondotta, hogy a nyugodt, meggondoltan élő svábokat nagyon nehéz kimozdítani városaikból, falvaikból. A sváb nem szokott dikciózni. Bizonyosan komoly, súlyos okok készítették őket arra, hogy ezt a két jellemző tulajdonságot magukról elhárítva, idejöjjenek őt üdvözölni. Hogy ő mit érez a svábokkal szemben, azt majd el fogják mondani az ő színészei a darabban. Adja a magyarok istene, hogy tavasszal a Bánság völgyeiben, erdőiben nagyon sok babér teremjen a mi fiainknak! — A színházat betöltő közönség egész estén át nagy lelkesedéssel ünnepelte a szerzőt és a színészeket.

Pesti Napló (december 10.)

A bánáti svábok hazafias tüntetése. Lélekemelő, szép ünnepély játszódott le ma este a Nemzeti Színházban, ahol *Herczeg Ferencnek* *A fekete lovas* című darabja került színre. Ezt az alkalmat a Budapesten tartózkodó bánáti svábok arra használták fel, hogy kifejezést adva Magyarországhoz való tartozandóságuknak, meleg ünneplésben részesítsék a bánáti születésű kitűnő író, aki legújabb darabjában a sváb népnek a szabadságharcban tanúsított hazafias magatartását elevenítette meg. A nézőtér zsúfolásig tömve, a páholyok és a földszint estélyi toalettectől pompázik. Szélmegy a függöny. A színpadon a délvidéki svábok küldöttsége, amelynek nevében Marschall miniszteri titkár Herczeg Ferencet üdvözli. Meleg szavakban tolmácsolja a délvidéki svábok érzéseit, akik mint hű svábok és jó magyarok tiltakoznak a Magyarország-

től való elszakítás ellen, mert tudják, hogy csak a régi ország keretében belül lesz boldogulásuk. Ezután *Bleyer Jakabnak*, a kisebbségi nemzetiségek miniszterének a lánya üdvözölte a kiváló szerzőt és a bánáti sváb nők és magyar honleányok nevében remek babérkoszorút nyújtott át neki. Herczeg Ferenc meghatva mondott köszönetet a meleg ünneplésért, további lankadatlan kitartásra és hazafias viselkedésre buzdítva a megjelenteket. Az előadás folyamán fokozódott az ünneplés és a felvonások végén meleg szeretettel tapsolták ki a szereplőket és a darab illusztris szerzőjét. Előadás után bankett volt a Hungária-szálló nagyszobájában.

Virradat (december 11.)

A bánáti svábok ünnepe a Nemzeti Színházban. *Herczeg Ferenc Fekete lovas* című hatalmas drámai alkotásának keddi előadása szép és megható ünnepség keretében folyt le. A nézőteret zsufolásig megtöltötte a magyarországi hazafias németiség intelligenciája. Az előadást végignézték *Bleyer Jakab* és *Haller István* miniszterek és *Bónitz* miniszteri tanácsos, sajtófőnök.

És eljöttek a megalázott, széjjelrombolt Bánát fiai és leányai, hogy hódolatukat fejezzék ki a vérükből való költő előtt és ki nyilatkoztassák a magyarsághoz utolsó csepp vérig való ragaszkodásukat. A darab megkezdése előtt a bánátiak küldöttségének élén *Marschall Ferenc dr.* miniszteri titkár üdvözölte lendületes beszédben a költőt. *A bánátiak a régi sváb dac viharával szállanak szembe mindazokkal, akik elszakítani akarják őket az anyaországtól.* Egy millió hontalan ember fájdalomának adott hangot *Herczeg Ferenc a Fekete lovas*-ban. Benne, Versec szülőttjében — mondotta a bánátiak szónoka — a legnagyobb, legnépszerűbb és legmagyarabb író tiszteeljük. A bánáti föld szülötte ébreszti a magyar lelket és az ő költészetének verőfénye világítja meg a nemzet jövő utait.

A Délvidék német asszonyainak és leányainak babérkoszorúját *Bleyer* miniszter leánya adta át keresetlen, meleg szavak kíséretében, amikre *Herczeg Ferenc* könnyekig meghatottan válaszolt.

— A Bánát fiai nem szónokolnak, — mondotta *Herczeg Ferenc*, — ott csöndben folyik a munka. Ha önök mégis most ünnepelni jöttek ide, annak komoly oka van. A Bánát üdvözlete nem nekem, a magyar írónak, hanem a magyar közönségnek szól. *A Bánát sváb népe ragaszkodik a magyar földhöz.* Ezt a tüzet senki el nem oltja. Európa urai hiába hunyják be a szemüket e tűz elől. Adj a Isten, hogy a Bánátnak fölragyogjon a tavasz, amikor megint

viruló jólét, kultura és boldogság kapcsol össze bennünket. A viszontlátásra!

Az ünneplő közönség még pár percig együtt maradt a színpalak mögött.

— Az egész Alföldön nincs olyan fölháborodás, mint a bánáti svábok között. — Ez volt az általános vélemény. — A svábok fogják az első irredenta forradalmat csinálni.

Herczeg Ferenc viharos ünneplésben részesítette a közönség és a szünetek alatt számtalanszor kellett megjelennie a lelkes tapsokra. Nyílt színen is sokszor fölhangzott a taps: az egész eszt a magyarság fájdalmanak és a németiség hűségének impozáns megnyilatkozása volt.

A Neue Post (december 11.)

A sváb hitvallás. Amit tegnap este a Nemzeti Színház színpadján láttunk és hallottunk, az a német hűség kifejezése volt a magyar hazával szemben. *Herczeg Ferenc*, a svábság fia, népének politikai gondolkodását és érzését mesteri módon juttatta kifejezésre. Nélkülözésben és veszélyben, elhagyatva összes szomszédaitól, zsákmányra éhező ellenségektől körülvéve, igaz odaadással csatlakozik a svábság a magyarsághoz. Így volt ez 1848-ban s így van ez ma is. A délvidéki német telepesek beérkezésükkor kulturátlan vidéket, a nádasok valóságos sivatagját találták. Szorgalmukkal és kitartásukkal azonban sikerült nekik egynehány évtized alatt az egykori sivatagot Magyarország legszebb kulturvidékévé átalakítaniok.

Ott azonban állandóan műveltségben jóval alatta álló népekkel voltak körülvéve, akik irigységgel és gyűlölettel tekintettek a svábságra. Románok és szerbek folyton arról álmodoztak, hogy a sváboktól nehéz munkájuk gyümölcseit elrabolják és mihelyt az első alkalom kínálkozik, nekiessenek a német telepeseknek.

A németiség már 1848-ban látta, hogy a műveletlen és durva balkáni népekkel szemben nincs más barátja és segítőtársa egyedül a magyar. Ekkor léptek a svábok a magyarokkal örök szövetségre és a svábok akkor Magyarországon igaz hazát találtak. És azóta a két nép között mindig bensőbbé vált a viszony és senkinek sem fog sikerülni többé ezt a köteléket széjjelszakítani.

Igen, *Herczeg Ferenc*, Te vagy fia a mi sváb népünknek, neked igazad van: nincs az a földi hatalom, mely a sváb nép és a magyarság között épített hidat lebontsa. Jó svábnak és jó magyarnak lenni, ez a mi hitvallásunk!

*A «Bauernbund» című hetilap
(december 25-iki karácsonyi száma)*

A bánáti svábok Herczeg Ferenc költőt ünneplik.
Herczeg Ferenc kétségtelenül a legjobb és legkedveltebb élő magyar író. Ennek az országnak irodalmát egész sorozatával gyarapította oly munkáknak, melyek maradandó értékűek és népszerűségben is felülmúlja minden magyar kartársát. És Herczeg Ferenc ennek dacára nem ősmagyar, nem is az, kit magyar elődjének ily irányú működése buzdította volna, a magyar nyelv hatalmas művelésére. Nem. A svábok törzséből sarjadzott ki e galy és az immár magas, terebélyes fának a legnemesebb gyökerei még ma is mélyen oda nyúlnak le a Bánát termékeny talajába. Versce a költő szülőhazája, apjának neve Herzog. Tudjuk azt is, hogy a fiatal író először — három évtizeddel ezelőtt — anyanyelvén próbálkozott; és kétségtelen, hogy ezen is népének díszévé vált volna.

Külső körülmények és a magyarsághoz való benső vonzalom érzései azonban a költőt a válaszüton ezen második irányba terelték. Mi ezért Herczeg Ferencet nem kevésbé szeretjük, csodáló büszkeséggel még ma is magunkénak valljuk őt és örülünk azoknak a közkinccseknek, melyek műveinek német nyelvre való áttételével az egész német-magyarságnak is kijutnak.

Körülbelül két évvel ezelőtt jelent meg Herczeg Ferenc bánáti regénye «A hét sváb». Német kiadása most van munkában.

A délvidéki svábságnak 1848-ban bebizonyított, mindent felülmúló hazaszeretete nyer e könyvben dicsőítést. E regény tárgyát a költő később színpadra is feldolgozta, és ez a színjáték — mint megrázó tanubizonyosága a délvidéki sváboknak a magyar hazához való ragaszkodásának — került «A fekete lovas» cím alatt először színre a budapesti Nemzeti Színházban 1919 december 9-én.

Viszonzásul, amiért a költő e darabban és e darab által egyúttal egy a hazához hű egész nép nevében emeli fel messzeható tiltakozó szavát, az erőszakos elszakítás és feldarabolás ellen, a bánáti svábok a premiére napján iránta való tiszteletük nagyszerű kifejezését adták. Hét sváb és egy sváb leányka adták a színpadon a költőnek az egész svábság nevében köszönetüknek kifejezést és ünnepélyesen biztosították arról, hogy a magyar hazától soha, de soha el nem szakadnak.

A magyar svábság fiaihoz.

Ha válaszolni akarok a szeretet és együtt-
érzés fényjeleire, amelyek a «Fekete lovas»
bemutatója óta az egész országból, de főleg
annak németlakta részeiből felém ragyognak,
akkor nem tudok máshoz fordulni, mint Hozzá-
tok, a magyar svábság fiaihoz, akik a magyar-
sváb gondolatnak szószólói, a magyar haza-
szeretetnek megtestesítői vagytok.

Nagyon ügyetlen azonban az emberi nyelv,
midőn olyan érzéseket akar kifejezni, amelyek
a lélek szent és forró mélységeiben teremnek.

Büszke és boldog vagyok, hogy a zászló,
amelyet a «Fekete lovas» kibontott, szimbo-
lummá lehetett a harcban, amely a svábság
kulturájáért és szabadságáért folyik.

A harcban *mi* erkölcsi fegyverekkel véde-
kezünk az önkény és erőszak támadása ellen;
a mi zászlónk alatt küzd a sváb becsület-
érzés és a sváb hűség és ezért nem kétel-
kedhetünk benne, hogy a végső győzelem a
miénk lesz.

Budapest, 1920 február havában.

Herczeg Ferenc.

A FEKETE LOVAS

A FÉKELE LOVÁS

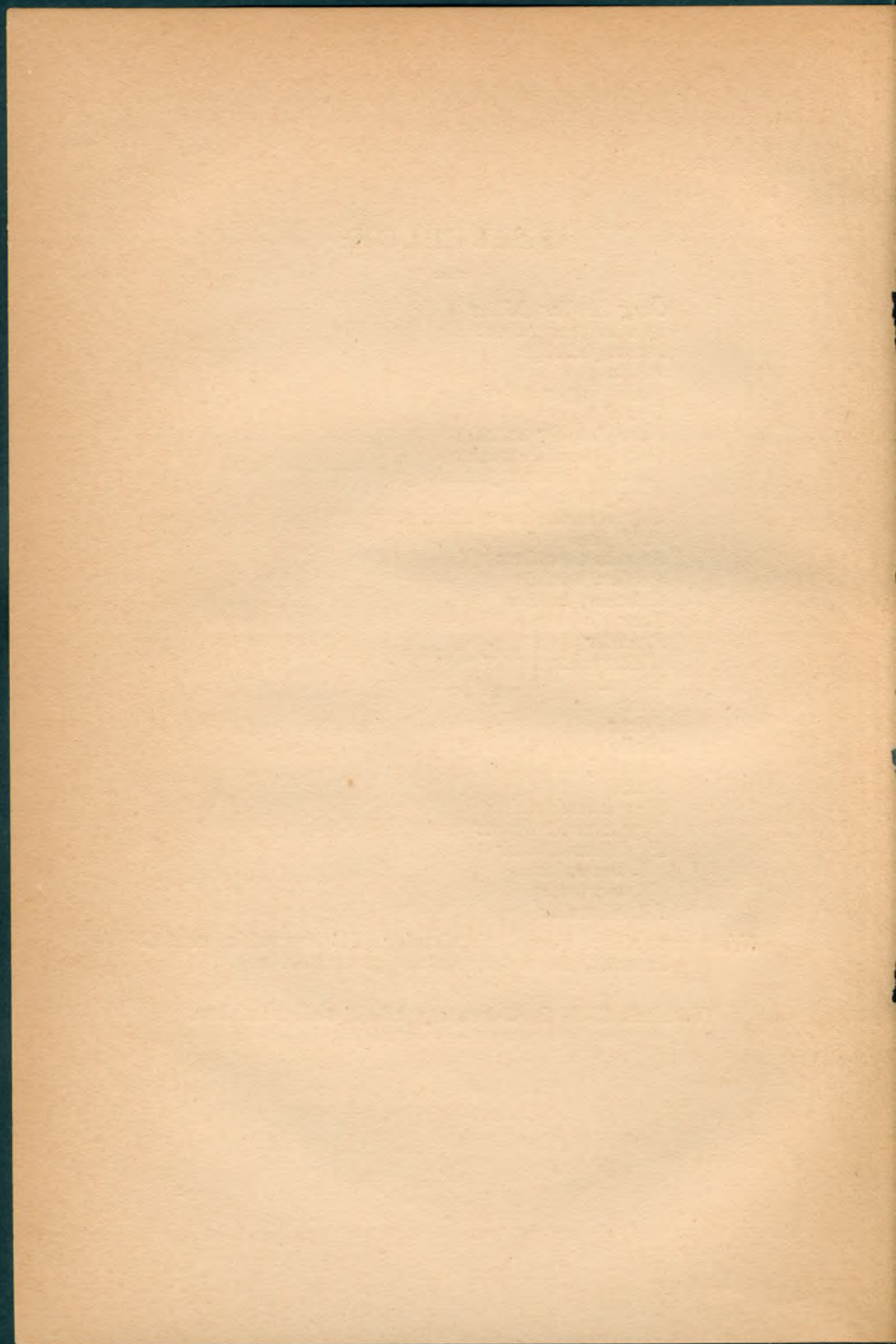
SZEREPLŐK:

Öreg Hoffer Bálint
 Ifju Hoffer Bálint
 Anna, felesége
 Helén }
 Babi } gyermekei
 Gyuri }
 Báró Lansky ezredes
 Gróf Borotin ezredes
 Báró Leitmeritz főhadnagy } osztrák tisztek
 Lutz főhadnagy
 Gáy András, honvédszázados
 Reif Jani
 Salvátor, patikus
 Radler, borbély
 Günther, kovács
 Thor
 Brander }
 Weiterschan } sváb parasztgazdák
 Vignol }
 Mita
 Rózsa
 Holló
 Povolni, őrmester
 Szúzi
 Egy honvédtiszt
 Egy osztrák altiszt
 Egy honvédtüzér
 I. martalóc
 II. martalóc
 III. martalóc

Néma szereplők: Vencel tisztiszolga, IV. martalóc, osztrák
 katonák, honvédek, kaszás parasztok, nép.

Történik 1848- és 49-ben egy bánáti sváb városban.

ELSŐ FELVONÁS.

Irodahelyiség Hofferéknél. Hátul üvegfal, üvegajtóval (az ajtó a fal közepétől jobbra esik); az üvegen virágos mintájú függönyök. Az üvegfal mögött folyosó, amely két ablakon át kapja a világitást. A folyosón jobbkéz felől van a főbejárat, balfelől Lansky ezredes lakása. Az üvegfalon innen, tehát a tulajdonképeni irodában: jobbról két ablak, az ablakok alatt — a falhoz állítva — igen hosszú asztal, az asztal előtt 2—3 faszék. Aki a széken ül, szemben van az ablakkal. Minden szék előtt az asztalon írószerek és gyertyák sárgaréztartóban. Azonkívül az asztalon: vizes korsó poharakkal, üzleti könyvek, irományok. Az iroda bal oldalán: az üvegfal mellett ruhafogas, Hoffer kimenő kabátjával, kalapjával és botjával és Nagypapa házikabátjával és himzett házisapkájával; a fogas mellett ajtó, amely a lakásba vezet; az ajtó előtt kanapé és bőrbutorok az asztal körül, az asztalon két ezüstgyertyatartó közt V. Ferdinánd király gipszszobra. A kanapé fölött a falon sok egyforma kis kép, pedáns geometriai ábrába rendezve. Egészen elől a falon puska és puskaportartó.

Reggel van, a nap besüt az ablakon.

Midőn a függöny fölmege, Hofferné az asztal mellett ül, előtte egy pléhtálcán papírral bekötött köcsögök és egy csészében ragasztó pép. Hofferné felírással, kerek papírcédulákat ragaszt a köcsögökre, Heli a karosszékben ül, kezében gitár, előtte kottatartó.

Gyuri a padlón ül, előtte fekete-sárgára festett katonadob, amelyet néha megszólaltat. Nagy vajás kenyeret eszik.

ELSŐ JELENET.

Hofferné, Heli, Gyuri.

Heli (énekel): Leise flehen meine Lieder
Durch die Nacht zu dir...

Hofferné (erélyesen): Durch die Nacht zu dir! (Szól.)
Ne olyan nyálkásan!

Gyuri: Az éjjel úgy vonyított a Filax-kutya. Az öreg
Józef azt mondja, a fekete lovas ment végig a városon...

Hofferné: Az öreg Józef tartsa rendben a pincéjét és
ne beszéljen számárságokat... (Helihez) Ez szilvalekvár?

Heli (a gitárt hangolva): Dehogy, mami — barack!

Hofferné: Biztos?

Heli: Ha mondom, mami! A barackot piros fonállal
kötöttem.

Hofferné (ráragasztja a cédulát): Előbb kellett volna
felírást ragasztani, csak aztán bekötni. Nehogy úgy jár-
junk, mint Istenben boldogult édesanyám. Málnalekvárt
küldött egyszer a prépost urnak és mikor kibontották, hát
kisült, hogy szilva volt. Szegény anyám holtáig szégyelte
magát, hogy az ő házában ilyen megeshetett.

Heli (énekel): Leise flehen stb.

Gyuri (teli szájjal): Olyan éhes vagyok!

Heli: No nézd, hiszen most is eszel!

Gyuri: Almára vagyok éhes. (Erélyesen.) Kérek
almát!

Hofferné (szigorúan): Majd délután négy órára
kapsz. Reggel nem lehet almát enni, az nem egészséges.

Gyuri: Semmi sem egészséges, ami jó.

MÁSODIK JELENET.

Előbbiek, Babi.

Babi (balról jön, szalaggal átkötött, frissen mosott bútorvédőket hoz): Csak a spenót és a sárgarépa egészséges. Hová tegyem ezt?

Hofferné: A székre.

Babi (a csomagot a székre teszi): Filax úgy üvöltött az éjszaka —! Szuzi azt mondja, megszimatolta a fekete lovast.

Hofferné (enyhén): Fogd be a szádat, Bábika!

Gyuri: A fekete lovasról nem szabad beszélni, mert szemérség.

Babi: Mikor jön a gyorskocsi?

(Senki nem felel.)

Gyuri (dühösen dobol).

Heli (egy köcsögöt ad anyjának): Málna!

Hofferné (megszagolja): Igen, málna! (Ragaszt.)

Heli: Ne lármázz már örökké azzal a dobbal!

Hofferné: Nem szégyelled magadat? — Ilyen nagy kamasz, — örökké játszik...

Gyuri: Ez nem játék, hanem tanulás. Tati azt mondta, én leszek a polgári lövészek dobosa... Vasárnap templomi rukkolás lesz és nekem gyakorolnom kell...

Hofferné (dörmögve): Tatinak is több esze lehetne már... Hogy mire való az a lövészegylet? A férfiaknak mindig kell valami, amire a pénzüket költik...

Gyuri: A lövészekre szükség van — mert ha egyszer jön az ellenség — akkor szükség van a lövészekre...

Heli (arrogánsan): Az ellenségnek okosabb dolga is van, minthogy ebbe a poros fészekbe jőjön.

Babi (aki eddig az íróasztalon kotorászott): Majd a lövészek fogják megmenteni a hazát! A Radler borbély és a kövér Eidachs — hehe!

Hofferné: Babi, már megint az íróasztalon kotorászol? Mutasd inkább a slingelésedet!

Bábi: Nem tudtam dolgozni — fájt az ujjam...

Hofferné: Mutasd!

Bábi (kis kézimunkát húz ki a köténye zsebéből).

Hofferné: Tíz cakni egy héten? Nem sülyedsz a föld alá? Mikor én ilyen lyány voltam, húsz caknit csináltam egy nap!

Bábi: Ja a mama! — (Helihez) Hány órákor jön a gyorskocsi?

Heli: Mi bajod már azzal a gyorskocsival?

Bábi: Hiszen ő jön ma, Reif Jani, a vőlegényed!

Heli (kedvetlenül): Mit törődöl vele?

HARMADIK JELENET.

Előbbie. Nagyapa.

Nagyapa (régiesen, de nagy csínnal öltöztetve, virággal a kabátján, aranygombú bottal, a hóna alatt nagy görögdinnyével, hátul jön): Itt vagyok!

Bábi: Ótata, mikor jön a gyorskocsi?

Nagyapa: Ha nem áradt ki a Temes, akkor tizenegyre itt lehet; ha kiáradt, akkor estére jön, vagy holnap reggel.

Gyuri (felugrik): Dinnye? Vivát! Hogy vette, ótata?

Nagyapa (odaadja neki): Lássuk, te mennyit adnál érte?

Gyuri (szakértően emelgeti): Legfőlebb négy krajcárt.

Nagyapa: Látod, te préda, én háromért vettem. (A fogashoz megy, ahol a kalapját és a kabátját elcseréli a házi ruháival). Ma szombat van? (Megtapogatja az állát.) Borotválkozó nap.

Bábi: Mindjárt itt lesz Radler. Láttam, már a plébániára ment.

Nagyapa (az utcai kabátja zsebéből kivett egy bőrkötésű kis könyvet, azzal leült az íróasztalhoz, háttal a többieknek és olvasgatni kezd.)

Hofferné: Már megint nem énekelnek a lányok a selyemfonóban! Haszontalan népség!

Bábi: Muszáj nekik énekelniök? (Az üvegajtóhoz megy.)

Hofferné: Ha nem énekelnek, akkor hancuroznak és akkor áll minden orsó... Az a Mita, akit tati inspektor-nak tett oda, semmire se való! Bábi, hová még?

Bábi: A kertbe, mámi.

Hofferné: Semmi dolgod a kertben! Te most Helinek segíts a spajzban.

Bábi: Ugy szeretnék a nagy bodzafa alá ülni — ott olyan szépen muzsikálnak a méhek... (halkabban.) Tudja,ótata, az egyiknek vastag hangja van: zu —! a másiknak vékony: zi —! És az egész olyan, mintha hárfá szólna...

Hofferné: Ne beszélj zöldeket, hanem eredj a spajzba!

Heli (fölkapja a tálcát a köcsögökkel): Hozd a ragasztót, Bábi! (Balra el.)

Bábi (sóhajt és utána megy.)

Hofferné (a széken fekvő csomagból kiszedi a védőket és a továbbiak alatt egyenkint rátűzi a bútorokra): Gyuri, a dinnyét ereszd a kutba... De nem beledobni, hanem szépen eresztetni a vödörrel...

Gyuri: Szeretném a borotválást látni, —ótata olyan mulatságos képeket szokott vágni...

Hofferné: Takarodjál, ha mondom!

Gyuri (a dobbal és a dinnyével hátul el).

Nagyapa (a könyve fölé hajolva, szeliden): Nem kel-lene a gyerekekkel olyan keményen bánni...

Hofferné: Maga talán nem bánt keményen a gyerekeivel? Az uram mondta: egyszer egy lécet tört el a hátán!

Nagyapa: Persze, az ember csak az unokáin tanulja meg, mi a gyermek. Istenem, miért ne üljön a kis Bábi a nagy bodzafa alatt? „Denn das Naturell der Frauen — Ist so nah mit Kunst verwandt...”

Hofferné (épésen): Mondja Goethe.

Nagyapa: Mondja Goethe.

NEGYEDIK JELENET.

Hofferné, Nagyapa, Hoffer.

Hoffer (hajadonfőtt, házikabátban, ceruzával a füle mellett, írásokkal a kezében megjelenik a főbejáraton, visszaszól): Az üres ládákat mind le a padlásról — és egy-kettőre rendbehozni! Délután megkezdjük a csomagolást! (Belép, vidáman.) Na — megvettem a zsámiak egész selyemkészletét! (Az íróasztalhoz ül, nagyapával egy sorba, a továbbiak alatt üzleti könyveiben jegyezget.)

Hofferné: Kár volt úgy sietni a selyemmel, ha még vártál volna, olcsóbban adták volna.

Hoffer (a könyve fölött): Elmult héten künn jártam Zsámban, a falu teli van piros pofájú kis gyerekekkel, nagyétű kölykök, — azok szájából nem veszem ki a falatot.

Nagyapa (könyve fölött bólint, halkán): Emberségesen kell bánni az emberekkel.

ÖTÖDIK JELENET.

Előbbieik, Mita.

Hoffer: Még se hozták át a gyárból a próbafonást?

Hofferné: Mita ott lebzsel a folyosón...

Hoffer: No gyere be, inspektor úr!

Mita (aki eddig az üvegfal mögött ténfergett, bejön; bocskort, darócnadrágot, báránybőrsüveget visel): Itt a selyem! Az első selyem! (Selyemköteget nyújt Hoffer felé.)

Hofferné (anélkül, hogy odanézne): Az idei gubók nem kiadósak.

Hoffer (kiváncsian felugrott, a selymet nézi és tapogatja): Szép portéka, igazán szép... Nézze, ótata!

Nagyapa: Első osztályu! Szép pénzt fogsz keresni az idén... Bécsben emelkedtek az árak... (Tovább olvas.)

Hoffer (a selymet az asztalra dobja): Mita, mondd meg a fonólyányoknak, ha rendben elvégzik a munkájukat, akkor vasárnap kikocsiztatom az egész frekvenciát a majorba... Kapnak egy akó sört, muzsika is lesz, aztán táncolhatnak... Te pedig kapsz tőlem egy pár csizmát...

Mita: Csizmát? Zsivió goszpodár Offer!

Hoffer (leül előbbi helyére, egy üzleti könyvben lapoz): Te, mondd csak, a balkáni utcában most mindennap gyűlés van, a testvérek éjjel-nappal együtt ülnek és dunyognak, mint a megfüstölt darazsak... mi lelte azokat?

Mita: Bolondság — hihi! Azt mondják: új osztás lesz — a német földek és a német házak mind a balkániaké lesznek... Bolondság. Én nem hiszem, nekem nem kell...

Hofferné (szigorúan): Ha átmegy a gyárba, mondd meg a lányoknak: nekem énekeljenek!

Mita: Igen, asszonyság! (Hátul el.)

Hoffer (mérgesen dobálja a könyvét): Az egész országban csupa rendetlenség és zavar... Ezt a pestiek kezdték — a nagyszájú prókátorok — Kossuth Lajos!

Hofferné: Ez a te inspektorod is ingyen eszi a kenyerét!

Hoffer: Szegény ördög nyavalyatörős — ha én nem tartom, akkor éhen pusztul...

Hofferné: Ugyan szóljon már neki, ótata — ahány ingyenélő van a városban, azt mind az én konyhámba csődíti...

Nagyapa: Én szóljak? Azt már nem! Én a gazdasággal együtt átadtam a gondjaimat is, most már én a felhőkön hasalok és onnan nézem, hogyan veszekednek ott lenn az emberek...

Hoffer (tollal a szájában): Ne dohogj, mami, — ha jól eladom a selymemet, akkor varratok neked egy szép stigličvörös ruhát, hosszú sleppel, amilyen a temesi földessasszonyoknak van.

Hofferné (időközben elkészült a munkájával): Csak neked jönné már meg az eszed! (Balra el.)

Hoffer: Jobb szeretnél egy kanári sárgát?

(A távolból a fonóleányok éneke hallatszik. Mindig ugyanazt a vontatott ütemű dalt éneklük.)

Nagyapa (csendesen mosolyog a könyve fölött, szünet után): Jó asszony ez!

Hoffer (szintugy): Jó.

Nagyapa: Kicsit tüskés, de egyik sem tartja úgy rendben a házat. Nicht jedes Mädchen hält so rein...

Hoffer: Mondja Goethe! — Csak kifelé tüskés, befelé nem. Nem cserélném el a mesebeli királylányért... (Fölkel, burnóttal kínálja meg nagyapát.) Ha isten engedelmével még szerencsésen be is szüretelünk, akkor elmondhatom, jó esztendőnk volt!

HATODIK JELENET.

Nagyapa, Hoffer, Radler.

Radler (sildes fekete selyemsapkával a fején, hátul jön; egyik kezében a sárgaréz-borbélytányért hozza, a másikban fekete kis táskát hoz, amelyben borotva, szij, szappan és törülköző van. Legkevésbé sem figaro-típus, hanem méltóságra tartó, komoly sváb ember): Jó napot.

Nagyapa: Jó napot, doktor úr.

Radler (körülnéz): Itt —?

Nagyapa: Itt! (Fölkel, leveti és a fogásra akasztja a kabátját, aztán leül a székre, melyet Radler szembe állított a nézővel.)

Radler (szintén leveti a kabátját és a fogásra akasztja. A továbbiak alatt, míg a beszélgetés folyik, abroszt gyűr nagyapa álla alá, a szijat a fogásra akasztja és megfeni a borotváját, majd az íróasztalon álló korsóból vizet tölt a réztányérba, habot ver, beszappanozza és megborotválja nagyapát. Mindezt nyugodtan, kapkodás nélkül végzi).

Hoffer (a könyve fölött): Mi ujság a városban, Radler mester?

Radler: Kihuztam a Weiterschan odvas fogát.

Hoffer: Hát Weiterschan már megjött Timonyból?

Radler: Még az este. Vörös borért volt oda. Azt mondja, a balkániaknak nemzeti kongresszusuk volt Timonyban.

Nagyapa: Sok mindenre ráérnek az emberek.

Hoffer: Különösen a balkáni emberek. Azok olyanok, mint a magyarok: mindig ráérnek politizálni... Milyen bort vett Weiterschan?

Radler: Negotini vöröset... A patriárka is ott volt Timonyban és két generális, azt mondja.

Nagyapa (közömbösen): Ilyen nagyurak? Ssz —!

Radler: A kongresszus kimondta, hogy a Bánát a balkániaké.

Nagyapa: A mi Bánátunk? Egészen jó vicc!

Radler: Balkáni kormányt akarnak itt csinálni.

Hoffer (derülten): Ha olyan lesz, mint náluk otthon, akkor jó kis kormány lesz. Azt mondják, odaát a fákon körte helyett emberek lógnak. Mondja, Radler mester, hogy fizette Weiterschan a negotinét?

Radler: Akóját egy husszal... Azt mondja, már tízezer katonájuk van együtt...

Nagyapa: Ha egy-kettő hiányzik a tízezerből, az se baj. Ők ilyenekben nem szőrszálhasogatók.

Hoffer: Sokat vett a Weiterschan?

Radler: Négyszáz akót... A seregüket császári tisztek vezetik...

Hoffer: Kit vezetnek? (Ettől kezdve a két Hoffer elkomolyodva figyel.)

Radler: A balkáni sereget... Fekete-sárga zászlók alatt marsiroznak... Már Fehértemplom előtt állanak... Mindenütt martalócokat küldenek előre, hogy megpuhítsák a népet... Fehértemplomon a császári katonaság átpártolt hozzájuk... Uton-utfélen azt híresztelik, hogy a császár nekik adta a Bánátot, hogy megsegítsék a rebellis magyarok ellen...

Hoffer: Hallja, Radler mester, ne beszéljen ilyen boldságokat! Mert ha ez komoly volna, akkor felség-

sértés volna... Hiszen a császár is német — hát hogy ajándékozhatna minket a Balkánnak? Tudja maga, mi az: Balkán? Mocsok, vér, babona, romlottság...

Nagyapa: Nem érdemes ezen mérgeledni! A jó szomszédok olyanok, mint a gyerekek: mindig kétannyi sült tököst kérnek, mint amennyit elbir a bendőjük.

Hoffer: A pesti kossuthisták bolondították meg őket is!

Nagyapa: Majd rendre szoktatja őket a mi jó urunk, a császár!

Radler: A császár jó úr, — jó úr — csak attól lehet félni: túlságosan jó... Ha keményebben fogná a gyeploket...

Nagyapa (szavába vág): Ne politizáljunk, doktor úr! A politika a császár és a bécsi miniszterek dolga... Ők tudják, mit kell tenniök... Polgárember adja meg Istennek, ami Istené és a császárnak, ami a császáré...

Radler (békülékenyen): No hiszen csak úgy mondom...

Hoffer (kinéz az asztal fölött az ablakon): Jön a Salvator-patikus!

Nagyapa: Kíváncsi vagyok, miféle ujságot hoz megint?

HETEDIK JELENET.

Előbbieik, Salvator.

Salvator (belép a főbejáraton, mogorván): Jó reggelt! (Kalapját megszokott gesztussal a királyszobor fejére teszi, félig háttal ül a többinek.)

Nagyapa: Jó reggelt, Lojzi fiam!

Hoffer (anélkül, hogy föltekintene): Tudod, koma, mi ujság Timonyban? Ott egy huszért adnak egy akó negotini vöröset.

Salvator (bicskával a körmét faragja): Hogy mi-

ilyen buták nálunk az emberek! Most megint teli van a város, hogy az éjjel fekete lovast láttak a Majdán-hegyen.

Hoffer: Miféle lovast?

Salvator: Fekete lovast, — egy hórihorgas fekete lovast... A kötörök híresztelik, akik az éjjel künn aludtak a majdáni bányában... Azt mondják: éjfélkor, mikor följött a hold, egyszerre ott állott a kőbánya fölött, a lapos sziklán és nézte a várost... Nem mozdult, csak vigyorgott és nézte sokáig a várost... Aztán megint eltűnt.

Radler: Kérem, ez rosszat jelent. A megboldogult apám sokszor mesélte, hogy az 1785-iki török veszedelem is úgy kezdődött, hogy egy fekete lovas ment végig a városon. Éjfélkor végig lovagolt a főutcán és minden kutya vonyított.

Nagyapa: Régi néphit. Az 1814-iki inségkor is emlegették.

Hoffer: Kik? A vénasszonyok. Nevetséges.

Nagyapa: Nem is olyan nevetséges. A népnek különös előérzetei vannak. Azt hiszem, az apokaliptikus fekete lovon a nép balsejtelve ül.

Hoffer: Ótata, csak nem hisz kísértetekben?

Nagyapa: A fekete lovas nem azt jelenti, hogy kísértetek vannak, hanem, hogy baj van, vigyázni kell.

NYOLCADIK JELENET.

Előbbiek, Günther.

Günther (kovács bőrkötényben, hajadonfött, izgatottan jön a főbejáraton): Szomszéd úr, — hallották már?

Hoffer: Mi baj, Günther szomszéd?

Günther: Holky doktor urat megölték!

Salvator: } A mi Holkynkat!?

Radler: } (egyszerre): Megölték?

Nagyapa: } A jó kövér doktort?

Hoffer: Lehetetlen! Hiszen láttam, — ma reggel még beszéltem vele, a kétkerekű kis kocsiján hajtott végig a majdáni-utcán...

Günther: Igen, igen — Majdánfalvára ment — egy beteghez hívták... Én még rá is kiáltottam az utcán, mert láttam, hogy lóg a lován a patkó... Az imént visszajött a taligája — az öreg ló lépésben ment végig az utcán, — a doktor úr a kocsiban ült, — de halva — oda volt kötözve... (Halkabban, szinte szégyenlősen.) Kérem, ez gyalázatos dolog: — nem volt feje, a fejét levágták...

<i>Nagyapa</i>	} Levágták? (egyszerre): A fejét?
<i>Salvator</i>	

Radler: A fekete lovas!

Hoffer: Ez balkáni munka!

Günther: És még valami, kérem! A köbányából visszajöttek az emberek, azt mondják: lövöldöztek rájuk... Azt mondják: fenn a sziklák közt vörössapkás emberek vannak, hosszú puskákkal, — azok célba lönek mindenkire, aki a hidon jár...

Salvator: Itt vannak a balkániak!

KILENCEDIK JELENET.

Előbbie, Babi.

Babi (balról jön Salvatorhoz vidáman): Kezit csókolom, keresztapa! Hehe! Most már tudom ám az új polkát, amit kérdezni tetszett... Megmutassam? (Dudol, táncol.) Lala—lala—lala... ez az, úgy-e? (A férfiak komoran és szó nélkül nézik Bábit.)

Babi (egyszerre abbahagyja a táncot, halkan): Mi baj ótata?

Nagyapa (megsimogatja az arcát, szeliden): Eredj a kertbe, Bábika, a nagy bodzafa alá!...

Babi (zavartan): Igen, ótata... (Hátul el.)

Hoffer (Bábi után néz, valami eszébe jut, a fejét fogja, halkan mormog): Jézus Mária!

Salvator: Ez egy rossz álom: martalócok a város határában!

Radler: Mit kellene most tenni?

Günther: Ezt kérdezi mindenki... Száz ember áll a szegény doktor úr háza előtt... Ide akarnak jönni magához, Hoffer szomszéd úr...

Hoffer: Rendet kell teremteni... Nekünk van egy pár száz puskánk... (Pillanatnyi gondolkodás után.) Rögtön összehívni a lövészestereket.

Nagyapa: Én is segítek. Szétosztjuk magunk közt az utcákat...

Hoffer (az asztalon fekvő mappából egy papírlapot vesz ki): Itt a jegyzék... (odaadja Salvátornak) főleg a parasztokat, kérlek! Az öreg Thort!

Salvator: Hogyne, Thort! (Güntherrel hátul el.)

Hoffer (Radlerhez): Maga is mehetne...

Radler (aki már minden holmiját összeszedte és a kabátját magára vette): Nem lehet, kérem, nekem most Lansky ezredes urat kell megborotválnom... Az ezredes úr szállása a folyosó végén van?

Nagyapa: Az utolsó ajtó!

Radler (kimegy, a réztálat magával viszi, ottkünn kinyitja a folyosó ablakát, a szappanos vizet kiönti, azután a folyosón balra el).

Hoffer (a házikabátját fölcseréli a fogason függő kimenő kabátjával, kalapot tesz és botot vesz): Azt hittük, az utolsó törökkel örökre elvonul a Balkán. És most megint itt van! Mennyi vér fog itt folyni, mennyi vér és mennyi könny!

Nagyapa (fölv teszi a kabátját, kalapot tesz fel): Fel a fejjel, Bálint! Bizzunk a jó Istenben!

Hoffer (az ajtóban): A jó Istenben és a jó golyós puskáinkban!

Nagyapa (már künn a folyosón): No, ugyan kérlek, arra csak nem lesz szükség, — van itt katonaság elég! (Ketten a főbejáraton el.)

TIZEDIK JELENET.

Heli, majd Leitmeritz.

Heli (már előbb leselkedett a baloldali ajtón, most besurran, az üvegfal mögé lapul és kileselkedik a folyosóra).

Leitmeritz (belép a főbejáraton és peckesen végigmegy a folyosón, az ezredes lakása felé).

Heli (megkopogtatja az üveget).

Leitmeritz (megáll, majd óvatosan belép).

Heli (karjaiba repül, fojtott hangon): Drága, egyetlen szerelmem!

Leitmeritz (megcsókolja): Mért vagy olyan izgatott, Heli?

Heli: Ő jön, a mai gyorskocsival jön...

Leitmeritz: Kicsoda?

Heli: Ő, aki még mindig a vőlegényem...

Leitmeritz: Ja úgy, az a Reif, vagy minek hívják...

Heli: Oh, hogy gyűlölöm azt az embert!

Leitmeritz: Kérlek, csak vigyázz, el ne áruld magadat előtte!

Heli: Én nem értek a képmutatáshoz! Én nem akarom, hogy a menyasszonyának nevezzen, hogy megcsókoljon... Én a tied vagyok, Ottokár!

Leitmeritz: Vigyázz, Heli, ennek egy ideig még titokban kell maradnia... Ha idő előtt kitudódik, akkor mindent elrontasz... Az én családom nagyon sokat tart a nemességére... Egyike Csehország legrégibb család-jainak... A mama rokonságban van a Trnka grófiokkal, az olyan család, mint itt az Esterházyak... Ha megtudná a mama, hogy egyszerű polgárlyányt szeretek, talán megszakadna a szíve...

Heli: Milyen tragikus ez! Az én életem meg van átkozva...

Leitmeritz: Neki előítéletei vannak... Én nem osz-

tom az előítéleteit, de tisztellem őket... Évszázados előítéleteket nem lehet egy napon megdönteni... Ahhoz idő kell — lépésről-lépésre — fokonként hozzá kell szoktatni a szörnyű gondolathoz...

Heli: Te oly nemes vagy, oly jó!

Leitmeritz: Légy nyájas a vőlegényedhez, hogy ne sejtsem semmit... Én is le fogom küzdeni a megvetésemet és udvarias leszek... De most mennem kell. Igaz, el ne felejtsem! Hoztam neked valamit Temesvárról! (Egy kokárdát ad neki.) Ezt a tiszti bálon viseltük... A hadtestparancsnok úr is viselte...

Heli: Milyen szép!

Leitmeritz: A császári színek!

Heli: Fekete-sárga! Mindig viselni fogom, mint a hűség jelét... Mindig!

Leitmeritz (óráját nézi): Az ezredes úr vár... Parancsra küldtünk a Majdán felé — az a jelentés jött, hogy rablók vannak a szőlőkben...

Heli: Jaj, azt beszélnek, meg fogják támadni a várost... Igaz, Ottokár?

Leitmeritz: Bár támadnák meg! De azok csak rablók... Szeretném, ha igazi ellenség jönne! Én nem tudok beszélni, mi Leitmeritzek nem szoktunk sokat beszélni, — de karddal a kezemben megmutatnám neked, ki vagyok én neked és ki vagy te nekem!

Heli: Drága lovagom! Te hősöm!

(Kívül a postakürt szól.)

Leitmeritz: A gyorskocsi!

Heli: Istenem, ő jön!

Leitmeritz: Vigyázni, Heli, okosnak lenni!

Heli: Soha sem leszek az övé — bármi történjék is — soha! Inkább kolostorba megyek... Gyűlölöm, megvetem ezeket a hétköznapi embereket -- mindig csak üzleteken törik a fejüket — a pénz! — semmi ideális nincs bennük, — semmi lendület...

Leitmeritz: Isten veled, Heli! Lehet, hogy ma még harcba megyek. Ha hallod, hogy alárnot fújnak a dragonyosok, akkor megjött a parancs... Akkor küldjél

nekem egy zöld galyat, azt a sisakom mellé tűzőm... A hadseregben ez a szokás... Ha megjön a parancs, akkor élet-halálra megy a játék — a vaskockajáték!

Heli: Ugy félek és olyan büszke vagyok rád!

Leitmeritz (ijedten): Vigyázz! — (Kiugrik a folyosóra, balra megy, megáll, megfordul, nagyon udvariasan köszön a belépőknek, azután balra el.)

Heli (beugrott a baloldali ajtón).

TIZENEGYEDIK JELENET.

Jani, Hoffer, Gyuri, később Babi.

Jani (himzett uticekkert hoz a kezében; miután künn a folyosón megemelte a kalapját *Leitmeritz* előtt, *Hoffer*-rel belép): Ki ez a tiszt?

Hoffer: Valami báró *Leitmeritz*; az ezredes úr adjutánsa.

Jani (elborul): Jár ide a házba?

Hoffer: Egy báró — a mi házunkba? Hova gondolsz! Az ezredeséhez jár, azt hozzánk kvártélyozták... (halkan, hogy *Gyuri* ne hallja) Te — Holky doktorról egy szót se a mama előtt!

Babi (sugárzó arccal, vastag kék esernyőt hoz): Itt a paraplid, *Jani* bácsi!

Jani: Hogy megnőttél — és az orrod már nem is szeplős.

Babi: Mert márciusi hóvízzel mosom.

TIZENKETTEDIK JELENET.

Előbbiek, Nagyapa, Hofferné, Zsuzsi.

Nagyapa (hátról bejön): Csakhogy szerencsésen megjöttél! (Megöleli, megcsókolja *Janit*.)

Hofferné (balról belép — *Zsuzsi* vizes dézsával, suroló kefével — nyomon követi): Isten hozott, *Jani*!

Jani: Kezét csókolom, Hoffer néni!

Hofferné (szó nélkül fölkap egy széket és az íróasztalra állítja).

Hoffer (kedvetlenül): Mi lesz itt?

Hofferné (nyugodtan): Ma szombat van, fel kell surolni a padlót. (A második széket is az asztalra állítja.)

Hoffer (visszateszi a székeket): Most nem lesz surolás! Emberek jönnek az irodába... (rákiált Zsuzsira) Ki innen!

Zsuzsi: Jézus! (Balra el.)

Hoffer: De ember — hiszen ma szombat van!

Jani: És a menyasszonyom — csak nincs valami baja?

Hofferné (körülnéz): Né — hol van Heli? Az imént itt volt... Talán szégyenli magát!

Nagyapa: Ül le — fáradt lehetsz...

Jani (leül, a cekkert még mindig fogja, a többiek, Babi a paraplival, kíváncsian körülállják, csak Hoffer áll nyugtalanul az üvegajtó mellett).

Nagyapa: Hosszú volt az út Béctől idáig?

Jani: Szolnokig jól ment, odáig vasúton jöttem.

Hofferné: No én fel nem ülnék arra!

Babi: Veszedelmes az?

Gyuri: Igaz, hogy olyan gyorsan jár?

Jani: Akár a szélvész! Béctől Pestig tizenhét óra alatt repül... De annál lassabban dőcögött a gyorskocsi Szolnoktól idáig... Útközben arra gondoltam, hogy jó is volna, ha már kitalálták volna a repülőgépet.

Hofferné: Az bolondság, soha sem lesz meg!

Jani: Nekem erős hitem, hogy az emberiség egyszer meg fogja hódítani a levegőt is... És ha az ember egyszer fölemelkedik a felhők közé, akkor elérkezik az örök béke aranykora, nem lesz többé háború, a népek testvéri szeretetben fognak egyesülni...

Nagyapa: Egy kicsit szállj le a felhők közül és meséld el, mi újság Pesten?

Jani: Oh, ott nagy napokat éltem meg! Feledhetetlen, gyönyörű napokat! Ott már repülnek az emberek — a szabad ideálok egében.

Nagyapa: Nana — Jani!

Jani: Ott voltam a Pilvax-kávéházban, láttam a márciusi ifjakat, akik szabaddá tették a sajtót... Petőfi Sándort is láttam!

Nagyapa: Ki az?

Jani: Egy magyar költő. És hallottam őt az erkélyről beszélni, a nagy, az isteni szónokot, a nemzet Demosthenesét: Kossuth Lajost!

Gyuri: (önfeledten): Éljen Gossuth Lajos!

Hofferné (hirtelen pofon üti): Nesze! az én házámban ne éljenezd azt a rebelist!

Jani (megszeppenve): De kedves Hoffer néni, Kossuth nélkül soha sem lett volna meg az új konstitúció!

Hofferné: Konstitúció — mire való az? Az csak olyan, mint a lövészegylet... A férfiaknak mindig kell valami, amibe beleölik a pénzüket...

Jani: A konstitúció a nemzeti szabadság védőbástyája. Igenis!

Hofferné: Ugyan mit akartok mindig azzal a szabadsággal? Hát nem vagytok így is eleget a kávéházban?

Jani (megdöbbenve néz rá).

Hoffer (aki mindeddig türelmetlenül állott az üvegfaílnál, háttal a nézőnek, most előrelép): Én megmondom neked, mi az igazi szabadság: a rend! Ahol nincs rend, ott a szabadság egy zsarnok helyébe ezret ültet. (Viszszamegy az üvegajtóhoz.)

Nagyapa: Fiaim, ne politizáljatok, hagyjátok a politikát a mi jó császárukra — ő tudja legjobban, mi kell a birodalomnak.

Ich halt es wenigstens für reichlichen Gewinn,
Das ich nicht Kaiser oder Kanzler bin.

Bábi: Mondja Goethe.

Nagyapa: Beszélj inkább a jövődő terveidről, Jani.

Jani: Egy részvénytársaságot szeretnék alapítani.

Nagyapa és Hofferné (nagy szemeket meresztenek):
Részvénytársaságot?

Jani: Mindenütt van már részvénytársaság, csak nálunk nincs. Pedig anélkül nincs igazi haladás! Úgy gondoltam, talán borkivitelit kellene csinálni.

Hofferné: Ez is csak olyan dolog, mint a repülő gép. Ha jó volna, akkor már ezer évvel ezelőtt is megcsinálták volna — nem vártak volna reád.

Nagyapa: No, én azt tartom: nem minden rossz, ami új.

TIZENHARMADIK JELENET.

Előbbiek, Heli.

Jani: Én a részvénytársaságot úgy képzelem — (megpillantja a belépő Helit) — kedves menyasszonyom! (Megöleli.)

Heli: Jó napot, Reif úr! Kérem, kérem — elrontja a frizurámat...

Jani: Mért vagy ilyen hideg hozzám?

Hofferné: Szégyenli magát.

Jani: Hoztam neked egy pesti emléket. (Egy nemzetiszín kokárdát vesz ki a tárcájából.) Most ilyet viselnek a delnők.

Gyuri: Fehér-zöld-piros... Miféle szín az?

Jani: A magyar szín.

Heli: Nekem már van jelvényem — én a császárom színét viselem... Mást soha!

Bábi: Add nekem! Ugy-e nekem adod? (Kiveszi Jani kezéből és feltűzi.) Ugyis én kapok mindent, amit Heli nem akar viselni.

Gyuri: Én ilyen háromszínűre fogom festeni a dobomat!

Hoffer (előre jön): Csak hadd maradjon az fekete-sárga! Mi nem változtatjuk a színeinket, mint a khameleon. (Hoffernéhez) Ti most menjete, mami, emberek jönnek a lövészegylettől.

Hofferné: No hál' Istennek! Gyertek, lányok, nem lehet surolni, mert apátoknak megint mulatságon jár az esze! (Helivel és Bábival — az utóbbi magával viszi Jani esernyőjét — balra el.)

Hoffer (Gyurira tekint): És te? —

Gyuri (leül): Azt hiszem, mivelhogy én vagyok a lövészkompanya dobosa —

Nagyapa (megsimogatja Gyuri arcát): Ma csak lövész mesterek tartanak gyűlést.

Gyuri: Ugy? (hátral kullog).

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Hoffer, Nagyapa, Jani.

Hoffer: Amióta az országos zavarok kezdődtek, mindennap a lövőházba csaltam őket. Díjakat tűztem ki a magaméból és a svábok csupa kapzsiságból hordószámra lőtték el a puskaport és megtanultak bánni a fegyverrel. Ma van egy olyan lövészcsapatunk — merem állítani — nincs párja az egész hadseregben.

Nagyapa: Az bizonyos: amibe ezek a keményfejűek belekapnak, annak a végére járnak.

Hoffer: Ha most rá tudom őket venni, hogy polgári rendőrséget alakítsanak, akkor nem veszett kárba a pénzem.

Nagyapa: Nehezen fognak belemenni. A sajba nem lö vissza, de a martalóc visszalő.

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Előbbiek, Salvator, Günther, Thor, Brander, Weiterschan és Vignol, esetleg még néhány paraszt.

(Thor közel nyolcvanéves, de még erőteljes és nagytekintélyű gazdag paraszt, Brander keserű paraszt, Weiterschan a furfangos sváb, Vignol pedig a kenetes beszédű szent paraszt. Libasorban jönnek, egyszerre mondják: „Jó napot kívánok!” csak Vignol mondja némi

késéssel: „Dicsértessék!“ Hoffer mindegyikkel kezét fog.)

Hoffer: Tessék letenni a kalapokat!

Thor: Köszönjük! (Leveszik fejükről a kalapot és a botokkal párhuzamosan az asztalra teszik.)

Brander (kezet fog Nagypapával): Maga az öreg Hoffer úr? Nem is tudtam, hogy még él.

Nagypapa: Hiszen tulajdonképpen már nem is élek — csak azért vagyok még itt, hogy Goethet olvassam. A tanácskozásban nem veszek részt. Ich hab' meine Sache auf Nichts gestellt!

Hoffer: Üljenek le, emberek — oda! (Leülteti a parasztokat és Günthert a bőrbutorokra, ő maga háttal az íróasztalnak egy faszékre ül, Jani felül az íróasztalra, a lábát lógatva, Nagypapa egészen elől az íróasztalhoz ül, hátat fordít az embereknek és Goethet olvassa, az ideges Salvator a háttérben áll.)

Hoffer: Mind itt vannak a lövész mesterek?

Thor: Csak a Weingold hiányzik — tudja, az Urbánitucából — őt ma reggel szájon rugta a ló.

Salvator: Kezdjük, kezdjük, nekem vissza kell mennem a patikába!

Hoffer: Isten nevében — kezdjük! Mindenki tudja, micsoda gyalázatos dolgok történtek a szőlőkben. Ugy hírlik, balkáni martalócok lopták át magukat a határ-örvidéken. Most már itt vagyunk mi lövészek, egypár száz jó puskával. Kérdés, tehetünk-e valamit a polgárság védelmére és ha igen, hogyan fogjunk hozzá? Akinek van mondanivalója, az szóljon. (Szünet.) Talán maga, Thor?

Thor: A Vignol akar...

Vignol: Mi együgyű parasztemberek vagyunk és azt szeretnők, a tanult urak oktassanak ki minket, mit kell tennünk ebben az istentelen időben.

Salvator (felfortyan): Kentek úgy se fogják azt tenni, amit mi tanácsolunk, hanem megint a maguk kemény feje után fognak menni. Így volt ez a templomépítés dolgában is.

Thor (megfontoltan): Nem tesszük mindig azt, amit az urak akarnak, mert az néha sok pénzünkbe kerülne, de azért mindig kikérjük az urak tanácsát, mert több szem többet lát.

Parasztok: (bólintanak).

Jani (Hofferhez halkán): Majd én! (Lendülettel.) Tisztelt honfiak! Nagy időket élünk! A nemzetek Európá-szerte ébredeznek halálos aléltságukból és kezükről lehull a rabbilincs... De a sötétség szolgái, a reakció gyász-vitézei is fegyverkeznek —

Thor (szavába vág): Ne fáradjon, Reif úr! Azt a his-tóriát a rabbilincsről és a gyászvitézeokről már sokszor elmondták nekünk, de mi akkor sem értettük meg.

Günther: Azt kellene először kitudnunk, mit akarnak tőlünk a balkániak. Azért valakinek el kellene mennie a Majdánra, fehér zászlóval és trombitával — a katonaságnál így szokták.

Salvator: Hogy mit akarnak? Az öreganyjuk megálmodta, hogy a Bánát balkáni föld és azóta nem nyug-hatnak.

Vignol: Én azt mondom, minden ember a lövészegy-letből dugja el a puskáját valami jó száraz helyre, hogy meg ne találják és meg ne büntessenek minket.

Thor: Én úgy hallottam, a balkániak nem is mi elle-nünk, hanem a magyarok ellen jönnek. Így hát nekünk nincs is semmi közünk a dologhoz.

Weiterschán: Én meg azt mondom: eddig minket itt a vármegyében magyarok kormányoztak. Most jönnek a balkániak és azt mondják: ők fognak itt kormányozni. Kell azért vérnek folyania? Ha már nincs német kormá-nyunk, ami a legcélrányosabb volna, akkor nekem mind-egy, akár magyar, akár balkáni kormány lesz.

Thor: A fő az, hogy legyen kormány, mert kor-mány nélkül nem lehet el a nép.

Günther: Még is jó volna parlamentert küldeni, fehér zászlóval. Én katona voltam, én elvállalnám.

Jani: Száz évig egy asztalnál ültünk a magyarok-

kal. Most kést tesznek a torkunknak és mi azt mondjuk: nem ismerjük az urakat!

Brander: Mi közöm nekem, Brander Mátyásnak, a magyarokhoz? Én csak egy magyart ismerek, azt valami Bógnernek hívják és tavaly egy kehes lovat adott el nekem.

Thor: Én azt mondom: a balkániak úgy sem fognak sokáig itt maradni. Ők időközönként felfuvalkodnak, de aztán hamar lelohadnak megint, mert gyengíti őket a belső fogyatékoság.

Weiterschan: Okos ember kívárja otthon, míg elmúlik a jégeső.

Salvator: Jól van, feküdjünk hasra és várjuk ki! Lehet, hogy a balkániak után az oláhok jönnek, utánuk talán a cigányok. Mindegyik meg fog minket rugdosni, de mi okos emberek leszünk és megnyaljuk a bocskorukat.

Jani: Mi nem vagyunk nép, mi csak okos rókák vagyunk. Nekünk nem kell a becsület, csak szalonna legyen és fehér kalács.

Thor: Ilyet ne mondjon a fiatal Reif úr, mi becsületes németek vagyunk!

Vignol: Emberek — én azt mondom, bizzuk magunkat a magasságos Uristen védelmére. Ha Isten velünk, ki akkor ellenünk? Imádkozzunk, böjtöljünk és a veszedelem el fog mulni.

Hoffer: Nézze, Vignol gazda, a magasságos Uristen gondolkodó elmét és erős karokat adott az embernek, hogy megkeresse a mindennapi kenyerét és hogy megvédelmezze a családját. Aki nem dolgozik, az ugyan hiába imádkozik, az Uristen nem röpít sült galambot a szájába, hanem éhen veszíti.

Thor: Ez úgy van!

Hoffer: Ha pedig farkas tör rá a kend kislányára, akkor az Uristen nem üti le tüzes menykővel — pedig semmi fáradságába nem kerülne — hanem igenis elvárja kendtől, hogy megemberelje magát és vasvillára kapja a dühös dögöt. Igaz ez, emberek?

Parasztok (kelletlenül): Igaz!

Hoffer: Ami az emberre áll, az a népre is áll. Amelyik nép nem tud dolgozni a szükségben és nem tudja megvédeni asszonyait és gyerekeit a veszedelemben, az nem jámbor, hanem nyavalyás nép.

Thor: Ebben Hoffer úrnak ítélem az igazságot. A gyöngéket meg kell védeni. A kérdés csak az: melyikünk védje meg? Az a kéz, amely az ekét fogja, vagy az, amely a kardot fogja? Én úgy tudom, a nép megvédeése a császár kötelessége.

Salvator: Csakhogy a császár Bécsben van, a martalócok pedig itt vannak a Majdán-hegyen, egy órányira innen.

Thor: A császár itt van a városban, az ő katonái képeiben. Én tehát azt mondom, gyerünk Lansky ezredes úrhoz és kérjük meg, hogy védje meg a várost és akkor mindent megtettünk, amit tehetünk.

Brander: Ez az igazság! Mert minek fizetünk annyit katonaadót, ha nekünk kell elvégeznünk a katona dolgát is — ?

Parasztok: Ez úgy van! Gyerünk haza! (Fölkelnek, a kalapjukat veszik.)

Hoffer (Nagyapához halkán): Nem bírok a gazemberekkel!

Nagyapa (becsapja a könyvét, fölkel, Thorhoz lép): A mi városunkat egyszer már fenyegette ilyenféle veszedelem... mikor utoljára járt itt a török... (gondolkozik.) Az 1784-ben volt...

Thor: 1785-ben, Hoffer úr.

Nagyapa: Maga visszaemlékszik arra, Thor?

Thor: Én akkor már tizenöt éves suhanc voltam, egyszer egy generálist is fuvaroztam az apám lovaival... A török Orsovánál betört az országba... Sok falu leégett akkor és sok ember elpusztult... Föl egészen Temesvárig minden vetés tönkre ment... Csak a mi városunk menekült meg.

Nagyapa: József császár megvédte a városunkat!

Thor: Nem, kérem. A császár a seregével visszavonult Temesvárra és szabad utat adott a töröknek. A generális urak azt így végezték el.

Nagyapa: Hát akkor imádkoztak és bőjtöltek az emberek, ugy-e, és az Úristen csodával mentette meg őket?

Thor: Dehogyan! Az úgy volt kérem, hogy a mi öregünk egy Henemann nevezetű gazda szavára összeállottak és földsáncokat hánytak és fegyverrel megvédték a várost. És sikerült is nekik, mert a török egy pár nap múlva elkotródott és nem bántotta a várost.

Nagyapa: Mit nem mond? És nem ásták el a puskákat valami jó száraz helyre, hogy a török meg ne büntesse őket?

Thor (némi gondolkodás után, csendesesen): Emberek, én azt mondom, a népörséget mégis meg kellene csinálni.

Parasztok (csendesesen): Igen, meg kellene csinálni.

Thor: Mert amit az ember maga elvégezhet, azt ne bizza senki másra, a császárra se.

Brander: A nőtleneket állítsuk fegyverbe. Mert a legényemberért nem olyan kár, mint a családós gazdáért.

Weiterschan: És ha agyon is lűnek közülök, nem kell eltartani a családját.

TIZENHATODIK JELENET.

Előbbie, Radler, majd Lansky, Leitmeritz és Lutz. Gáy.

Radler (a folyosón balról jön): Az ezredes úr jön. Már megborotváltam. (Az emberek közé vegyül.)

Lansky (hajadonfött, kard nélkül, pipával, a karján függő himzett dohányzacskóval, balról jön a folyosón).

Leitmeritz és Lutz (az utóbbi gyalogsági főhadnagy, a nyomában vannak).

Mind (állanak és tiszteletteljes kórusban szólnak): Jó napot kívánunk!

Vignol (pillanatnyi késéssel): Dicsértessék a Jézus!

Lansky: Jó reggelt! (Csak Hofferral fog kezét.) A kedves házigazdámnak vendégei vannak.

Hoffer: Összegyülekeztünk a balkáni rablók miatt...

Lansky: Igen, az a szegény doktor — hogy is hívták?

Többen: Holky!

Lansky: Holky... Ez szégyenletes dolog... De azért nem szabad túlzásokba esni és vigyázni kell, hogy pánik ne legyen a városban... fő a rend! Én úgy látom, egy kisebb rablóbanda garázdálkodásáról van csak szó... Különben mindjárt tudni fogjuk, hányat ütött az óra... Patrult küldtem a Majdán felé... Minden pillanatban várom gróf Wurm-Staudach jelentését...

Hoffer: Itt fölmerült az ötlet, hogy a polgárságnak fegyverkeznie kellene...

Lansky (összeráncolja homlokát): Nemzetőrség — mi? Az annak a Gossuth Lajosnak az ötlete!

Thor: Nekünk, kérem, semmi közünk Gossuthhoz.

Günther: Mi mind a császár emberei vagyunk.

Hoffer: Nem is nemzetőrséget, csak polgári rendőrséget szeretnénk.

Lansky: Az más. Azt meg lehet csinálni. Az én tapasztalataim szerint ugyan az ilyen milícia abszolút hasznavethetetlen az ellenség előtt — de hiszen erre nem is fog sor kerülni... Ha harcolni kell, itt vagyunk mi katonák! Ezer cseh lovasom van, a birodalom legmegbízhatóbb katonái. Önök azonban hasznos rendőri szolgálókat tehetnek a városban... A fő, hogy rend legyen! Majd adok önöknek egy altisztet, aki kissé kioktatja a csapatjukat, hogy mégis valamit mutasson...

Gáy (vörössapkás honvédszázados a főbejáraton belép): Báró Lansky ezredes urat keresem.

Lansky: Tetszik?

Gáy: Gáy András, a 9. honvédszászlóalj századosa, alázattal jelentkezik.

Lansky: Gáy? — Gáy? — Rokona ön Gáy András altábornagy urnak?

Gáy: Fia vagyok.

Lansky: Örvendek, Gáy úr. Szolgáltam a kedves apja ura alatt. Hogy lehet az, hogy olyan kiváló tábornok fia nem lépett katonai pályára?

Gáy (csodálkozva): Bocsanat — hiszen százados vagyok...

Lansky: Ugy! Hát a honvédség katonaság? Én azt hittem, afféle polgári népfölkelés — milícia... Meg kell bocsájtania, én nem olvasok ujságokat és a bécsi hadügy-miniszter rendeletei nem tudnak semmit a honvédségről... (Fölteszi monokliját.) Érdekes kosztümje van, Gáy úr. Különösen a vörös sapka — nagyon érdekes!

Gáy (hidegen): Bízom benne, még becsületet fogunk szerezni a vörössapkás névnek.

Lansky: És szabad tudnom, mi jót hozott nekünk, Gáy úr?

Gáy: A megbízatásom a város polgárainak szól. (A polgárokhoz.) A magyar kormány értesült a veszedelemről, amely ezt a vidéket fenyegeti. Néhány nap mulva be fog ide vonulni két honvédszászlóalj, Damjanich alezredes úr parancsnoksága alatt. Még a mai nap folyamán egy lovas szabadcsapat érkezik Szegedről. Én mint kvártélycsináló jöttem előre. Damjanich alezredes úr felszólítja önöket, hogy alakítsák meg sürgősen a nemzetőrséget. Ha az én szolgálataimnak hasznát vehetik, rendelkezésükre állok. Két ágyút is hoztam önöknek, önkéntes aradi tüzérekkel.

Lansky: Önkéntes tüzérek? Ez is érdekes újítás! Tudja-e, Gáy úr, hogy a császári hadseregben 9 évig tart egy tüzerkatona kiképzése?

Gáy: Tudom, ezredes úr. Magam is szolgáltam ott. Az én honvédtüzéreim összesen csak kilenc hétig tanultak és a szakkifejezéseket sem tudják.

Lansky: Hát mit tudnak a jó emberek?

Gáy: Lőni. De azt jól tudnak. (A polgárokhoz.) Az ágyúkat Kossuth miniszter úr küldi önöknek.

Hoffer: Mi, kérem, alárendeltük magunkat báró Lansky urnak és mindenben azt fogjuk tenni, amit az ezredes úr mond nekünk.

Lansky (Gáyhoz): Hát kérem, én a csapataimmal majd fenn fogom itt tartani a rendet, azt tessék csak reám bízni. Gossuth prókator úr önkéntes ágyúival nem tudnék mit kezdeni és azt hiszem, az a Damjanich úr is hiába fárad ide.

TIZENHETEDIK JELENET.

*Előbbie, Povolni.**Povolni* (örmeister belép a bejáraton).*Leitmeritz* (Lanskyhoz): *Povolni* örmeister — !*Povolni* (közelebb lép és mereven szalutál).*Lansky*: Megjöttek a Majdánról? De hol van Wurm-Staudach hadnagy úr? Mondtam, jelentkezzen rögtön!*Povolni*: Jelentem alássan, a hadnagy úr meghalt.*Lansky*: Meghalt?*Povolni*: Agyonverték.*Lansky*: Agyonverték? A grófot? Beszéljen, *Povolni*! Mondjon el mindent!*Povolni*: Jelentem alássan, parancs szerint kilovagoltunk Majdán felé. Wurm-Staudach hadnagy úr, két altiszt és nyolc dragonyos. A hidon túl megláttuk a balkániakat. Árkokat ástak, úgy hiszem, megerősített táborot készítettek . . . A hadnagy úr maga mellé vette a trombitást és fehér kendőjét lengetve előre ügetett az árok felé . . .*Lansky*: Tovább? Tovább?!*Povolni*: A balkániak nevettek és integettek neki, hogy csak jöjjön. A hadnagy úr át akart ugratni az árkon. Nem volt széles, de a lova megbotlott és elesett. A hadnagy úr a földre zuhant.*Lansky*: És azután?*Povolni*: Agyonverték. Ásókkal agyonverték.*Lansky*: Ásókkal? Egy Wurm-Staudach grófot? Egy parlamentert? És ti mit csináltatok?*Povolni*: Sortüzet adtak ránk, két emberünk megsebesült, de a hadnagy úr kivételével mind vissza tudunk jönni.*Lansky*: Hát mennyien vannak? — Sokan vannak?*Povolni*: Nem tudtuk meg, de azt láttuk, hogy a hegytető teli van sátrakkal . . . Az uton elfogtunk egy

idevaló embert, aki pálinkát árult a Majdánon, ő azt mondta, császári tisztek vezetik őket.

Lansky: Megint ez az alávaló rágalom? Ebből egy szót sem hiszek! Gazság!

Leitmeritz (Povolnihoz): Van tüzéségük?

Lansky (megvetően): Ugyan?

Povolni: Négy ágyujuk — hat fontosak . . .

Lansky: Povolni, menjen át a lakásomba, Vencel hozza a kardomat. Hé, Povolni! Az előszobában van egy zászló, azt hozza ide!

Povolni: Parancsára, ezredes úr! (Hátul balra el.)

TIZENNYOLCADIK JELENET.

Előbbiek, Povolni nélkül.

Lansky (a jó katona nyugalomával): *Leitmeritz* — fuvasson alarmot. Az ezred a templom előtt sorakozik.

Leitmeritz: Igenis, ezredes úr. (Hátul jobbra el.)

Lansky (Lutzhoz): Lutz főhadnagy úr! Hány szüronya van?

Lutz: Jelentem ezredes úrnak, összesen harminckettő.

Lansky: Ilyen kevés?

Lutz: Tegnap ment egy kompániánk a krassói bányákhoz.

Lansky: Ön is sorakoztassa embereit. Azután jelentést kérek.

Lutz: Parancsára, ezredes úr! (Hátul jobbra el.)

Lansky (mintegy magához): Négy ágyu — négy ágyú —

Gáy: Fölvehetjük velük a harcot, ezredes úr. Ismerem az ő tüzéreiket és ismerem a magaméit is.

Lansky: Igen, kedves Gáy úr — (más hangon) százados úr! Egyesült erővel pusztítjuk el a farkascordát. De a gyalogságom is kevés... (Hofferhez) Ha önök össze tudnának állítani egy önkéntes csapatot...

Hoffer: Körülbelül százhusz legényt adhatunk... Nem katonák, de messzi földön a legjobb puskások...

TIZENKILENCEDIK JELENET.

Előbbiek, Leitmeritz és Lutz nélkül. Povolni és Vencel jönnek. Povolni egy fekete-sárga kis lovassági zászlót hoz, Vencel az ezredes csákóját, kardját és keztyűjét hozza.

Lansky: Ezt a zászlót a városi polgárőrségnek adom. Ne feledjék: ez a szövetdarab a császár becsülete.

Hoffer (átveszi a zászlót): Meg fogjuk becsülni és ha kell: meg fogjuk védeni. (A polgárokhoz) Ki legyen a zászlótartó?

Thor: Günther -- ő katonaviselt ember.

Günther (átveszi a zászlót).

(Kívül trombiták alaromot fujnak.)

Lansky (polgárokhoz): Szólítsák fegyverbe a legényeiket! (Povolnihoz) Nekem nyergeljék Leonórárt!

(*Salvator, Jani, Günther, Parasztok, Povolni* hátul jobbra el.)

HUSZADIK JELENET.

Lansky, Vencel, Hoffer, Nagyapa, majd Gyuri, később Hofferné.

Nagyapa (*Hoffer*hez halkán): Te nem mégy?

Hoffer: Csak a nőtlenek.

Gyuri (a dobjával beront hátul): Ugye, tati, nekem is szabad rukkolnom — ? Én nőtlen vagyok. —

Hoffer és Nagyapa (hirtelen rárohannak és galléron csipik Gyurit).

Hoffer: Mami, mami!

Hofferné (balról benyit): Mi az?

Hoffer: Fogd a fiadat!

Nagyapa: Csatába akar menni!

Hofferné (harmadiknak megragadja): Haszontalan kölyök! Majd adok neked csatát! (Balra elviszik a rugdalódzót.)

HUSZONEGYEDIK JELENET.

Lansky, Vencel, majd Leitmeritz.

Lansky (miután Vencel segítségével magára vette a kardját, csákóját és keztyűjét és átadta a pipáját és dohányzacskóját, előre jön): Hallja, Hoffer úr — (be akar kopogtatni a lakásajtón).

Vencel (a folyosón balra el).

Leitmeritz (a főbejáraton jön, papírlappal a kezében, izgalomban): Ezredes úr, kérem, futár jött Temesvárról... postát hozott a főkommandótól.

Lansky: Hagyjon békében ilyen irkafirkákkal! Most verekedni fogunk.

Leitmeritz: Bocsánat, ezredes úr — ez éppen a mai esetre vonatkozik...

Lansky: Hogy lehet az?

Leitmeritz: A bécsi hadügyminiszter titkos parancsa.

Lansky (meghökkenve kezébe veszi az írást, fölteszi monokliját, az arca egyszerre elváltozik, halkan szól): Jézus Mária! Jézus! (leül) Rettenetes! (szünet) Olvasta, Leitmeritz?

Leitmeritz (résztvevően bólint): Olvastam.

Lansky: Most már én főbe löhetem magamat... (az írásból) „A balkáni haderőt semmi körülmények közt nem szabad megtámadnom... még ha veszteségeket okoztak is volna nekem — akkor sem...”

Leitmeritz: Ez a mi esetünk!

Lansky (az írásból): „Ha a balkániak támadnak meg engem, akkor is kerülnöm kell a döntést...” Hallott már ilyet, Leitmeritz? Kerülnöm kell a döntést!

Leitmeritz: Keserves dolog...

Lansky (az írásból): „A további parancsokat gróf Borotin vezérkari ezredes úrtól fogom megkapni...” (Dühösen) Hát hol van az a Borotin? Hol van?

Leitmeritz: Bizonyára jelentkezni fog... De még egy rendelkezése van a parancsnak!

Lansky (az írásból): „A parancs katonai titok, amelyet senkivel sem szabad közölnöm...” (dühösen fölkel) Meztelenre vetkőztetnek, pellengérhez kötnek és azt mondják: fogjam be a számat... Hát ki vagyok én? Ki vagyok én?

Leitmeritz: Ugy látszik, igaz, amit országszerte sutognak: a martalócok a császár parancsára marsiroznak...

Lansky: Rettenetes! Most már én föbe löhetem magamat!

Leitmeritz (kérlelő hangon): No de kérem, ezredes úr. —

Lansky: Hát mit tehetek egyebet? Maga mit tenne az én helyemben, *Leitmeritz* — szóljon! — mit tenne?

Leitmeritz: Az én helyzetem tiszta, ezredes úr. Nekem semmim sincs, csak ez a kabátom — a császár kabátja... ha ezt levetem, akkor meztelen vagyok...

Lansky: És a becsület, *Leitmeritz*?

Leitmeritz: Én nemes ember vagyok és katona — én a becsületemet és mindenemet a császártól kapom... Ami a császárnak jó, az nekem is jó...

Lansky (halkan): Ez a legkényelmesebb, az bizonyos...

Leitmeritz: Alázattal megjegyzem, ezredes úr csak két út közt választhat... Vagy teljesíteni méltóztatik a parancsot és akkor a felelősség azokat terheli, akik ilyet parancsolnak... Vagy pedig nem méltóztatik teljesíteni — de akkor az — bocsánat! — az renitencia, rebellió... Szabad talán egy alázatos tanácsot adnom ezredes úrnak?

Lansky: Beszéljen!

Leitmeritz: Ezredes úrnak talán kínos volna, ha most találkoznia kellene ezekkel a polgárokkal —

Lansky: Kínos — ? A föld alá szeretnék előlük bújni!

Leitmeritz: Méltóztassék talán a lakásába vonulni — majd én a parancs értelmében mindent elrendezek...

Lansky: Tegyen, amit akar! Szavamra mondom: pi-rulok, ha szegény Wurm-Staudachra gondolok! A föld alá szeretnék bújni! (Hátul balra el.)

(Kívül trombiták, újból alaromot fújnak.)

HUSZONKETTEDIK JELENET.

Leitmeritz, Jani, Salvator és Lutz, később Hoffer és Nagyapa.

Jani (az előbbi ruhájában, de echarpe-pal a derekán, pisztollyal az övében és puskával a kezében *Salvator*-hoz): Te nem vagy legényember!

Salvator (térdén felül erő gamásnival, taplósapkával, puskával és vadásztáskával): Özveggy vagyok — az ugyanaz!

Lutz (*Leitmeritz*hez): Közel kétszáz puskánk lesz!

Hoffer (balról jön): Hol van az ezredes úr?

Leitmeritz: Lefeküdt!

Hoffer, Jani, Salvator: Lefeküdt — most?

Leitmeritz: Az ezredes úr nem jól érzi magát — gyöngélkedik.

Hoffer, Jani, Salvator: Gyöngélkedik — most?

HUSZONHARMADIK JELENET.

Előbbiek, Thor, Günther (a zászlóval), Brander, Weiterschan, Vignol.

Thor: A martalócok meg akarják támadni a várost!

Weiterschan: Most vonulnak fel a majdáni hidon.

Brandler: A kőbányára ágyúkat vontatnak fel...

Lutz (*Leitmeritz*hez): Ki veszi át a kommandót?

Leitmeritz: Senki. Nem vonulunk ki.

Lutz (rémülten): Nem vonulunk ki?

Leitmeritz (emelt hangon): Az alarmot le kell fúvatni. A legénység takarodjék a kvartélyokba. Bármilyen is: egy katona se merjen ma az utcán mutatkozni. Ez az ezredes úr parancsa!

Lutz: De hiszen hallottad: megtámadják a várost!

Leitmeritz: Az ezredes úr parancsa!

Lutz (mereven néz rá, majd sarkon fordul és gépiesen kimegy a főbejáraton).

Hoffer: De főhadnagy úr — az Istenért! — vezessen az ezredes úrhoz... Beszélnem kell vele... Itt valami szörnyű félreértés van...

Leitmeritz: Az ezredes megtiltotta, hogy bárki is háborgassa.

Hoffer (kiabál): Ez nem lehet! Ez nem lehet!

Polgárok (össze-vissza kiabálnak): Az ellenség támad — nem lehet kiszolgáltatni a várost — mit tegyünk? — A katonák tartoznak megvédeni a várost...

Leitmeritz (int, hogy hallgassák meg, azután hűvös fölénnnyel kezd beszélni): Kérem, ez az egész balkáni mozgólódás csak félreértésből indult ki... A magas bécsi kormány el fogja osztani a félreértést... már folynak is a tárgyalások... éppen azért megbocsájthatatlan hiba volna, ha mintegy fait accompli-t teremtenénk — ha quasi prejudikálnánk a tárgyalásoknak... Ezzel mindent elronthatnánk és az ezredes úr nem vállalhat ilyen felelősséget... Itt magasabb politikai érdekekről van szó — az egész birodalom érdekeiről... (akadozik, zavarában arrogáns lesz). És egyáltalában — mit vallatnak engem? Hát kicsodák önök? — Kikérem magamnak, hogy a civil urak beleártsák magukat a császári hadsereg ügyeibe...

HUSZONNEGYEDIK JELENET.

Előbbie, Heli.

Heli (balról jön, kis zöld gallyal a kezében, az ajtó mellett megáll és mereven nézi Leitmeritzet).

Hoffer (igen komolyan): Csak egy kérdést! Mit fog tenni a császári hadsereg, ha az ellenség benyomul a városba?

Leitmeritz: Mi — mi semlegesek maradunk!

Hoffer: A császár katonái semlegesek, mikor a császár népét ölik?

Leitmeritz: Parancs! (hátral balra el).

Vignol (szünet után): Eladnak minket, mint Judás a Krisztust!

Weiterschan: Elvesztünk!

Jani (puskájával a padlóra üt): Én nem tartom a torkomat a kés alá! Ha egyedül leszek is — Isten engem úgy segítjen! — én kiállok az út közepére, azután jönnek!

Günther: Én is ott leszek! A zászlóval, amelyről azt mondták az urak: a császár becsülete!

Hoffer (balra megy, kinyitja az ajtót): Gyuri — hol vagy? Gyuri, verd a dobodat! (Leveszi a falról a puskát.)

HUSZONÖTÖDIK JELENET.

Előbbieket, Gyuri, Hofferné, Nagyapa.

Gyuri (beszalad a dobjával, a folyosóra siet).

Nagyapa: Mit akarsz a gyerekekkel, Bálint?

Hoffer: Ha a katona urak nem akarnak harcolni a hazáért, harcoljanak a gyerekek!

Hofferné: Jézus, te ember, mit teszel?

Hoffer (a polgárokhoz): Aki jobban félti a bőrét, mint én a kis fiamét, azzal tisztességes polgárember nem fog többé kezni!

Thor: Én nyolcvan esztendőös vagyok, de én is elmegyek!

Polgárok (össze-vissza): Én is elmegyek! — Én is! — Nem ember, aki itthon marad! — Mindnyájan elmegyünk!

(Távoli ágyúlövés. Gyuri pörgeti a dobját).

HUSZONHATODIK JELENET.

Előbbiek, Gáy

Gáy (hátról jobbról besiet, nagy erővel): Kongassátok meg a harangokat! Járjatok házról-házra! Aki mozogni tud, az álljon fegyverbe! Akinek nem jut puska, az fogjon kapát, vasvillát! Előre, férfiak! Egy életét védő nép dühös kétségbeesését zúdítjuk neki a rablónak! Előre!

Függöny.

II. FELVONÁS.

A Hoffer-ház udvara.

Hátul magas kerítésfal, a fal közepén a főbejárat: falazott és cseréptéglával szegélyezett ív alatt ajtó, mely az utcára vezet.

Jobbról a lakóház udvari frontja: fehér függönyös (egy vagy két) ablak és bejárat. A bejárat fölött kiugró kis tető, melyet két fehérre meszelt oszlop támogat. A ház hátsó sarkán, ahol derékszög alatt összeér a kerítés-fallal, fali fülke, Szent Flórián szobrával.

Balfelől gazdasági épület, amelynek nincs ablaka, csak egy boltíves, széles kapunyílása van, azon át a selyemgyár udvarára lehet jutni. A gazdasági épület eresze alatt galambduc a falon.

Az udvar közepén öreg hársfa, amely hat- vagy nyolcszögletű támlás paddal van körülkerítve.

Az udvar és a gyári kapu alja téglával van kikövezve. A falak mellett keskeny virágágyak, fehér karróra tűzött színes üveggömbökkel. A kerítésfalon vad-szőlő vagy futórózsa.

A falak mind hófehérre vannak meszelve, csak a talpuk van félméternyire kékre festve. Az ablakok és ajtók almazöldszíniiek.

Midőn a függöny felmegy, délutáni nap süt. A távolból egy-egy tompa ágyulövés hallatszik.

ELSŐ JELENET.

Povolni, Zsuzsi.

(Egymás mellett állanak, arccal a főbejárat felé fordulva és megilletődve hallgatják az ágyuzást. Povolni pipázik, Zsuzsi meszelőt fog, mellette meszes dézsa áll. Fojtott hangon beszélgetnek.)

Povolni: Ez a Majdánon van!

Zsuzsi: Most megint erősebben lőnek!

Povolni: Csak jobban hallatszik, mert megfordult a szél.

Zsuzsi: Most kettő volt egymás után! Soha se lesz már vége?

MÁSODIK JELENET.

Előbbie, Mita.

Mita (balról jön, fantasztikus izgalomban van):
Jönnék, jönnék! Testvérek jönnék!

Zsuzsi (ijedten): Jönnék! Jaj! Mi lesz velünk!

Povolni: Tudja is ez a bolond, hogy van a Majdánon!

Mita: Meghal, meghal — minden német meghal!
(egy késsel döfködi a levegőt.) Offer úr meghal —
asszonyosság meghal — gyerek mind meghal . . . És Mita
gazdag lesz, szegény Mita nagy úr lesz, — ház az enyém
lesz, selyemgyár, pénz is az enyém lesz . . .

Zsuzsi: Elhallgatsz mindjárt, te utálatos! Csak tudja meg az asszonyosság — majd ad neked!

Mita (balra húzódik, a gyári kapun el).

Povolni: Huszonötöt veretnék rá a bolondra!

HARMADIK JELENET.

Előbbie, Rózsa, Holló.

(Rózsa és Holló a főbejáraton jönnek. Rózsa java-korabeli férfi, posztóspencert és kék gatyát visel, a fegyverzete karabély, pisztoly és karikás ostor. Holló 70 éves vén zsvány, a halántéka fölött farkocsba van fonva a haja, lobogó kék inget, gatyát és cifra szűrt visel, a fegyverzete hasonló Rózsáéhoz. Mind a kettő nagyon önérzetes, de azért leveszik a kalapjukat.)

Rózsa: Szerencsés jó napot!

Holló: Adj Isten!

Rózsa: Kérem tisztelettel, hol találhatnám meg Gáy kapitány urat?

Povolni: Gáy? Olyan tiszt úr nincs a garnizonban.

Rózsa: A vörössapkás honvédeknel szolgál.

Holló: Ma kellett megjönnie Damjanich alezredes úr híradásával.

Povolni: Dankanich? Sohasem hallottam még a nevét, pedig én itt minden tiszt urat ismerek. Menjenek kentek a kaszárnyába — a templom-utca végében van — ott tán útba tudják kenteket igazítani.

Rózsa: Hiszen éppen a kaszárnyából küldtek ide! (Fölteszi a kalapját.)

Holló: Setétségben jár a német. (Fölteszi a kalapját.)

Rózsa: Gyerünk bátyám a városházára, ott tán akad jobb feigondolkodású ember. (A bejárat felé indulnak.)

Povolni: Megálljon csak kentek. Honnan jöttek?

Rózsa: Onnét, ahol igen sietős a dolog. (Ketten el.)

Povolni: Hogy elszemtelenedett már a parasztnép! Huszonötöt veretnék rájuk...

NEGYESIK JELENET.

Povolni, Zsuzsi, Hofferné, Heli, később Mita.

Hofferné (nagy köténnyel, kulcsosomóval az övén, jobbról jön; Heli ugyancsak köténnyel, szakajtóval a karján, nyomon követi).

Hofferné: Ezt add a csirkéknek... De vigyázz a vererekre — azokat el kell zavarni...

Heli: Igen, mami... (balra el).

Hofferné: Hol van Mita? Mita! (Zsuzsihoz) Mért hagytad abba a meszelést? Ma szombat van — a gyári udvart ki kell meszelni...

Zsuzsi: Igen, kérem... (a dézsával sietve balra el).

Hofferné: Mita!

Mita (balról jön alázatosan): Itt vagyok, kezit csókolom.

Hofferné: Nem hallom a lányokat énekelni! Mért nem énekelnek?

Mita: Lányok félnek, pincébe bujtak, félnek ágyútól...

Hofferné: Én is félek — mindenki fél — azért mindenkinek dolgoznia kell... Nekem énekeljenek, érted!

Mita: Igen, asszonyság! (balra el).

Heli (balról jön az üres szakajtóval): Megvagyok.

Hofferné: Jézus, hogy lőnek! És az az ember magával vitte a fiát! Hol van Bábika?

Heli: Fölmászott a szénapadlásra — onnan kilátni a Majdánra...

Hofferné: Elment az esze? — Milyen könnyen eltálla egy golyóbis... (a háztető felé) Bábi! Bábi!

Bábi hangja a távolból: Megyek, mama!

Hofferné (Helihez): Te meg eredj a konyhába — Káthi siessen a főzéssel — nem lehet tudni, mikor jönnek haza a férfiak... (maga elé bámul) ha hazajönnek... (felrázza magát) de az ebédet meg kell főzni! (lágyan)

Legalább almát adtam volna Gyurinak... Mit keres ott az a kanna? Ha háború van is, azért rendet tartsatok nekem!

Povolni (azalatt — háttal a nézőnek — a fa alá ült és csendesen pipázik).

(A fonóleányok éneke hallatszik.)

ÖTÖDIK JELENET.

Hofferné, Heli, Bábi, Povolni.

Bábi (a házból jön szaladva): Látni a füstöt a Majdánon, de embert nem látni...

Hofferné: Bábi, szaladj le a pincébe, mondd az öreg Józsefnek, hogy ebédre adjon föl a kétéves sillerből... De jól behűtve... Meleg van, a férfiak szomjasak lesznek — (elborul) ha hazajönnek... És keressék össze a cinpoharakat, ha jönnek a lövészek — az én üveg poharamat nem adom oda...

Bábi: Igen, mami... (Balra elszalad.)

Hofferné (Helihez): És a Káthi süssön pogácsát, jó sokat — a lövészek szeretik... Hogy lőnek — Uram Jézus! — és az irodát nem surolták fel! (A kannával jobbra el.)

Heli (miután Hofferné elment, Povolnihoz): Hoztam egy kis dohányt, őrmester úr...

Povolni: Köszönöm, kisasszony... Ez finom! A főhadnagy úr föl-alá sétálgat a ház előtt... Talán szóljak neki?

Heli (zavarban): Igen, valamit szeretnék tőle kérdezni...

Povolni (kimegy a főbejáraton).

(Az utcán dobpergés hallatszik.)

HATODIK JELENET.

Heli, Leitmeritz.

Leitmeritz (bejön a kapun, égő szivarral a szájában): Ugy látszik, baj van a Majdánon... most összedobolják a kaszásokat... Mit segíthetnek a kaszások?

Heli: Édes!

Leitmeritz: Vigyázz, kérlek — együtt ne lássanak itt . . .

Heli: Látni akartalak, Ottokár — oly nyugtalan voltam, úgy fájt a szívem . . . Te szegény, drága ember — tudom, mennyire szenvedsz most . . . Te most olyan vagy, mint a börtönbe zárt oroszlán — szeretnél kitörni, de nem lehet . . .

Leitmeritz (sóhajt, miközben leveri szivarjáról a hamut): Hjah, a parancs! Kérlek, az olyan, mint egy vaslánc... Az ember rázza, rázza, de hát hiába, minden hiába...

Heli (a köténye alól kivesz egy zöld galyat): Én ezt a tölgyfagalyat készítettem neked — mert azt mondtad: ez a szokás. Nem adhattam oda, de most mégis kérlek, fogadd el tőlem... Mert *azért* te mégis hős vagy — az én drága hősöm... a lemondáshoz, a férfias lemondáshoz talán még nagyobb hősiesség kell... Kérlek, Ottokár, fogadd el tőlem!

Leitmeritz: Hogy meg ne bántsalak, bár tulajdonképpen ennek most nincs sok értelme... de most kérlek — jöhetne valaki!

Heli: Még csak egyet! A fekete-sárga kokárdát én mindig viselem — mindig! De nem a ruhámon, mert meglátnák, hanem — belül...

Leitmeritz (ijedten): Jönnék!

Heli: Drága te — ! (A házba ugrik.)

(A fonóban elhallgat az ének.)

HETEDIK JELENET.

*Leitmeritz, Lutz.**Lutz* (lógó orral jön az utcáról.)*Leitmeritz*: Na, Bruder von der Infanterie — mi ujság?*Leitmeritz*: A kadétiskolában úgy tanultuk, hogy az uniformis a becsület köntöse.*Leitmeritz*: Hát nem az?*Lutz*: Mondhatom, a „becsület köntöse“ úgy égeti a testemet, mint Nesszusz inge...*Leitmeritz*: Mit akarsz? Azt hiszed, mi kavalers-ták talán nagyon örülünk ennek a bolond állapotnak? Csak látnád az ezredes urat! Olyan mérges — beszélni se lehet vele... De hát parancs! Ha ellene teszel, kitörrik a nyakad!*Lutz*: Az a kérdés, mennyit ér az ember nyaka? Ér-e annyit, hogy az ember úgy viselje, mint a megbotozott kutya?*Leitmeritz*: Na — na, nem kell túlozni! Meséld el inkább, mi ujság odakünn?*Lutz*: Nem tudom. Municipiát visznek és sebesülteket hoznak. Most már a kaszásokat hajtják ki a Majdánra! Elkerültem őket, féltem, leköpnék.*Leitmeritz*: Micsoda beszéd ez? Hanem te, mondok valamit. Az öreg szeretné, ha egyiktek egy jó messze-látóval fölmenne a templomtoronyba és megfigyelné a csetepatét.*Lutz*: Én nem megyek!*Leitmeritz*: Nem mégy, mikor az ezredes úr akarja? Micsoda beszéd az?*Lutz*: A parasztok harcolnak és a katonák színházi gukkerral nézik őket... Nem, ahhoz nincs pofám.*Leitmeritz* (komolyan): Kérlek, vedd úgy, hogy ez parancs!

Lutz: Akkor sem megyek!

Leitmeritz (élesen): Renitencia? (Előveszi jobbik esztét.) Jól van, bruder, nem csinállok kázust belőle... Majd másvalaki fog fölászni a toronyba... De azért — mint jóbarátod mondom — egy kis óvatosság nem ártana!

Lutz: Óvatosság! Hát azért lettem én katona, hogy óvatos legyek? A parasztok kaszával mennek neki az ellenségnek — a parasztok nem óvatosak... De mi, katonák, undorítóan óvatosak vagyunk!

Leitmeritz (észreveszi, hogy a kapu nyílik): Pszt! Vigyázz!

NYOLCADIK JELENET.

Előbbie, Salvátor és Jani.

(Salvátor bevezeti Janit, aki lövést kapott a karjába. Jani karjáról lehúzták a ruha ujját, a seb kendővel van átkötve.)

Salvátor (a padhoz vezeti): Ide ülj — majd hívok valakit!

Jani: Inkább hazamennék...

Salvátor: Ne beszélj bolondokat! Hogy mehetnél? A világ végén lakol — olyan messzire nem szaladhat Rádler... Most a szomszédot köttözi — aztán mindjárt itt lesz...

Leitmeritz: Tisztelt Reif úr, megsebesült?

Jani (legyint, hogy nem komoly).

Salvátor: Szólitok valakit... A puskádat ide-teszem... (Jobbra megy.) Komámasszony!

Leitmeritz: Mi van a Majdánon, patikus úr?

Salvátor: Hát mi volna? Az embereink az úttöltés mögött hasalnak, a szerbek meg az árkaikban — úgy lövöldöznek...

Leitmeritz (szakértelemmel): Tehát tiraillirozás?

Salvátor: Nem bánom, akárminek hívják is... (A házba.) Komámasszony! Ezek mind süketek!

Leitmeritz: Rohamot nem próbáltak?

Salvátor: Az ellenség próbált kétszer is, de a sortüziünk földhöz vágta őket...

Jani: Az embereink jól lőnek — mint a sajba előtt... Hanem előrejutni mi se tudunk...

Salvátor: Persze, ha volna még száz emberünk — csak ötven, ha volna! Gáy kapitány azt mondja: ha egy lovasszakasszal a hangyaforrás felől hátba kaphatná őket, egy lélek se menekülne... Mert a hátuk egészen fedetlen... (Hirtelen Leitmeritzhez lép.) Nézzék, uraim, ha ötven dragonyos jönne velem, én megmutatnán nekik az utat a hangyaforráshoz...

Leitmeritz: Kérem — arról szó sem lehet!

Lutz (felvillanyozottan): Te — beszéljünk az ezredessel! Kérjük meg, hátha mégis!

Leitmeritz: Megtiltotta, hogy ilyenekkel molesztáljuk.

Salvátor: Csak harminc dragonyos, — husz! A tiszt uraknak nem is kellene erről tudniok... Mint önkéntesek jöhetnének — jól megfizetnők őket!

Leitmeritz: Ugyan kérem! Hát mit tart ön a császári katonaságról?

Lutz (keserűen): Én tudom, hogy mit.

KILENCEDIK JELENET.

Előbbiek, Rózsa, Holló.

Rózsa (Hollóval hátul belép, leveszik kalapjukat): Szerencsés jó napot kívánok!

Holló: Adj Isten!

Rózsa: Ha meg nem sérteném szavammal az urakat, nem tetszik tudni, hol találhatnám Gáy kapitány urát?

Salvátor (felragyogó szemekkel): Kegyelmetek talán a szegedi önkéntesek?

Rózsa: Én magam Rózsa Sándor vagyok Szögedéből, ez itt pedig Öreg-Holló Gazsi bátyám Hajdudorogról.

Jani: Hányan jöttek az urak?

Rózsa: Nem vagyunk mi urak, megkövetem, hanem pusztázó szegénylegények... Százhuszan volnánk lóháton — a legények a temető mögött rostokolnak.

Salvátor: És akarnak velem jönni? Akarnak harcolni?

Rózsa: Hiszen azért jöttünk, hogy az állam használatát élvezzük.

Holló: Mert miértünk is meghalt a Jézus. Csakhogy az urak nehezen ejtik a sorunkat.

Salvátor: Rózsa Sándor uram, kedves bátyám — kegyelmeteket a jó Isten hozta!

Holló (Rózsához): Ezt még nem mondták nekünk!

Salvátor: Ha meg nem késünk, akkor egy lélek se szabadul közülök!

Rózsa: Akkor hát iparkodni kell. Jó egészséget kívánok!

Holló: Adj Isten. (Hárman Salvátorral el.)

Leitmeritz: Ni ez érdekes! Láttál már ilyet?

Lutz (kaján örömmel): Ezt megérdemeltük! Ezt meg!

Leitmeritz: Gyere, erről jelentést teszünk az ezredesnek! (Elmenőben Janihoz.) Küldjek valakit, Reif úr?

Jani: Felesleges — itt van már Radler!

Leitmeritz és Lutz (a házbá el).

TIZEDIK JELENET.

Jani, Radler, később Babi.

Radler (a főbejáraton jön, a vállán függő tarka ráctarisznyával, kis kulaccsal és altiszti rövid karddal az oldalán. Igen öntudatos, minden ízében tudós doktor): Karlövés?

Jani: Csak a hust érte...

Radler: Mindjárt megnézzük! (A tarisznyából kirkja és a padra teszi a rézborbélytányért, egy spongyát, kék papirba csavart tépést és egy vászondarabot, közben beszél): Most mentek ki a szegedi önkéntesek... Tudja, azok olyan emberek, hogy én jobban félnék tőlük, mint az ellenségtől...

Bábi (balról jön, örömmel): Jani, — Jani bácsi — de jó, hogy itt vagy... (Rémülten.) Megsebesültél?

Jani: Gyerekség.

Bábi: Istenem, a rossz emberek, hogy tehettek ilyet? Vézett? Fáj?

Radler (erélyesen): Bábi kisasszony, hamar egy korsó friss vizet! Aqua fontana!

Bábi: Igen! (Balra elszalad.)

Radler (leveszi Jani karjáról a kötést, de eléje áll, hogy a közönség ne láthassa, közben beszélget): Ha megmenekül a város, akkor kezét csókolhatunk Gáy kapitálynak...

Jani: Olyan bátor és okos, mint egy arkangyal...

Radler (a kötést a padra teszi): No hát itt van! Hogy mit gondol az az ellenség, mikor ilyen ólomgerezdeket lő bele az emberbe!

Bábi (balról egy korsót hoz): Itt a víz! Jézusom, Jani, nem fáj?

Radler (erélyesen): Nem sopánkodni, hanem segíteni! Töltsön a tálba. (Bábi tölt.)

Jani: Bábi, küldd ki a menyasszonyomat!

Bábi: Nem, nem! Én maradok veled!

Radler (a sebet vizsgálja): Fáradt golyó volt... Globus fatigatus.

Jani (szisszen az érintése alatt): Bábi, szeretném, ha Heli itt volna...

Bábi (nem felel és nem mozdul).

Radler (a spongyával megmossa a sebet): Most hamar a tépést — ott van a kék pakliban...

Bábi (tépeést vesz ki a papirból és odaadja neki).

Radler: Mindjárt rendben leszünk... Hanem, hogy lőnek az aradi tüzerek! Mindjárt az első két lövéssel tönkre tették két szerb ágyut, — azontúl már egálra ment a játék... (Bábihoz.) A vásznat!

Bábi: Itt van! (Janihoz.) Nem fáj?

Radler: Fogja meg a végét — jó erősen! (Bekötözi a sebet, közben beszél): A Tittiger szőleje teli van ellenséges holttestekkel.

Bábi: Jaj — megölték őket? Szegény ellenség!

Radler: Hiszen ami azt illeti: otthon is maradhattak volna — senki sem hívta őket... Így ni! Most még kellene valami, amivel felkössük a karját, hogy ne lógjon...

Bábi (leoldja az övét, esetleg a kendőjét): Ez jó lesz — ?

Radler: Jó! (Hurkot csinál, amelyet aztán Jani nyakába akaszt és óvatosan beleteszi a karját, közben beszélget): Nem is kérdezi, Bábi kisasszony, hogy van a tati?

Bábi: Hogy van — és szegény Gyuri?

Radler: Mikor én bejöttem, egyiknek sem volt baja... Gyuri vidáman verte a dobját...

Bábi: Hogy tehetette azt tati, hogy magával vitte? Ő olyan jó és okos, — hogy tehetett ilyen rettenetes dolgot?

Jani: Rettenetes elhatározás volt, de apád tudta, mit ér vele. Mikor hire ment, hogy a gazdag Hoffer Bálint kivitte a kis fiát, a legóvatosabb sváb is szégyelt volna otthon maradni, nehogy a város nyelvére kerüljön.

Radler: Azóta már mindenki künn van a Majdánon, az öreg Thor is és a kövér Eidachs is...

Jani: Csak így lehet megmenteni a várost!

Radler (fülel): Hallgasson csak! (Szünet.) Már nem lőnek!

Bábi (fülel): Szt! Trombitálnak... nagyon messziről trombitálnak...

Jani: Nem hallok semmit...

Bábi: De igen — én hallok... Jaj, én nem tudom

mért, de én most úgy örülök valaminek — úgy örülök, és nem tudom, minek...

Radler (összeszedi a holmiját s Jani levetett kötését a tarisnyába teszi): Ezt még egyszer fölhasználok... Most megyek Wolf szomszédhoz, azt csunyábbul látták el, mint magát... Aztán vigyázni, hogy ne legyen febris tromitica! (Hátul el.)

Jani: Köszönöm, Radler ur!

TIZENEGYEDIK JELENET.

Jani, Babi.

Jani: Babi! Mért nem akartad, hogy Heli mellettem legyen?

Babi: Csak — nem akartam!

Jani: Ugy-e, te is észrevetted már?

Babi: A szívem úgy fáj, — úgy sajnállak...

Jani: A báró, úgy-e? Leitmeritz? —

Babi: Nem akarok árulkodni, csak azért szóltam, mert nem érdemli meg, hogy téged ápoljon. Most szomorú vagy, ugy-e?

Jani: Olyan nagy és új dolgokat láttam ma, olyan szörnyű és mégis szép dolgokat — nem is tudom komolyan venni a magam kis baját... Mi egy ember élete? Mi egy ember boldogsága vagy bánata, mikor egy egész város népe föltámad és járni kezd?

Babi: Te olyan lányt érdemelsz, aki csak téged szeret, egész életén át csak téged. Mert te, te vagy a legkülönb ember! Leitmeritz? Az nem is ember, csak báró. Sokkal szebb vagy nála, még a szép Gáy kapitánynál is szebb vagy, pedig az nagyon tetszik nekem... Tudod, mikor ma fenn voltam a szénapadláson és kinéztem a Majdánra és nem láttam semmit, csak egy kis füstöt a zöld hegyen és a nap süttött, akkor úgy féltem és a szívem dobogott — és az mégis olyan nagyszerű volt — szerettem volna sírni — mert elgondoltam, hogy te ott

vagy köztük és harcolsz a városért és megvéded azokat, akik itt szepegnek és imádkoznak... Mert a katonánál nem az a szép, hogy embert öl, — nem, az nem szép! — de hogy megvédi a gyöngéket és kész meghalni értük: az mégis a legnagyobb dolog a világon!

Jani (szünet után): Hány éves vagy te, Bábi?

Bábi: Tizennégy. Három év múlva tizenhét leszek. Mért kérdezed? (Az utcán vidám rikoltozás.)

Jani: Hallod? Nézd meg, mi az?

Bábi (a kapuhoz szalad, kinyitja és kidugja a fejét, majd visszaszól): Azt kiabálják az emberek: Viktoria! Viktoria!

Jani (fölkel, mámorosan): Győztünk!

Bábi (kinéz): Mindenki a templom felé szalad... Istenem, jönnek, jönnek! Látom a Günther zászlaját!

TIZENKETTEDIK JELENET.

Előbbieket, Hofferné, Nagyapa, Heli.

Hofferné (a házból jön): Jönnek, jönnek!

Heli: Már a templomnál vannak!

Nagyapa: Csak az unokámat add vissza, jó Istenem! Az unokámat! És a fiamat! A fiamat is! (A nyitott kapu elé kiállanak az utcára. Kívül dobpergés.)

Bábi (a küszöbön áll, a kapufélfának dőlve, Janihoz): Ez a Gyuri dobja! Én megismerem! A Gyuri dobja!

Jani: Akkor tatinak sincs baja — ha Gyuri dobol... (Kívülről sváb pléhbanda, délvidéki „Marschliedet” játszanak.)

Bábi (táncolva ficázkodik): A lövészbanda! A lövészbanda!

TIZENHARMADIK JELENET.

Előbbiek, Zsuzsi, cselédleány, sánta szolgál.

(A cselédek előszaladnak és a kapuba csoportosulnak, melyet egészen kinyitnak.)

Kidáltások: Viktoria! Viktoria!

Bábi (táncolva Janihoz jön): Viktoria! Mind a ketten jönnek — apa és Gyuri... Jaj, de szép ez! Jaj, de gyönyörű ez! (Jani melléhez támasztja a fejét.) Jaj de boldog vagyok most!

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Előbbiek, Thor, Weiterschan, Brander, Vignol, Günther, kaszás emberek, majd Hoffer, Gyuri és Salvátor.

(A nevezettek a nyitott kapu előtt állanak, a gazdák föl vannak fegyverezve, Günther zászlóján virágkoszorú van.)

Mind: Hoffer! Hoffer! Vivát Hoffer! Vivát!

Hoffer (belép, Hoffernét és Helit átölelve, Gyuri Nagypáival jön): Elvégeztük a dolgunkat! (Visszaszól az embereknek.) Amivel kezdtük, azzal végezzük is: Vivát Ferdinandus császár!

Mind: Vivát a császár! (Hoffer-család tagjai közt általános ölekezés.)

Hofferné (az ura karjai közt): Te rossz ember! Mi nek csináltok ilyeneket?!

Hoffer: Ha nem csináltunk volna ilyeneket, akkor te most valami Krályevics Márkót ölelgetnél!

Hofferné: Te —! Még most sem jött meg az eszed?

Nagyapa (Hoffer vállára teszi kezét): „Dieser ist ein Mensch gewesen, — Und das heisst: ein Kämfer sein!“

Hoffer (meghatottan): Mondja Goethe! (Kezet csókol, majd megöleli.)

Hofferné (Gyurit csókolva): Ehetsz almát, amennyit akarsz!

Gyuri (kitépi magát anyja karjaiból, Janihoz siet): Jani bácsi, elfogtuk a fővezért!

Hofferné (Helihez): De most már komolyan nézzünk a vacsora után! (Helivel jobbra el.)

Jani: Hát meséljete, hogy volt, mint végződött?

Salvátor: Döntő győzelem!

Hoffer: A szegedi önkéntesek vágtak ki minket — a patikus épen jókor hozta őket... Nem is sejtettük, hogy jönnek, egyszerre csak láttuk, hogy az ellenség kapkod, nem lő, felugrál — a magyarok már akkor a nyakukban voltak...

Salvátor: Mint a sátánok, úgy mentek nekik.

Hoffer: Gáy kapitány előrevezette a kaszásokat... Addig nem akart támadni, — de most maga szaladt előre: Sturm!

Jani (csodálkozva): És mentek a svábok?

Salvátor: De mentek ám, — úgy mentek Gáy után, mint a megvadult konda...

Jani: És aztán?

Salvátor: Aztán pánik lett az ellenség közt...

Hoffer (elborul): Ami aztán volt, arra nem jó visszagondolni... Az embereket feldühítette a Holky esete...

Salvátor: Nyolcvan foglyot hoztunk... A vezérük is fogoly...

Gyuri: Meg akart szökni, — szaladt a szőlők közt, — de én megláttam, — és utána! A hangyaforrásnál kifogyott a szuflája, — ránk fogta a pisztolyát, — de nem löhetett... Günther szomszéd fejbeütötte a fekete-sárga zászlóval.

Nagyapa: Ne beszélj ilyen vad dolgokat, Gyuri!

Kivül kiáltások: Gáy, vivát, Gáy!!

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Előbbiek, Gáy, Rózsa, Holló, tüzérek.

Gáy: (a két zsvánnyal belép, a tüzérek kívül maradnak. A zene, amely mindeddig szólt, elhallgat).

Gáy (a néphez): Köszönöm nektek Damjanich alvezredes nevében... Ő meg fogja nektek hálálni — arról felelek! (Kiáltások: „Vivát!”) Most minden ember menjen haza az asszonyához. — a korcsmákat be kell zárni, — éjszakára csend legyen a városban!

Kiáltások: Ugy lesz! Meglesz!

Gáy: A város végében puskások őrködnek.

Kiáltások: Már kimentek!

Gáy: Ha valami történnék, két lövés az alarmjel. Ha félreverik a harangot, minden fegyveres ember siessen ide.

Thor: Hallottátok, emberek?

Kiáltások: Hallottuk!

Gáy: A jelszó: rend és nyugalom.

Mind (kórusban): Rend és nyugalom!

Gáy: Jó éjszakát, polgárok!

Mind: Jó éjszakát, Gáy ur! (A nép elvonul, a zene megint megszólal, gyorsan távolodik, majd elhallgat. A kaput betették. A tömegből csak Rózsa, Holló és Günther maradtak az udvaron, az utóbbi peckesen áll a zászlóval.)

Nagyapa: Gyere, Gyuri, rád fér egy kis pihenés...

Gyuri: Olyan éhes vagyok! (Ketten a házba.)

Gáy (kezet fog Rózsával): Sándor, ma jóvá tettetek sok mindent!

Rózsa: Szívesen tettük. Máskor is tessék parancsolni, ifj' ur!

Holló: Csácsogának az Edomiták és most a föld ganéjává levének.

Hoffer: Vacsoráról majd mi gondoskodunk!

Rózsa: Tessék azt ránk hagyni, — már sütnék-főz-

nek az embereink az ákácokban... Találtak egyet-mást a rác táborban: birgét, malacot, bort...

Holló: Megszokták ők, hogy a maguk gondját viseljék.

Gáy (halkan): Aztán Sándor, — éjszakára szemmel kell ám tartani a legényeket, nehogy valaminek lába keljen a városban... Szégyelném a németek előtt.

Rózsa: Hová tetszik már gondolni? Nem szoktak azok olyat tenni! Nincs azok közt egy tolvaj se, — az mind igaz betyár!

Holló: Hanem ifjur, nyüögösködik a főkolompos, — akit elfogtak a polgárok.

Gáy: Reggelre eleszkortirozzuk a vármegyei statáriumhoz, az csináljon velük, amit tud.

Holló: Statárium? Az igen célirányos lesz nekik!

Rózsa: A vezér azt mondja, néki fontos beszédje van a kommandóval.

Gáy: Kéznél van?

Rózsa: Künn ácsorog a kapu előtt.

Gáy: Hozzátok be!

Rózsa és Holló (kimennek a kapun).

Salvátor: De most már igazán a patikába megyek. Jó éjszakát! (El.)

Günther: Mi legyen kérem a zászlóval?

Hoffer: Látom, felvirágozták az asszonyok. A zászló megérdemli. A zászlótartó is megérdemel félakó vörösbort. Majd jöjjön el holnap, Günther! (Kiveszi kezéből a zászlót.) Zsuzsi! Ezt vidd az irodába, támaszd a kályha mellé.

Zsuzsi (aki a gyári kapuban ácsorgott, két kezébe veszi a zászlót, mereven maga elé tartja, miközben jobbra elmegy).

Günther: Jó éjszakát, Hoffer úr! (Hátul el.)

TIZENHATODIK JELENET.

Egy tűzér, Hoffer, Jani, Bábi, Gáy, majd Borotin Rózsával és Hollóval.

Tűzér (Gáyhoz, a gyári kapuból): Százados úrnak jelentem, parancs szerint a gyári udvarra hoztuk az ágyukat.

Gáy: Ide, fiam, a bolt alá... Éjszakára ez jó hely lesz. (Két kisebb vaságyut tolnak előre a gyári kapu alul, úgy, hogy csőnyílásuk a színpad felé fordul. Az ágyucsővek virágfüzérrel vannak körülcsavarva.)

Borotin (fekete balkáni ruhában, a hátán összekötözött kezekkel, belép a főbejáraton).

Rózsa és Holló (miután bekísérték, ismét elvonulnak).

Gáy: Velem akar beszélni?

Borotin (a fejét rázza): A kommandánssal.

Gáy: Ki legyen az?

Borotin: Báró Lansky ezredes.

Gáy (Hofferre tekint).

Hoffer: Majd megjelentjük az ezredes urnak. Bábi, szaladj te!

Bábi: Igen, tati! (Jobbra el.)

Gáy: Ön uriember benyomását teszi. Császári tiszt?

Borotin: Ha ez a véleménye rólam, akkor mért köztet meg, mint a vadállatot?

Gáy: Aki farkasokkal üvölt, az ne számítson emberi bánásmódra.

Borotin (hallgat).

Hoffer (megcirógatja az ágyukat): Sohasem hittem volna, hogy ágyukat így meg lehessen szeretni!

TIZENHETEDIK JELENET

Előbbiek, Lansky, Leitmeritz, Lutz. később Hofferné és Babi.

Lansky (bottal a kezében kilép a házból, *Leitmeritz* és *Lutz* sarkon követik).

Lansky (mogorván): Jó estét! Ki keres engem?

Gáy: Ez az ember azt mondja, fontos közlendői vannak ezredes úr számára.

Lansky: Ő az ön hadifoglya? Csak az ön beleegyezésével beszélek vele.

Gáy: Ha ezredes úr felel érte, hogy nem ugrik meg...

Lansky: Nem fog megszökni.

Hofferné (jobbról jön): Asztalhoz! Tálalva van!

Hoffer: Igaz, — ma még nem is ettünk. Kapitány ur, legyen szerencsénk! Jani! (A *Hoffer*-család *Gáy*val és *Jani*val a házba vonul. *Babi* *Jani* puskáját viszi).

Hofferné (elmenőben *Gáy*hoz): Egy kis borjupörkölt és töltött káposzta...

TIZENNYOLCADIK JELENET.

Lansky, Borotin, Leitmeritz és Lutz.

(Lassankint alkonyodik, *Hoffer* föllépésekor már sötétség van.)

Lansky (leül a padra): Na — ?

Borotin (fojtott hangon): Csak négyszemközt...

Lansky (a tisztjeihez): Maradjanak a folyosón, uraim!

Leitmeritz és *Lutz* (a házba el).

TIZENKILENCEDIK JELENET.

*Lansky, Borotin.**Lansky:* Mit akar tőlem?*Borotin:* Szervusz, Lansky!*Lansky* (ráemeli a botját): Ebadta gazembere.*Borotin* (élesen a szemébe tekint).*Lansky* (leereszti a botját): Borotin — az Istenért!
— te vagy?*Borotin:* Én.*Lansky:* Gróf Borotin, — a császár szárnysegédje
— martalócruhában?*Borotin:* Ne gyalázd a gunyámat, Lansky! Akármilyen furcsa is, ez ma a legelőkelőbb ruha: a császárhűség uniformisa.*Lansky:* Csak nem akarod azt mondani, hogy —
(hirtelen elharapja a szót és mereven néz rá).*Borotin* (bólint): De igen, Lansky, *azt* akarom mondani...*Lansky:* Teremtőm, ebbe bele lehet bolondulni! Mit csináljak most már veled, te szerencsétlen?*Borotin:* Attól függ, kinek a katonája vagy. Ha Kosuth Lajos prókátor úré, akkor ajánlom, lövess főbe haladéktalanul. Ha azonban még mindig a császár katonája volnál, akkor oldozd meg a kötelékeimet, mert cudar módon vágják a karomat.*Lansky* (megoldja a kötelet): A szabadságodat nem adhatom vissza, de a kötelet megoldom... Fogoly tisztet nem szabad megkötözni...*Borotin* (a csuklóit dörgöli s morog): Goromba gazemberek! Adhatnál egy szivart?*Lansky* (odakinálja neki a szivartárcáját): Hallod, Borotin, én ezt a te egész dolgodat nem értem és nem is akarom megérteni. Mondják meg nekem, hol van a császár tábora és én odamegyek és cafatokra vágatom

magamat az én uramért. De álarcosbált én nem játszom és rébuszokat én nem oldok meg.

Borotin (szivarra gyújt): Barátom, most egy császári trónus megmentéséről van szó, most többet is kell kockáztatnod, mint rébuszokat megoldani. Azt kérdezed, hol a császár tábora? A császárhűség ma a hegyekben és az erdőkben bujdosik, fosztogatók és martalócok közt . . . Bécsben, Pesten a demokraták az urak. De nem tart már sokáig! Már készül az ellenforradalom. Ha felülkerekedünk — és felül fogunk kerekedni! — akkor nyíltan leszámolunk a pesti prókátor-bandával. De addig igenis álarcosbálat kell játszsanunk és rébuszokban kell beszélünk.

Lansky: Felelj egy kérdésemre, Borotin. Hogy Kosuthék ellen hadakoztok, az rendben van. De mi bajotok ezzel a jámbor sváb néppel? Hiszen ők épp olyan császáriak, mint te, vagy én. Mért kell mégis vért izzadniok?

Borotin: Megmondom. Hogy megnyerjük a balkániakat, oda kellett nekik ígérnünk a Bánátot. Sőt nem tagadom: a balkáni segítség ára — a sváb városok kifosztása. Ha elfoglaljuk ezt a várost, föl fogják prédálni. Kellemetlen, de elkerülhetetlen.

Lansky: Ebbe bele lehet bolondulni! A vérengző balkániak a császár emberei. Ez a békés, szorgalmas nép pedig, amelynek talán a vére is fekete-sárga, ez a nép rebellis!

Borotin: A világ most tótágast áll, az bizonyos! Hát nem furcsa, hogy engem, aki a fekete-sárga zászlóért harcolok, ma éppen egy fekete-sárga zászlórúddal ütöttek le a lábamról? Jobb ezen nem gondolkodni, öreg Lansky! Aki sokat gondolkodik, az előbb-utóbb beleokoskodik magát a rebellió táborába. Hanem mondd csak, Lansky, megkaptad a hadügyminiszter parancsát?

Lansky: Meg. A csapatommal együtt a te kommandó alá kell magamat bocsájtanom.

Borotin: Megbízhatók az embereid?

Lansky (büszkén): Csehek!

Borotin: Jól van. Én ezennel átveszem a kommandót.

Lansky (meghökken): Átveszed?

Borotin: Figyelmeztetek, föltételes engedelmességet mi nem ismerünk. Vagy velünk vagy életre-halálra, vakon és minden poklokon keresztül, vagy — (vállat von, halkabban) vagy Kossuth Lajos prókátor ur katonája vagy!

Lansky: Kérlek, — ne sértegecs!

Borotin: Jól van! Barátom, én kénytelen leszek a hűségedet próbára tenni, — kemény próbára... Figyeli ide! Ez a mi bánáti expedíciónk nagy garraal indult meg, de kutya rosszul folyik...

Lansky: Ez már igaz: kutya rosszul!

Borotin: Azt hittük, egy-kettőre fenn leszünk az Alföldön és most megrekedtünk ezeknél a syáb fészkek-nél... Fehértemplomot hetek óta eredménytelenül bombázzák, — itt pedig engem vertek ma pocsékká... Pedig máig csak parasztokkal verekedtünk, magyar katonának még színét se láttuk... Ma győztem volna, ha nincs itt ez a két ágyu... (balra mutat.) Egészen hihetetlen, hogyan lőnek a zsiványok... szavamra mondom: jongleurök, — pénzért mutogathatnák magukat... (Nyomatékkal.) Lansky, az ágyukat el kell tőlük venniük!

Lansky (maliciával): Mért nem vetted el? Ma megvolt a jó alkalom.

Borotin: Örülök, hogy ilyen jó kedved van, de félek, nem lesz tartós. De hadd folytassam! Nekem szükségem van egy katonai sikerre! Ezért egypár nap múlva megismétlem támadásomat a város ellen — és ekkor győznöm kell. Kell — érted? Fogok is győzni, ha nincs itt a két ágyu.

Lansky (vállat von): De hát a két ágyu itt van!

Borotin: Itt van, de már nem sokáig. El fogjuk tőlük venni. Azaz te fogod elvenni még ma!

Lansky (rémülten): Én?

Borotin: Te. Ez parancs. Vedd olybá: a császárod parancsa.

Lansky: Az Istenért, Borotin, mit akarsz tőlem?

Borotin: Nyiltan nem állhatsz mellém, ma még nem vethetjük le az álarcot... Tehát valami hivatalos paragrafust fogsz rájuk olvasni... Például: „Ágyuk nem lehetnek civilisták kezén!” Biztosan van is ilyenféle paragrafus... Ném —? Szóval: el fogod kobozni az ágyúkat. Ez adminisztratív rendszabály lesz. Te nem mint ellenség, hanem mint fölöttes katonai hatóság lépsz fel... Ha renitensek, akkor természetesen igénybe veszed a katonai karhatalmat... Az ágyukat azonban minden eszközzel el fogod tőlük venni. Érted, Lansky? Minden eszközzel!

Lansky: Borotin, Borotin, rettenetes, amit tőlem kívánsz!

Borotin: És ha azt kívánom a katonától, hogy lövesse magát hasba és feküdjön két napig haldokolva a hóban és lássa üvegesedő szeme előtt a husára éhes varjúkat gyülekezni, nem köteles megtenni? (Szünet.) No látod, öreg Lansky, ilyen rosszat én nem kívánok neked. Én csak azt kívánom, hogy minél előbb érdemessé tedd magadat a tábornoki kalapra.

Lansky: De hát ez nem lehet, ez nem lehet! Mit gondolnak rólam az emberek?

Borotin: Látszik, hogy régen távol vagy már Bécs-től, egy kicsit elvidékiestedtél... Hát mit törődik báró Lansky azzal, hogy mit gondolnak róla a köpeci vagy a vakarcsini bugrisok? A fontos az, hogy az udvar, a főkommandó és a bécsi arisztokrácia mit gondol. (Szünet.) Látod, öreg Lansky, ezen túl kell esned. Hát ugorjunk bele minél hamarább a hideg fürdőbe! Majd a segítségére leszek...

Lansky: Csak nem gondolkozni! Nem gondolkozni, mert különben megbolondulok!

Borotin: Nem gondolkozni, ez az! Itt vannak a tisztjeid?

Lansky: Leitmeritz! — Hé, Leitmeritz!

HUSZADIK JELENET.

*Előbbiek, Leitmeritz, Lutz.**Leitmeritz és Lutz* (jobbról jönnek).*Borotin*: Kérlek, ismertess meg az urakkal.*Lansky*: Ez gróf Borotin Zdenko cs. kir. vezérkari ezredes úr.*Leitmeritz és Lutz* (tisztelegnek).*Borotin* (Leitmeritzhez): A dragonyosezred üljön azonnal nyeregbe. Egész csendben jöjjenek ide. Vegyék körül ezt a házat és zárják el az összes szomszéd utcákat. Megértett?*Leitmeritz*: Parancsára, ezredes úr! (Hátul el.)*Borotin* (Lutzhoz): Ön a gyalogsággal szintén kivonul, megszállja az udvart és hatalmába keríti ezt a két ágyut.*Lutz*: Ezt a két ágyut?*Borotin* (csodálkozva méri végig): Igen!*Lutz*: Az ellenségnek lesznek kiszolgáltatva?*Borotin* (m. f.): Ez nem tartozik önre. Megértette a parancsot?*Lutz*: Megértettem! (Hátul el.)

HUSZONEGYEDIK JELENET.

*Borotin, Lansky.**Borotin* (a távozó után tekint): Ennek jár a szája! Miféle fickó ez?*Lansky*: Torontáli sváb fiú. A Rukavina-bakák onnan soroznak.*Borotin*: Azt hiszed, megbízható?*Lansky*: Föltétlenül. Minden sváb katona az. Akár

a csehek... Hanem Borotin, erőszakkal elvenni az ágyukat, arra kész vagyok, de ellozni, — nem!

Borotin: Mít akarsz ezzel mondani?

Lansky: Legalább a házigazdámnak megmondom. Ha már fejbe kell ütnöm ezeket a szegény embereket, legalább ne hátulról!

Borotin: Ez ugyan fölösleges gyöngédség, de ha mulattat: tessék!

Lansky (jobbra megy, beszél az ajtón): Heli kis-asszony! A kedves apjaurát — csak egy percre!

Borotin (rossz sejtelem hatása alatt): Te — talán még sem okos dolog... (vállat von). Különben bánja az ördög! (A fa mögé vonul.)

HUSZONKETTEDIK JELENET.

Előbbiek, Hoffer.

Hoffer (szalvétával az egyik és karos gyertyatartóval a másik kezében jobbról jön): Tetszik, ezredes úr?

Lansky: Sajnálom, hogy megzavartam a vacsoráját... Egy hírt kell önnek közölnöm, nem éppen kellemes hírt...

Hoffer (leteszi a gyertyatartót): És mi az, ezredes úr?

Lansky (túl akar rajta lenni): Hoffer úr, én kénytelen leszek elkobozni az önök ágyúit...

Hoffer: Elkobozni?

Lansky: Nem szívesen teszem, de kötelességem!

Hoffer (zavartan hajtogatja a szalvétát): A mi ágyúinkat!?

Lansky: Én önt személyesen becsülöm, reménylem is, ez nem fog változtatni a mi jóviszonyunkon, de a katonai szabályok szerint ágyúk nem lehetnek civilisták birtokában... Ez tilos dolog, szigorúan tilos!

HUSZONHARMADIK JELENET.

Előbbiek, Gáy.

Gáy (jobbról jön, az utolsó szavakat hallotta): Az ágyúk nem civilisták, hanem a nemzetőrség kezén vannak, ezredes úr.

Lansky: Kérdés, katonák-e a nemzetőrök?

Gáy (Borotinra mutat): Kérdezze meg a barátját, hogy katonák-e?

Lansky (arrogánsan): Én nem vitatkozom önnel, én nem vagyok prókátor! (Hofferhez csendesebben): De önt ismerem, Hoffer úr, ön tisztességes és jóérelmű polgár, ön nem fog ellenkezni a hatóság rendelkezéseivel. (Emeltebb hangon)... Ha azonban engedetlenséget tapasztalnék, akkor kérlelhetetlen szigorúsággal fogok érvényt szerezni a parancsnak!

Gáy: A fekete-sárga fekély kifakadt! (Az ágyúkhöz megy, útközben pisztollyal kétszer a levegőbe lö.)

Lansky: Mit csinál?

Gáy (az ágyúk közé áll): Mindjárt meg fogja tudni.

(Kívül megkondul a vészharang.)

Lansky: Ah — alarmjel?

Gáy: Az.

Lansky: Ön ellent akar állani?

Gáy: A végsőkig.

Lansky: Megpróbálhatja. Da majd meg fogja ismerni a különbséget a népfölkelők és a császári hadsereg között. Az embereim rögtön itt lesznek.

Gáy: Reményilem, meg fognak késni — mint rendesen.

HUSZONNEGYEDIK JELENET.

Előbbiek, Thor, Brander, Weiterschan, Vignol és Günther (fegyveresen jönnek a főbejáraton. Mindegyikük kézilámpást hoz magával).

Thor: Itt vagyunk! Mi történt?

Gáy: És a többiek?

Brander: Majd ők is jönnek. Mi együtt voltunk Thornál a szomszédban — azért jöhettünk olyan hamar.

Günther: Mért alarmirozzák a várost?

Gáy: Ellenséges támadás!

Többen: Honnan?

Gáy (Lanskyra mutat): Onnan!

Thor: Az ezredes úr?

Günther: A mi Lansky urunk?

Többen: Az lehetetlen!

Hoffer (erőt vesz magán): Ezredes úr — tessék meg nézni: az ágyúk föl vannak virágozva, az asszonyaink virágozták föl, úgy érezték, hálával és gyöngédséggel tartoznak ezeknek a pompás vasszőrnyetegeknek, mert nélkülük nem tudtuk volna megvédeni a városunkat... Ezredes úr, el lehet tőlünk venni az ágyúkat?

Többen a polgárok közül: Az ágyúkat?! — Az nem lehet! — Azt nem tűrjük! — Az embertelenség!

Thor (hidegen): Akkor arra kérjük az ezredes urat, előbb bunkóztasson agyon minden gyereket a városban — az emberségesebb lesz, mintha védtelenül kiszolgáltatja őket a földühödött martalócoknak.

Lansky: Emberek, ne nehezítsétek meg a nehéz földadatokat! Itt minden hiábavaló. Ennek meg kell lennie.

Hoffer: Ezredes úr, mi jóérmű nép vagyunk, — mi nem tudjuk, mi a renitencia — de — de ez nem lehet!

Többen: Ez nem lehet!

Weiterschan: Ezt nem akarhatja a császár!

Hoffer: Önök ma végignézték, hogyan harcoltunk mi békés polgárok az életünkért... Tétlenül nézték, nem

segítették nekünk — kérem, én azért nem teszek szemrehányást, az ezredes úr tudja legjobban, mi a kötelessége... De most ön kiveszi kezünkől a fegyvert, összekötözött kezekkel állít a vágóhídra... Ezredes úr, ön báró, ön gavallér — ezt ön nem teheti! Tessék meggondolni: erre egy báró Lansky nem vállalkozhatik.

Lansky: Ön nagyon izgatott. Értem és sajnálom — de nem segíthetek. Parancs!

Hoffer: Feleljen kérem arra, amit mondtam — én ember vagyok, ön is ember — hát feleljen kérem: tehet ilyet egy báró, egy gavallér?

Lansky: Én most nem vagyok báró Lansky, hanem katona. Én a parancs szerint járok el.

Hoffer: A katona a gyöngék védelmezője! A katona: férfi! Hol itt a katona? Én csak egy tarka kabátot látok, teli rendjellel — a katona kiszáradt a kabátból!

Lansky: Ön nem tudja, mit beszél! Nem érti, miről van szó! Ön csak a saját kis városát látja — én azonban egy császárság érdekeit védem. Ha embercsontokra van szükség, hogy megerősítsük a birodalom alapjait, akkor haljanak meg az emberek!

Hoffer: Ki az, aki így mer játszani az emberek életével? Miféle földi hatalom ér föl ennyi emberi szenvedéssel? Mutassa meg arcát az illető! Vesse le álarcát! Ha halandó ember, ha olyan, mint ön és én, ha neki is könny van a szemében és vér az ereiben, akkor azt mondom neki: csaló! — csaló — hogy mered te Istent játszani?!

Lansky: Ez az ember őriöng! (Óráját nézi.)

Hoffer: Önök minket a kőpadon tartanak. A fájdalomunk olyan magasra ért föl, hogy nincs már följebb! Innen már csak zuhanni lehet és én esküszöm az élő Istenre: ha mi leesünk, önök velünk jönnek! Tudja, mi történik most itt?! Ami száz évben csak egyszer: a város gondolkodik! Máskor önök, a mi főbbvalóink szoktak helyettünk gondolkozni — de most a város a maga fejével gondolkodik. Vigyázzanak az urak! Ezek sziklagondolatok — gránitgondolatok — ezeket semmiféle emberi erő nem tudja többet elpusztítani — száz év múlva is itt lesznek még a bánáti rónaságon — mint a he-

gyek! Ön azt mondja: egy császárság érdekeit képviseli? Nos, én azt válaszolom önnek: ha önök a hatalmukat csak *ilyen* eszközökkel tudják fenntartani, akkor becsületes ember számára nincs szentebb kötelesség, mint tűzzel-vassal elpusztítani ezt a hatalmat! (Trombita-jel az utcán.)

Borotin: Ah, — végre itt vannak!

Lansky: Végre!

HUSZONÖTÖDIK JELENET.

Előbbie, Leitmeritz.

Leitmeritz (az utcáról jön): Ezredes urnak jelentem, az utcákat parancs szerint elzártuk.

Lansky: Hogyan viselkedik a nép?

Leitmeritz: A város csendes. Az utcák üresek.

Lansky: És Lutz főhadnagy?

Leitmeritz: Most vonul fel a csapatjával. (Kívül dobolás).

Lansky: A gyalogság vonuljon be az udvarra!

Leitmeritz: Parancsára, ezredes úr! (Hátul el.)

HUSZONHATODIK JELENET.

Előbbie, Leitmeritz nélkül.

Lansky: Láthatják uraim, itt minden ellenállás hiábavaló. Gáy ur, ön katona, hallom, jó katona, — figyelmeztetem: a hiábavaló vérontás bűn!

Gáy (csikorgó fogakkal): És én figyelmeztetem: az ágyuim kartácsra vannak töltve!

Lansky: Ellenkezni merészel velem? Jól van, majd tulajdonítsa magának a következményeket!

HUSZONHETEDIK JELENET.

Előbbie, Lutz, Katonák, Hofferné.

Lutz (kivont karddal bevezeti a gyalogságot a főbejáraton. A katonák egyesével jönnek, rajvonalba áll-

nak az ágyuk és Lansky közé, arccal a nézőnek fordulva. Hofferné ugyanakkor megjelenik a ház küszöbén).

Lansky: Főhadnagy úr, kerítse hatalmába az ágyukat, — lehető kimélettel.

Hofferné (rikácsoló hangon): Férfiak, ha odaadjátok az ágyukat, akkor mi asszonyok kiseprűzünk titeket a városból!

Gáy: Ha halomra ölnek is, nem adjuk!

Polgárok: Nem adjuk! Nem adjuk!

Lansky (Lutzhoz): Fogja el Gáyt!

Lutz (Gáy előtt kardjával tiszteleg): Százados urnak alássan jelentem, a parancsára állok.

Gáy (arca felragyog, görcsösen megragadja Lutz karját, nehezen lélegzik).

Lansky: Főhadnagy, mit tesz ön?

Lutz: Amit a becsület parancsol!

Lansky: Ez nyílt zendülés?

Lutz (hidegen): Igenis, — nyílt zendülés. (Éles kommandóhangon) Links — um! Fällt das Bajonet! (A katonák balra fordulnak és szuronyukat meresztik Lansky felé.)

Gáy (a helyzet magaslatán): Ezredes ur, ön foglyom! (Kívül néptömeg zajong.)

HUSZONNYOLCADIK JELENET.

Előbbie, Leitmeritz.

Leitmeritz (a főbejáraton jön): Ezredes ur jelentem, odakünn rosszra fordult a helyzetünk. A fegyveres tömeg szemben áll a dragonyosokkal... Lutz főhadnagy altisztjei vezetik a lázadást. Azt mondják, ha itt a házban egyetlen lövés dördül el, akkor sortűzet adnak a lovaságra...

Lansky: Mindegy! Fuvasson attakhoz! Gázolja le a csöcseléket!

Leitmeritz (menni akar, de megint visszafordul): Bátor vagyok jelenteni, a helyzetünk igen kedvezőtlen. Min-

den ablakból, minden háztetőről puskák merednek reánk. Be vagyunk kerítve!

Lansky: Mindegy, — attakot! Ha ott is marad az embereim fele, most már a zászló becsületéről van szó. Menjen, siessen!

Gáy (intésére néhányan elállották a kaput. — *Leitmeritz*hez): Ön itt marad! Ön fogoly! (*Lansky*hoz) Ön mondta: a hiábavaló vérontás bűn!

Borotin (*Lansky*hoz lép): Ezt elrontottuk.

Gáy: Ezredes ur, jó volna, ha megértené a helyzetét. Ön a hatalmamban van. Ha mégis harcot akar, akkor én két lehetőség közt választhatok. Vagy megvárom itt a dragonyosok támadását. Mivel ők a fogságukba esett ezredesükért fognak harcolni, előreláthatóan jól fognak verekedni.

Lansky: Ez valószínű.

Gáy: Van egy másik lehetőség is. Én lelövetem önöket, kidobatom holttestüket az utcára, aztán kartácsokkal támadom meg a dragonyosokat. Valószínű, hogy a parancsnokuk halála demoralizálni fogja őket és rosszul fognak verekedni.

Lansky (vállat von): Meglehet.

Gáy: Én nekem a rám nézve kedvezőbb lehetőséget kell választanom. Mint katona, be fogja ezt látni.

Lansky: Belátom — hát tessék!

Gáy: Szeretném a harcot elkerülni. Nem szívesen vinném bele a polgárokat egy véres éjjeli küzdelembe. Azért kapitulációt ajánlok.

Lansky: Föltételei?

Gáy: Ön rögtön lóra ül és elhagyja ezredével a várost. És becsületszavát adja, hogy három napig nem harcol ellenünk.

Lansky (*Borotin*hoz): Nos?

Borotin (idegesen): Hát mit tehetünk mást?

Lansky: Három nap múlva visszanyerem az akciószabadságomat?

Gáy: Addigra itt lesz *Damjanich* a kassai és a szegedi vörössapkásokkal, — (mosolyog) azután már jöhetnek az urak,

Lansky (miután két halk szót váltott *Borotinnal*): Egy föltétellel elfogadom. Gróf *Borotin Zdenkó* vezérkari ezredes ur visszakapja szabadságát és velem jön.

Gáy (finom gúnnyal): Ma délután a *Majdánon* már szemben állottunk a gróf urral, — ha nem csalódom, ezt a mostani hadműveletet is ő vezette, — ezek után magam is kíváncsi vagyok, hogy minél előbb visszakérüljön a csapatjai élére...

HUSZONKILENCEDIK JELENET.

Előbbiek, Zsuzsi.

Zsuzsi (megjelent a lakásajtóban és állva maradt a küszöbön).

Lansky: Mehetünk!

Hoffer: Egy pillanatra, uraim! Valamit itt felejtettek! (*Zsuzsihoz* megy, halkán szól hozzá, mire *Zsuzsi* bólint és a házba megy.)

Lansky (*Lutzhoz*): *Lutz főhadnagy*, az ön utja az akasztófához vezet!

Lutz: Lehet, ezredes ur. Kötéllel a nyakamon sem fogom irigyelni az ön aranygallérját.

Zsuzsi: (kijön a házból, kezében a fekete-sárga zászlóval).

Hoffer (*Lanskyhoz*, a zászlóra mutatva): Ezt is tessék elvinni, — a *Bánátban* ezentul nem lesz rá szükség.

Leitmeritz (*Lansky* intésére kiveszi *Zsuzsi* kezéből a zászlót).

Lansky (a kijárat felé megy *Borotinnal*, majd visszafordul és fenyegető hangon szól): Ez a zászló vissza fog ide jönni!

Hoffer: Jöhet mint ellenség zászlója, — de mint a mi zászlónk, — soha többé!

Polgárok (szenvédélyesen): Soha! Soha többé!

Függöny.

III. FELVONÁS.

A Hoffer-ház udvara.

Ősz van, a nagy hársfa lombja megsárgult és megritkult, a virágágyak kopaszok, az üveggömbök eltűntek.

Sötét hajnal. A fa előtt nagy tűz ég, a tűz körül, a támlás paddal szemben, egy-két ülőhelynek való kis hordó áll; a tűz körül hárman ülnek: Gáy, Lutz, Jani.

A gyári kapuban kis pad, amelyen két honvédkatona ül; az egyik szunyókál, a másik pipázik. Egy fegyveres honvéd lassan fel-alá sétál a gyári kapu alatt, néha megjelenik az iv alatt, azután sarkon fordul és megint eltűnik.

A hársfa törzsébe honvédzászló van tűzve.

Midőn fölmegegy a függöny, nagy távolban az ébresztőt fújják.

ELSŐ JELENET.

Gáy, Lutz, Jani, Günther és honvédek.

Gáy (honvéddörtnagyi uniformisban, a zászló alatt ül és könyvben olvasgat).

Lutz (honvédszázadosi egyenruhában, pipával a szájában, csendesesen beszélget Janival): Lagerdorfnál nekünk négy halottunk volt, az ellenségnek kilencszáz...

Jani (honvédhadnagyi egyenruhában): Kilencszáz?
- Hogy csináltátok ezt?

Lutz: Kérdezd meg Damjanich generálist. A forgószél csatázott a fenyőfákkal.

Jani: Jó dolog, ha az embernek forgószél a házórzője.

Lutz: Amióta ő itt van, azóta nyugodtan alhatnak az asszonyok. A Bánát oroszlánbarlanggá lett, itt csak befelé vezetnek a nyomok, kifelé nem.

Günther (honvédőrmesteri egyenruhában, a tisztektől kissé távolabb ül, szalonnázik): Az imént kérem, Württemberg-huszárokkal beszéltem. A határőrvidékről jöttek vissza. Azt mondják, Lansky generális jön Pancsova felől. Két divíziója van.

Lutz: Ugyan — ? (bólint) most már értem!

Jani: Mit értesz?

Lutz: Valami készül nálunk. Damjanich készenlétbe helyezte a csapatokat és éjjélkor még gyertya égett a szállásán. Biztosan a vezérkariakkal dolgozott!

Jani (Gáyhoz): Őrnagy uram, — lesz ma valami?

Gáy: Pont hétkor megtudod, fiam.

Lutz (óráját nézi): Akkor nem kell már sokáig várunk.

MÁSODIK JELENET.

Előbbieik, Bábi, Gyuri.

Bábi (meleg kendővel a vállán kiszalad a házból, a tűz mellé buvik, szepegve, miközben tenyerét a láng fölé tartja): Jó reggelt, Jani bácsi, jó reggelt Gáy bácsi, jó reggelt Lutz bácsi, jó reggelt Günther bácsi! Jaj, de friss idő van!

Gyuri (a házból jön, egy piros-fehér-zöld katonadobbal): Megfestettem a dobomat... Szép, ugy-e? A festék tizenkét krajcáromba volt!

Lutz: A hálás haza javadra fogja könyvelni.

Gyuri: Hiszen nem azért mondom! (Leül a dobjára a tűz mellé.)

HARMADIK JELENET.

Előbbiek, Hofferné és Heli, később Hoffer és Nagypapa.

Hofferné (jobbról jön, Helivel, hasas nagy korsókat és bádorpoharakat hoznak): Egy pohár fűszeres forralt bort, őrnagy uram?

Gáy: Szépen köszönjük, Hofferné asszonyom. De előbb talán a katonáinknak, — ők az éjszakát szabadban töltötték.

Hoffer (Nagypával a házból jön): Mért nem jönnek az urak az irodába? — Ott mégis kényelmesebb.

Gáy: Együtt akarunk maradni a zászlóaljjal...

Lutz: Jól esik a tűz körül ülni...

Nagypapa (leül Gáy mellé).

NEGYEDIK JELENET.

Előbbiek, Salvátor, Thor, Brander, Radler, Weiterschan és Vignol.

Az érkezők égő kézilámpásokkal és botokkal, libasorban jönnek a főbejáraton, egyszerre mondják: „Jó reggelt kívánok!” csak Vignol némi késéssel: „Dicsértessék!”

A tűz körül ülők: Jó reggelt!

Hoffer: Hát ti szent emberek talán hajnali misére mentek?

Salvátor (csodálkozva): Hiszen Gáy őrnagy ur üzente az este, hogy jöjjünk!

Hoffer (meglepetten tekint Gáyra): Úgy?!

Gáy (óráját nézi): Köszönöm, hogy eljöttetek, — hét óraker meg fogják tudni az urak, mért kérttem önöket.

Az újonnan érkezettek (elfujják lámpáikat és letelepednek a tűz mellé).

Nagyapa (diszkrétén): Valami érdekes könyv, őrnagy ur?

Gáy: Petőfi költeményei.

Salvátor: Nagyon dicsérik.

Günther: Az a Petőfi ur katonatiszt?

Gáy: Őrnagy a Bem erdélyi seregében.

Nagyapa: Csak szerencsétlenül ne járjon — nagy kár volna ilyen ifju emberért!

Gáy: Van ebben a könyvben egy költemény, — azt hallgassák meg! (Olvas.)

Megtépve, megcsufolva,
Sivatag közepén,
Magában áll a zászló,
Melyet szolgálok én.
Nagy és hosszú vihar volt,
Mely rajta ennyit tépe,
De, bármint meg van rontva,
Még most is látszik csonka
Szárnyán az isten képe.

És e szent jelnek egyre
Gyérülnek hivei,
Bálvány elébe mennek
Térdet, főt hajtani.
Hadd menjenek! nem méltók
Egy sorban állni velünk.
Ha a fecskék ledérek
S éghajlatot cserélnek,
Mi sasok nem cserélünk.

Thor (szünet után): Mi nem árultuk el, kérem, a fekete-sárga zászlót sem. A zászló árult el minket!

Mind (bólintanak).

Nagyapa: Gyuri, ezt a verset meg kell tanulnod. Majd megveszem a könyvet.

Gáy: Ezt önnek adom, baráti emlékül.

Nagyapa (örömmel): Köszönöm, őrnagy ur! (Kinyitja a könyvet.) Dedikációt is tetszett beleírni? (Olvasva) „Nagyapának és minden unokának, — hetvenediziglen!” (Kezet nyújt Gáynak.) Igen, — értem — gon-

dolatokból építsük meg a hídat, amely az anyaországból a Bánátba vezet.

Jani: Ez lesz a hid, — a szivárványhid, — a lelkek hidja, — magasan az ellenség feje fölött!

Salvátor: Azt nem tudja elfoglalni senki!

Lutz: Azon nem fog sem osztrák puskaapor, sem balkáni csákány.

ÖTÖDIK JELENET.

Előbbiek, Rózsa, majd Leitmeritz és Holló, később Hofferné és Heli.

Rózsa (megjelenik a főbejáraton): Szerencsés jó reggelt kívánok!

Gáy: Hol jártatok az éjszaka, Sándor?

Rózsa: Lesbe feküdtünk a tanyákon. A helybeli polgárok panaszt tettek, hogy éjnek idején holmi gézengúzok gyújtogatják a tanyai házakat, azután egy kis konvenció fejében elfogtuk a gyújtogatókat. Egyet közülök el is hoztunk... katonatiszt.

Gáy: Katonatiszt?

Rózsa: Tessék megnézni! (Kiszól a kapun.) Beljebb, hé!

Leitmeritz (belép).

Holló (*Leitmeritz* kardjával a kezében, követe).

Hofferné és Heli (ugyanakkor a gyári kapun jönnek. *Heli*, amint megpillantja *Leitmeritz*-et, földre ejt egy bádorgopoharat, melyet egyik honvédkatona emel föl).

Jani: *Leitmeritz* főhadnagy?

Gyuri: Báró *Leitmeritz*?

Gáy: A báró úr mint éjjeli gyújtogató?

Leitmeritz (zavarban): Támpontokat, katonai támpontokat kellett megsemmisíteni, parancs volt...

Holló: Azt megérti az ember, instállom, hogy a szegény legény elviszi azt, amiben szükölködik — teszem pénzt avagy csikót — de, instállom, kárt csinálni, úgy, hogy abból senkinek se legyen haszna, azt már utálok!

Lutz: Hallo ez, Bruder von der Kavallerie?

Leitmeritz: Parancs volt — én katona vagyok...

Gáy (Rózsáékhoz): Vigyétek a báró urat a gyári udvarra, egyelőre ott marad...

Holló: És a kardja?

Gáy (kicsinylően): Azt vissza lehet neki adni.

Bábi: De a gyújtó szerszámot szedjék el tőle!

Gyuri: Mert hátha a selyemgyár is támpont?

Hofferné (mérgesen): Nem hallgattok? Haszontalanok! (Italt tölt a tűz körül ülőknek.)

Rózsa (Leitmeritzhez): Hát úrfi, spacérozzon előre! (Leitmeritzzel és Hollóval balra el.)

HATODIK JELENET.

Előbbiek, Rózsa, Holló és Leitmeritz nélkül.

(A jelenet alatt kivirrad, a tűz elalszik.)

Gáy (miután újból megnézte az órát): És most, barátaim, megisszuk a búcsú poharát!

Többen (meghökkenve): Búcsú?

Gáy: Ami eddig katonai titok volt, azt most már el kell mondanom. Damjanich tábornok úr nevében szólok önökhöz. A tábornok úr úgy vélekedik, hogy önök, barátaim hisznek nekem.

Thor: Akár a szentírásnak!

Gáy: Szomorú hírek érkeztek az Alföldről. Úgy látszik, ütött a nagy megpróbáltatás órája. Most elválnak, férfiak lakják-e az országot.

Nagyapa: Az Istenért, mi történt?

Gáy: A legrosszabb, ami csak történhetett. Herceg Windischgrätz hadserege megszállotta a fővárost. A magyar kormány Debrecenbe menekült. Az ország osztrák kézen van. Csak a Bánátot védi még Damjanich kardja és Erdélyben fénylik Bem csillaga.

Thor: Teremtő Istenem, elhagytad népedet?

Salvátor: De Görgey! Hol van Görgey?

Gáy: Görgey hadseregének nyoma veszett. Belevette magát a behavazott Kárpátokba, nem tudjuk, mi lett a sorsa.

Salvátor: Mi lesz most már?

Gáy: A kormány elhatározta, hogy minden hadseregét összevonja az Alföldön. A végvidéket átengedjük az ellenségnek.

Hoffer: A Bánátot is?

Többen: A Bánátot?

Gáy: Barátaim, én férfiakkal beszélek, én nem kerletek. Damjanich tábornok ebben az órában már kivonult a városból. Már csak magam vagyok itt a hátvéddel. Félóra múlva én is marsirozok és akkor egy szál magyar katona sem marad a Bánátban. Ez az, amit önökkel közölnöm kellett!

Hoffer: A Bánátot földadni — ez lehetetlen!

Thor: Szörnyűség!

Salvátor: Pedig itt mindig győztek, mindig csak győztek!

Gáy: Meg kell tennünk! Az Alföldön vonjuk össze minden erőnket, hogy leszámoljunk az ellenséggel. Ha győzünk, akkor hamar itt termünk megint.

Salvátor: De ha nem?

Gáy: Akkor gondoljanak Magyarországra azzal a szeretettel, amellyel a ravatalon fekvő édesanyára szokás gondolni.

Thor: Mi lesz ezzel a szerencsétlen várossal?

Gáy: Ez az, amiről beszélnünk kell! Lansky tábornok huszezer emberrel jön Pancsova felől. Amely órában én kivonulok, Lansky előőrsei már megszállják a várost. Ha önök ellent akarnának állani, az bűn lenne; a harcuk reménytelen volna és mérhetetlen nyomorúságot hozna a népre. Önök polgárokból lettek katonákká, most megint békés polgárokká kell lenniök. Ez Damjanich tábornok utolsó parancsa!

Salvátor (szünet után leverten): Ez hát a vége —? Ez —?

Gáy: Ez nem a vég, hanem új élet kezdete! Bár-hogyan fordul is a hadi szerencse: ti nyertetek valamit a szabadságharcban, amit semmiféle hódító nem ragadhat el tőletek! Milliós magyar testvért nyertetek, aki ebben a nehéz órában vérző szívvel gondol rátok. Hazát nyertetek. Eddig mint vendégek éltetek az ajándékföldön, de most vérrel fizettetek meg érte és büszkén mondhatjátok: a mi országunk! Mindenki rombolt a háborúban, csak ti építtetek: örök időkre fölépíttetek a büszke, nagy köhidat, amely az élet, a szabadság, Magyarország felé vezet! Ha elmegyünk innen, egy pillanattig se higgyétek, hogy elszakadtatok tőlünk! Áll a hid és mi vissza fogunk jönni! Az egy élő Istenre mondom: vissza fogunk jönni! Vagy mi, vagy a fiaink és jaj annak, aki láncot rakott a karotokra!

Hoffer: Vissza fognak jönni!

Thor és többen: Vissza fognak jönni!

Nagyapa: Én mostanában sokat olvastam a magyar történelemben és azt láttam, a magyarság élete olyan, mint némely hegyi folyóé. A folyó egyszerre eltűnik a sziklahasadékok közt, nyoma vész és az együgyűek azt mondják: vége van — nincs többé! De egy-két mérfölddel odébb megnyílnak a kövek, a folyó újból napfényre tör és megijodva, megtisztulva, megnövekedve küldi hajjait az örökkévaló tenger felé!

Gáy: Vissza fogunk jönni! Ti addig folytassátok békés munkátokat az ország magtárában. De a szívetek mélyén készüljétek szent és komor fogadalommal, rendületlen hittel és makacs kitartással a viszontlátás fenéséges ünnepére!

Hoffer: Vissza fognak jönni!

Mind: Vissza fognak jönni!

(Kívül trombitajel.)

HETEDIK JELENET.

Előbbiek. Honvédőrmester.

Honvédőrmester (a gyári udvarról jön): Őrnagy urnak alássan jelentem, a zászlóalj indulásra kész.

Gáy: Sorakozás a gyár előtt! (A honvédek felugrál-nak és Günther mellé sorakoznak, aki kezébe vette a fára tűzött zászlót.)

Gáy (Nagyapához): Ebben a városban ön az a férfi, akit valamennyien apánkként tisztelünk. Én most úgy érzem, velem együtt minden magyar kéz kezét szorít önnek és velem együtt minden magyar szív azt mondja önnek: A viszontlátásra!

Nagyapa: Édes fiam, én már öreg ember vagyok és mire ti magyarok visszajöttök, én alighanem már a föld alatt alszom. De akik életemben szeretettel körül-vettek engem, ők és a gyermekeik és az unokáik őrizni fogják a szent hidat és hiven várni fognak titeket — erre az ő nevükben és a még meg nem születettek nevében is esküszöm! (Megöleli Gáyt.)

Mind: Esküszünk!

Gáy: A viszontlátásra!

Mind: A viszontlátásra!

(Mialatt Gáy embereivel elvonul, balról éles parancsszó hallatszik: „Igazodj! Fordulj! Indulj!”)

Hoffer: Ki a templom elé! Az egész város kísérje őket a templom elé!

Heli (Hoffernéhez): Mami — én azt hiszem, Gyuri rosszban töri a fejét!

Hofferné: Gyuri, azonnal a gyerekszobába! Ki ne merj nekem mozdulni, míg vissza nem jövök!

Gyuri (szolgálatkészén): Igenis, mami! (A dobjával a házba szalad.)

(Csak Heli marad vissza, Leitmeritz megjelenik a gyári kapu alatt. Kívül a vonuló katonaság dobolása, a dobo-lást később trombitálás váltja föl.)

NYOLCADIK JELENET.

Heli, Leitmeritz

(Heli a poharakat szedi össze.)

Leitmeritz: Engem itt hagytak! (Közelebb jön.) Édes Heli, egy jó hírt akarok neked elmondani... Levelet kaptam a mamától és képzeld, ő, aki annyira büszke az őseire, főleg a Trnka grófokra — tudod, az olyan család, mint itt az Esterházyak! — a mama most beadta a derekát és hajlandó beleegyezni abba, amit ő a régies, de tiszteletreméltó felfogásával mesalliance-nak nevez... Természetesen vannak bizonyos föltételei, leginkább anyagi természetűek — ezek, sajnos, reánk nézve igen fontosak, mert a családomat ujabban valósággal üldözte a balsors — no de ezt majd a tátival fogom megbeszélni... Hát mondd, Heli, örülsz, hogy Leitmeritz bároné lesz, boldog vagy?

Heli (kiveszi kebléből a fekete-sárga kokárdát és odanyújtja neki).

Leitmeritz: Mi az, Heli?

Heli: A Bánát testén az utolsó fekete-sárga folt.

Leitmeritz: Nem értelek, kérlek... Hát beszéljek a tátival?

Heli: Ne beszéljen vele! Tati sokkal büszkébb ember — ő sohasem fog beleegyezni, hogy a lánya mesallianceot kössön egy — egy ilyen cseh-vel! (Jobbra el.)

Leitmeritz: No nézd, no nézd, no nézd! (Balra a gyári kapun el.)

KILENCEDIK JELENET.

Jani, Bábi, Gyuri.

(Jani és Bábi kétfélől a gallérján hozzák Gyurit. A főbejáraton jönnek. Gyuri szíjon függő iskolatáskát, kis tábóri kulacsot, az oldalán vadászkést visel. A dobját a hátán hozza.)

Gyuri: Eresszetek már!

Jani: Hogy szöktél ki a házból?

Gyuri: Az ablakon át... De azt megmondom: ha tízszer visszahoztok is, én azért mégis utánok megyek.

Jani: Ez gyávaság!

Gyuri: Aki háborúba megy, az gyáva?

Jani: Aki megszökik a kötelessége elől, az gyáva! Neked kötelességed, hogy édes anyád mellett maradj. Ki maradjon mellette? Mi mind elmegyünk, — lehet, hogy tati sem maradhat itthon, hiszen kompromittálva van...

Gyuri: Azt hiszed? Akkor itthon kell maradnom.

Jani: Add a becsületszavadat!

Gyuri: Katonai becsületszavamra mondom... De most sietek, mert a mami meglát így — na! Isten veled Jani bácsi!

Jani: Isten veled, Gyuri! (Megöleli Gyurit.)

Gyuri (el jobbra).

TIZEDIK JELENET.

Jani, Bábí.

Bábí: Kell neked velük menned?

Jani: Kell.

Bábí: Azt hiszed, győzni fogtok?

Jani: Nem, a győzelemben én már nem hiszek. Az fog történni, amitótata mondott: a magyar folyót elnyeli a föld és a sötétségben folyik tovább.

Bábí: Ha úgylis hiábavaló — akkor minek folytatjátok?

Jani: Akármi lesz is: nekünk bánátiaknak együtt kell maradnunk a magyarokkal. A föld alatt is együtt kell maradnunk. Csak így érhetjük meg a közös föltámadást! Isten veled, Bábika. Mennem kell, nehogy itt csipjenek a svarcgelbek.

Bábí: Isten veled, Jani! (fogva tartja a kezét, majd hang nélkül elsírja magát és Jani mellének támasztja a homlokát.)

Jani (meghökkenve és megindultan): No, Bábika —

Hiszen nem minden golyó talál és egyszer még visszajövünk.

Bábi (könnyek közt): De ha elfognak?

Jani: Ha elfognak, mi történhetik velem? Legfőlebb besoroznak egypár esztendőre közlegénynek. Ők így szokták.

Bábi (kissé földerül): Ugye, közlegénynek nem szabad házasodnia?

Jani: Nem! Mért kérdezed?

Bábi: Jó volna, ha besoroznának — három esztendőre.

Jani (megdöbbenve): Három esztendőre?! (Mereven nézi, hirtelen.) Isten veled! (A főbejáraton el.)

Bábi (leül és a zsebkendőjébe sír).

TIZENEGYEDIK JELENET.

Bábi, Nagyapa, Hofferné, Hoffer.

Hoffer (leverten jön Nagyapával és Hoffernével, leülnek egymás mellé a padra).

Nagyapa (szünet után): Hát bevégeztetett! Magyarország kivonult a Bánátból. Egyedül maradtunk.

(Kívül trombiták a Generalmarschot fújják.)

Hofferné: Hallod? A császáriak!

Hoffer: Az ellenség. Egy emberi lélek sincs az utcán. Halott városba vonulnak be.

Nagyapa: Ezentúl mindig a hidat kell figyelni. Egy nap majd megdobbán a huszárlovaktól és fényleni kezd a magyar szuronyoktól...

Hofferné: Lansky ezredes a kommandáns — a mi Lanszynk.

Hoffer: Lansky, de azóta már generális lett.

(Kívül dobpergés.)

Nagyapa: Vidám, szép fiúk a kassai vörössapkások. Mind önkéntesek. Szerettem volna egyenkint megsímogatni a fiatal arcukat, mindegyiket megáldani. Idejöttek az ország túlsó végéből, hogy megvédjék sváb asszonyok gyerekeit.

(Kívül dudaszó és vontatott szláv ének.)

Hoffer: Ezek ők, a balkániak. 8000 martalóc. Isten óvja a városunkat!

Hofferné: Mindent elkészítettél?

Hoffer: Mindent. Gáy már napokkal ezelőtt célzásokat tett, hogy jó volna az értékes holmit félrerakni és én elmúlt éjjel mindent elfalaztam.

(Az ének erősödik.)

Hoffer: Menjetek Bábival a házba!

Hofferné: Az ebéd után nézek.

Hoffer: Vajjon ki fogja megenni?

Hofferné: Azért meg kell főzni. Gyere Bábi!

(Bábival a házba el.)

(Kívül katonazenekar, a Radetzky-indulót fújja.)

Hoffer: Jön a törzskar! (Szünet.) A pincében, a harmadik hordó alatt, külön van egypár ezer forint — Kossuth-bankóban. Ha megszorítanak, azt elő lehet adni

TIZENKETTEDIK JELENET.

Nagyapa, Hoffer, Lansky, Leitmeritz, Povolni, Vencel.

(A főbejárat kapuja megnyílik, Lansky és Leitmeritz megjelennek, a háttérben Vencel.)

Leitmeritz: Ide száll, tábornok uram?

Lansky (tábornoki ruhában): A régi kvártélyomba...

Leitmeritz: Az ebéd ma korán lesz, az urak éhesek.

Lansky (belép, hűvösen, félvállról beszél): Jó napot! Én újból el akarom foglalni a régi lakásomat.

Hoffer: Tessék!

Leitmeritz: Majd én mindent rendbe hozatok, tábornok úr... Addig talán méltóztassék itt helyet foglalni.

Lansky: Köszönöm, kedves Leitmeritz.

Leitmeritz (Vencellel, aki podgyászt visz, a házba el).

TIZENHARMADIK JELENET.

Hoffer, Nagyapa, Lansky.

Lansky (leül): Hát láthatják, hová vezetett a csökkenységük. Mint jóbarátok voltunk itt és most mint győzelmes ellenségek térünk vissza.

Hoffer: Mi kérem együgyű polgáremberek vagyunk és nem igen értjük, mi a különbség az urak jóbarátsága és ellenségeskedése között. Mert *akkor* is ránk tetszett hozni a Balkánt...

Lansky: Majd tapasztalni fogják a különbséget! A főparancsnok kénytelen volt a legénységnek három órai szabad zsákmányolást engedélyezni a városban. A császári csapatok ebben természetesen nem fognak részt venni, de a balkániaknak, akik ellen önök véres gerillaharcot folytattak, meg kellett adnunk ezt az elégtételt. Megértette?

Hoffer (nem válaszol.)

Lansky: Remélem, ez jó lecke lesz önöknek.

Hoffer (ökölbe szorított kezekkel áll előtte).

Lansky: Szeretném tudni, mit gondol most?

Nagyapa: Ugyanazt, amit a tábornok úr gondolna ő helyében.

TIZENNEGYEDIK JELENET.

Előbbie, Leitmeritz.

Leitmeritz (jobbról jön): A lakás rendben van, tábornok úr!

Lansky: Köszönöm, kedves Leitmeritz.

TIZENÖTÖDIK JELENET.

Előbbie, osztrák altiszt fegyveres katonával.

Altiszt (a katonával belép a főbejáraton, írást tart a kezében, tiszteleg Lansky előtt): Hoffer Bálintért jöttem.

Leitmeritz: Ott van! (Hátul el.)

Altiszt: Velem jön a városházára.

Nagyapa: Idősebb vagy ifjabb Hoffer Bálint? Mert én is Bálint vagyok. (Hofferné bejön jobbról.)

Altiszt: Nem tudom melyik — azt nem írták föl — majd elviszem mind a kettőt, az auditor úr kiválasztja az igazít...

Hoffer (a házba kiált): A kalapomat s a botomat!

Nagyapa: Az enyémet is! (Hofferné el a házba jobbra.)

Lansky (altiszthez): Az öreg urat fölösleges elvinnie — ő jóérmű — érte felelek...

Nagyapa: Csak voltam, tábornok úr, csak voltam — már nem vagyok az...

Lansky (dühösen): De hát mi ütött önökbe? Azelőtt mind olyan csendes, jóra való emberek voltak és most —

Nagyapa: A legnagyobb siker, amit az önök kormánya elért, tábornok úr, hogy a fiamból katonát csinált, én belőlem rebelist, a Bánáthból pedig Magyarországot.

TIZENHATODIK JELENET.

Előbbie, Hofferné.

Hofferné (a házból jön, a két Hoffer kalapjával és botjával).

Altiszt: Induljunk!

Lansky: Hadd búcsúzzék el az úr a feleségétől!

Hoffer: Ha szabad a szokott családi üdvözléssel búcsuznom (megöleli Hoffernét): Vissza fognak jönni! (Nagyapával és a katonákkal hátul el.)

TIZENHETEDIK JELENET.

Lansky, Hofferné.

Lansky: Hallja, Hofferné asszonyom, mi lett a maga urából?

Hofferné: Ne tessék rá haragudni, báró úr, hiszen ismeri: a legjobb ember a világon — csak ha rájön a svájtszőke, akkor aztán senki sem bír vele. Ilyenkor legjobb, ha enged neki az ember.

Lansky: Amennyire emlékszem, ön, édes Hofferné asszonyom, sohasem szokott neki engedni és én azt hiszem, a császár sem fogja megtenni. Különben legyen

nyugodt: az urának nem lesz baja. Neki nem akartam megmondani, de önnek megmondom: a régi barátság kedvéért és mert tényleg történtek hibák mind a két részről — közbenjártam az érdekében. Nem lesz baja. Talán internálni fogják, de a saját lakásán.

Hofferné: Itthon? Az jó lesz, nagyon jó lesz. Ugyis túlsokat jár ki...

Lansky: És valami bírságot fog fizetni.

Hofferné: Jézusom! Sokat?

Lansky (mosolyog): Na, el fogja bírni.

Hofferné: Bocsanat — úgy látom a gyárban megint nem dolgoznak... Haszontalan népség! Mita! Mita! (A gyári udvarba el.)

TIZENNYOLCADIK JELENET.

Lansky, Leitmeritz.

Leitmeritz (bejön a főbejáraton): Tábornok úr kérem (a gyárból a fonóleányok éneke hallatszik), most kezdődik a zsákmányolás... Mivel ez a Hoffer volt a rebelisek főkolomposa, az ő házát nem lehet kimélni... Azt hiszem, kínos volna végignézni — talán sétálni méltóztatnék addig az utcán...

Lansky: Igazán utálatos dolog!

Leitmeritz: Hjah, kérem, ilyen a háború!

Lansky: Ha ilyen, akkor nagyon elzüllött. Radetzky idejében batteriákat rohantunk meg, nem a polgárok ládafiát...

Leitmeritz: Bátor vagyok megjegyezni, a zsákmányolási szabályzat — mert szabályzatot dolgoztunk ki! — igen humánus... Aki fosztogatás közben fegyvert használ, azt főbelövik...

Lansky: Gyerünk.

Leitmeritz: Valami nagy gyöngédséget azért nem kell várni a balkániaktól... (Ketten hátul el.)

TIZENKILENCEDIK JELENET.

*Hofferné, később Mita, I., II., III. és IV. martalóc.
Később Gyuri, Babi, Heli.*

Hofferné (vizes korsóval a kezében a gyári kapun jön, mérgesen visszaszól): Megbolondult az egész világ? Még a baromfinak sem adtak vizet? Hiszen majd hátra kötöm a sarkatokat!

(A gyári leányok éneke hirtelen megszakad és sikoltásba csap át.)

Hofferné (leteszi a korsót a padra): Hát azokat mi leli? (A gyári kapú felé megy.)

(A főbejáratot kívülről puskatussal döngetik.)

Hofferné (visszafordul): Mi az? Mit lármáztok? Hiszen nyitva van!

(Mita vezetése mellett beront a négy martalóc. A martalócok nem viselnek semmiféle nemzeti ruhát, hanem keleti szabású fekete köntöst, fekete félálarccal; ők nem egy politikai nemzet katonái, hanem egy általános ellenséges principium képviselői. Mita is feketében van és álarcot visel.)

Mita (izgatottan): Jertek, testvérek, ez a leggazdagabb sváb ház!

Hofferné: Jézus — mit akartok itt? Kit kerestek?

I. martalóc (handzsárral fenyegeti): Asszony, most ide a pénzzel!

Hofferné: Nekem nincs pénzem!

II. martalóc: A leggazdagabb ház — és azt mondja: nincs! Pénzt vagy meghalsz!

Hofferné (elszántan): Nincs pénzem!

III. és IV. martalóc: Majd megkeressük! Majd megtaláljuk! (Ketten berontanak a házba; nemsokára csapkodás és üvegsörömpölés hallatszik.)

I. martalóc: A császár nekünk ajándékozta minden pénzeteket! Mindent ide kell adni! Én mint gazdag ember akarok innen hazamenni. Ha megcsalsz, akkor mindent összetörök, mindent elpusztítok a házadban!

II. martalóc: Adod — vagy lövök! (Mellének szegezi a pisztolyt.)

Heli, Babi, Gyuri (kisietnek a házból, a leányok ré-
mülten az anyjukhoz simulnak): Mami! Mami!

Gyuri: Eresszék az anyámat! Mit akarnak itt?

II. martalóc: Adod — vagy lövök!

Hofferné (hideg gyűlölettel néz az arcába).

I. martalóc (a II-ikhoz): Ne bolondozz, testvér, ne
süssd el, mert főbe lőnek... majd én kivallatom... én
tudom a módját. (Megfogja Babi két karját.)

Babi: Ne bántson engem — mami!

Hofferné: Ereszd a gyerekeket — te! (Neki akar
menni.)

II. martalóc (lefogja Hoffernét): Egy lépést se, asz-
szony!

I. martalóc (csavarni kezdi Babi karját): Hol a pénz?

Babi (halkan): Jaj — fáj!

Hofferné (a II. martalóc keze alatt vergődve): Te
kutya! Te lelketlen kutya, hát mit tud az a gyerek?

I. martalóc: Ő nem tud semmit — de te majd szólni
fogsz — különben nyomorékká teszem. — Na — szólsz-e
már? Már ropognak a csontjai!

Gyuri (főlemelt öklökkel megrohanja a martalócot).
Ereszd a hugomat — te!

I. martalóc (mellbe löki): Takarodol — kölyök!

Gyuri (a kapuhoz szalad): Segítség! Emberek!

HUSZADIK JELENET.

Előbbie, Nagyapa.

Nagyapa (gyorsan belép a kapun, a fosztogatókhoz,
akik nem folytatták a kínzást, de nem is eresztették el a
nőket): No, mit akartok, fiaim? Pénzt? Lesz! Csak
eresszétek el a kisleányt, akkor lesz! Menjete le a pin-
cébe — a harmadik hordó alatt van elásva...

Mita: Gyertek, testvérek, gyertek a pincébe!

II. martalóc (Nagyapához): Ha hazudtál, sváb, akkor
széthasítom a fejedet! (A másik martalóccal és Mitával
a gyári kapun el.)

Nagyapa (megfogja Babi és Gyuri kezét): Marad-
jatok velem, gyermekeim! (Leül a padra, a két gyerme-

ket jobbról-balról magához vonja, azok csendesen sírnak.)

(A szín mögött asszonyi sikoltozás.)

Hofferné: A szomszédasszony!

Heli: Szegény!

(A házból dörömbölés hallatszik.)

Hofferné: Jaj, mit művelnek odabenn azok az ördögök! Mindent összetörnek... Mégis megnézem... (Félenken bemegy a házba.)

Heli: Mami! Mami — ne menjen! (Utána megy.)

HUSZONEGYEDIK JELENET.

Nagyapa, Babi, Gyuri, Lansky.

Lansky (komor arccal belép, beteszi maga után a kaput): *Hoffer* úr, vigye a gyermekeket az én lakásomba — oda nem szabad belépnie senkinek — ott biztonságban lesznek...

Nagyapa: Köszönöm a nagylelkűségét, tábornok úr, de csak hadd maradjanak itt — lássanak és halljanak mindent... Ti most még kicsinyek vagytok, de Isten segítségével meg fogtok nőni és egyszer néktek is lesznek gyermekeitek és unokáitok... Azoknak mindent el fogtok mondani, amit ma láttatok.

HUSZONKETTEDIK JELENET.

Előbbieket, I. martalóc, II. martalóc, Mita.

(A fosztogatók a gyári kapun jönnek, bankjegyeket osztognak.)

I. martalóc: Nekem még jár!

II. martalóc (pénzt ad neki): Itt van — többet nem adok!

Mita: És én? És én?

I. martalóc: Te nem harcoltál. Nem vagy katona.

II. martalóc: Semmit se kapsz!

Mita: De nekem pénz kell! Sok pénz! (Főlemelt ököllel nekik megy.) A pénzemét!

II. martalóc (puskatussal mellbe üti): Lódulj a pokolba!

Mita (földre roskad).

Lansky: Most már hordjátok el magatokat!

Nagyapa: Fiaim, a városban sok ám a pénz — minden gazdának van. Menjetek házról-házra — keressétek meg. Egykönnyen nem fogják előadni, de csak fenyegetések őket, kinozzátok őket, akkor előadják.

I. martalóc: Jó tanács!

II. martalóc: Megfogadjuk! (Ketten hátul el.)

Lansky: Mit jelent ez, Hoffer úr? Minek vadítja ezeket a vadállatokat?

HUSZONHARMADIK JELENET.

Lansky, Nagyapa, Bábi, Gyuri, Mita, Hofferné, Heli.

Hofferné (jobbról jön Helivel, Mitához lép): Hát ved mit csináltak, te szegény bolond? (A lócán álló korszóból vizet tölt a zsebkendőjére és megmossa Mita halántékát.) Azt hiszed, nem ismertelek meg? Mita — szólj már!

Mita (gyöngye hangon): Asszonyság, én egy szegény ördög vagyok. Azt hittem, most eljött az én időm. De Isten nem akarja, hogy Mita nagyúr legyen!

Hofferné: No kelj föl — gyere, beviszlek a kamrádba. (Elmenőben.) Készítetek egy kis borlevest... (Mitával és Helivel a gyári kapun el.)

HUSZONNEGYEDIK JELENET.

Lansky, Nagyapa, Bábi, Gyuri.

Lansky: Ön válasszal tartozik nekem. Mért uszította a rablókat polgártársai ellen?

Nagyapa: Mert azt akarom, hogy véres, gyalázatos, soha többé jóvá nem tehető sértéseket kövessenek el rajtunk! Mi ma csak egy dologtól félünk: hogy önök jól bánnak velünk! Akkor a mi jólelkű népünk talán megíngott volna. De most már nem fog meginogni, tábornok úr! Minél többet pusztítanak itt, annál nagyobb hasznunk lesz belőle!

Lansky: Ezt nehéz megérteni!

Nagyapa: Mit rombolhatnak? Butorokat, cserepeket! Mit rabolhatnak el tőlünk? Pénzt — cifra limlomot. Ugyan kérem! Egy-két évi munkával mindent helyre hozunk, mindent kipótolunk megint — mi tudunk dolgozni! Vagyoni kár nem komoly kár, tábornok úr!

Lansky: És mi a kárból a haszon?

Nagyapa: Kiszabadultunk a posványból, amelyben önök minket tartottak. Megtaláltuk a hidat, mely a levegő, a világosság, az élet, amely — Magyarország felé vezet. Most már megtanultuk a leckét: önök bottal és puskatussal verték belénk: emberi életet mi csak Magyarországon élhetünk. Minden más hatalom csak a barbárságot hozhatja nekünk.

Lansky: Minden más hatalom barbár? A bécsi hatalom is? Eredeti felfogás!

(A ház egyik ablaka csörömpölve törik össze, egy tányér repül ki az udvarra.)

Nagyapa: Hallja? Ez Bécs szava!

(Kivülről sikoltozás hallatszik.)

Nagyapa: Hallja? — Egy sváb család most tanulja a leckét! Oh, tábornok úr, ön és a bécsi excellencek egyenkint igen művelt és felvilágosodott urak. De az önök átka, hogy itt csak *ilyen* eszközökkel tudják fenntartani a hatalmukat és az önök tragikuma, hogy csak pirulva tudják szolgálni a kormányukat. (Alázatosan.) Őszinte voltam — reményilem, nem haragszik?

Lansky: Sőt, szeretném, ha folytatnók az őszinteséget. Önök tehát elvből és meggyőződésből lázadók. Jól van! Érezni fogják a katonai diktatura szigorát.

Nagyapa: Ezt akarjuk! Csak semmi kimélet, semmi jószág, hogy meg ne inogjon a népünk!

Lansky: Mi meg tudunk akadályozni mindenféle szervezkedést.

Nagyapa: Tábornok úr, ha esténként feljönnek a csillagok, akkor mi az égre nézünk és valamennyien *egy*et gondolunk. A lelünk minden este népgyűlést tart a csillagok fölött. Föl tudnak oda jönni az ön katonái?

Lansky: Elismerem, az önök makacsságában van bizonyos erő — de azért minden hiábavaló! Önök egy európai nagyhatalommal állanak harcban.

Nagyapa: A nagyhatalom haldoklik. Azok a rettenetes dolgok, amelyek ma itt történnek, az agónia rémlátásai. Nem vagyok tudós ember, politikával sohasem foglalkoztam, de azért pontosan meg tudom mondani a halál óráját.

Lansky: Jövendőmondással is foglalkozik? Hát halljuk, kedves Kalchas: mikor hal meg a birodalom?

Nagyapa: Abban az órában, amikor rászorul a népek szeretetére.

Lansky (meghökkenve tekint rá, szünet után): És mit érnek vele? Ha mi innen elmegyünk, akkor idejönnek a balkániak. Nem volna jobb, ha a császári uralmat támogatnák, semhogy fölfalja önöket a Balkán?

Nagyapa: Minket nem ajánlatos fölfalni, tábornok ur. Mert fölfalni ugyan lehet minket, de megemészteni nem. Egy népet, amely gondolkozni tud, nem lehet megemészteni. És a mi népünk most már tud gondolkozni. Ha millió ember azt gondolta magában, hogy: *Nem!* — akkor kővé keményednek, gránitkővé — és aki lenyelte, az belehal.

HUSZONÖTÖDIK JELENET.

Előbbieket, III. és IV. martalóc.

(A két martalóc, aki a házban fosztogatott, most kijön zsákmánnyal megrakodva. Az egyik egy tarka asztalterítőbe kötözött nagy batyut és konyhaüstöket cipel; a másik egész csomó aranykeretű képet tűzött a szürönyára, a másik vállán egy kakukórát visz, amelyet a láncainál tart.)

Nagyapa (III. martalóchoz): Mondd csak, testvér, mire való neked ez a lim-lom? Hiszen az nem ér semmit! (A képkeretekre mutat.)

III. martalóc: Arany! Sok arany!

Nagyapa (Lanksyhoz): Aranynak nézi a képkereteket! (Pénzt ad az embernek.) Nesze fiam, — egy kis fájdalomdíj . . .

A két martalóc (a kapun el).

Nagyapa: És ön komolyan hiszi, tábornok úr, hogy ezek itt uralkodni fognak? Soha! Az ősi kaosz olykor föltámad még a civilizáció ellen, nekifortyan, hogy megfordítsa a haladás rendjét — de ez nem tartós, ez magától lelohad megint. (Elgondolkozva.) Ezek a balkániak különben derék és tehetséges nép. Tudja, mit mondok? Ha majd leszoknak egyszer a hősi babonáikról és a telhetetlen hódító vágyukról — akkor mi majd megtanítjuk őket dolgozni. Igen — dolgozni! De uralkodni? — Eszembe jut egy idézet.

Lansky: Goethe?

Nagyapa: Nem — Petőfi!

Addig él csak minden zsarnok,
Mig magok alattvalói
Szabadságot nem akarnak.

Függöny.

A „Fekete lovas” plakettje

Szentgyörgyi István szobrászművész, a Bánát nagynevű szülöttje, a bánáti svábság magyar hazájához való hűségének és törhetetlen ragaszkodásának kifejezéséül Herczeg Ferenc «Fekete lovas» c. színdarabjának egyik legszebb jelenetét bronzplakettben megörökíti. A bronzplakett másik oldalán Herczeg Ferenc portréja lesz.

Felkérünk mindenkit, hogy erre a hazafias célt szolgáló plakettre ismerősei körében rendelőket gyűjtsön. A gyűjtőívet kérjük a Délvidéki Liga titkárságának (Budapest, V., Deák Ferenc-utca 10) megküldeni.

A plakettből befolyó tiszta jövedelmet magyar-sváb kulturcélra fordítjuk.

A művészi plakett nagysága 12—8 cm. • Ára 50 kor.

HERCZEG FERENC MUNKÁI

A fekete lovas. Színmű 3 felvonásban	12.—
A hét sváb. Regény. 3. kiadás	25.—
Két arckép. Tanulmány	4.—
Az élet kapuja. Elbeszélés	20.—
Tűz a pusztában. Elbeszélés 2. kiadás	22.—
Álomország. Regény. 2. kiadás	25.—
Az arany hegedű. Regény. 6. kiadás	25.—
Napnyugati mesék. Elbeszélés 3. kiadás	25.—
A királyné futárja. Regény 2. kiadás	25.—
Szabolcs házassága. Regény. 4. kiadás	25.—
Lélekablás. Regény. 2. kiadás	20.—
Honszerző. Regény. 2. kiadás	25.—
Andor és András. Regény. 2. kiadás	20.—
Pogányok. Tört. regény. 4. kiadás	25.—
Egy leány története. Regény	20.—
Simon Zsuzsa. Regény. 4. kiadás	24.—
Gyurkovics lányok. Regény. 5. kiadás	20.—
Gyurkovics fluk. Regény. 4. kiadás	25.—
Gyurka és Sándor. Regény. 2. kiadás	12.—
Kaland. Elbeszélés	25.—
Az első fecske. Elbeszélés. 3. kiadás	20.—
A fehér páva. Kisvárosi történet	20.—
Idegenek között. Elbeszélés. 2. kiadás	14.—
Szelek szárnyán. Elbeszélés	16.—
Arianna. Elbeszélés	25.—
Magdaléna két élete. Regény	22.—
Fenn és lenn. Regény	25.—
Árva László király. 2. kiadás	14.—
Tilla. Hét jelenet	10.—
A kék róka. Színmű 3 felv. 3. kiadás	12.—
Az ezredes. Vigjáték 3 felvonásban	14.—
Éva boszorkány. Színjáték 3 felvonásban	14.—
A kivándorló. Színmű 3 felvonásban	14.—
A dolovai nábob leánya. Színmű 5 felvonásban. 5. kiadás	14.—
A három testőr. Vigjáték 3 felvonásban. 3. kiadás	14.—
Honthy háza. Színmű 3 felvonásban	14.—
Kéz kezet mos. Vigjáték 4 felvonásban	16.—
Bizánc. Színmű 3 felvonásban. 2. kiadás	14.—
Ocskay brigadéros. Színmű	22.—
Déryné ifjasszony. Színjáték 3 felvonásban	14.—
Első vihar. Színmű	14.—

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSAI

